

KDO JE KDO V SKUPŠČINI
IN NJENIH ORGANIH . LADO
ZAKOŠEK . ZAPOSLOVANJE V
LETU 1990 V OBČINI RAVNE
NA KOROŠKEM . HELENA MERKAČ
. EVROPSKO LETO TURIZMA V
OBČINI RAVNE . MOJCA POTOČNIK
. RUDNIK MEŽICA IN VARSTVO
OKOLJA . PETER GORJANC. GRADNJA
GARAŽ NA JAVORNIKU . TONE GOLČER
. SREDNJA ŠOLA TNPU RAVNE V ŠOLSKEM
LETU 1989/90 . KATICA KARADA
. RAZISKOVALNO DELO UČENCEV OŠ
KOROŠKI JEKLARJI RAVNE . IVAN KUŠNIK
. 1989/90 NA OSNOVNI ŠOLI FRANJA
GOLOBA PREVALJE . JOŽICA OVNIČ
. DELOVNI USPEHI OŠ MILOŠA LEDINEKA
ČRNA . ALOJZ KRIVOGRAĐ . KOLEKTIVNA
POGODBA V ŽELEZARNI RAVNE 1937 . JANEZ
MRDAVŠIČ . DOMOZNANSKA DEJAVNOST
KOROŠKE OSREDNJE KNJIŽNICE . METKA
KORDIGEL . VRSTE BRANJA . ERVIN WŁODYGA
. 80 LET GUŠTANJSKI ŽUPANI IN RAVENSKI
PRESEDNIKI OBČINE . KARLA ODER . LJUDSKO
ZDRAVILSTVO V MEŽIŠKI DOLINI . BENJAMIN
KUMPREJ . MANJ ZNANI GOLOB . FRANJO
GORNIK . GRADNJE V PREJŠNJEM STOLETJU
. PRISPEVKI ZA KOROŠKI BIOGRAFSKI LEKSIKON
. FRANC BOŠTJAN . BENJAMIN KUMPREJ . GRAFIKE
STOJANA BREZOČNIKA . MARKO VREČIČ . SAME
TIME, SAME PLACE? OK . JANEZ FAJMUT . SEČNJA
IN SPRAVILO LESA . JOŽKO KERT . NA FARI BODO
ZADONELE NOVE ORGLE . SAMO JAVORNIK . AMERIKA
- DEŽELA ABSURDA . JANEZ FAJMUT . SEJANJE RŽI

TURIZEM
OKOLJE
ŠOLE
KULTURA
ZGODOVINA
DOMOZNANSTVO

KOROŠKI FUŽINAR

KDO JE KDO V SKUPŠČINI IN NJENIH ORGANIH

SKUPŠČINA OBČINE

Adolf CIGLER
Predsednik SO Ravne na Koroškem

Rodil se je 15.7.1944 na Lešah pri Prevaljah. Po osnovni šoli (Prevalje) je obiskoval Gimnazijo na Ravnah, ki jo je končal leta 1963. Študiral je na Pravni fakulteti v Ljubljani (diplomiral leta 1968).

Njegova prva zaposlitev je bila v upravnih organih občine Ravne na Koroškem, leta 1971 pa se je zaposlil v Železarni Ravne, kjer je bil deset let direktor kadrovskega splošnega sektorja. Leta 1981 je postal direktor SOZD Koroško zdravstvo.

V vseh letih je aktivno sodeloval v strokovnih telesih, samoupravnih organih in organih

DPO v občini, regiji in republiki.

Za funkcijo predsednika skupščine ga je kandidirala ZKS-SDP.

Predsednik DPZ

Mag. Bojan BORSTNER, prof. filozofije, rojen 6.3.1954, Kotlje 125, Ravne na Koroškem

Namestnik predsednika DPZ

Peter VUJEVIČ, KV strojni ključavničar, rojen 28.6.1945, Čečovje 4, Ravne na Koroškem

Predsednik ZKS

Marjan REK, KV kmetovalec, rojen 31.8.1963, Stražišče 34, Prevalje

Namestnik predsednika ZKS

Janez GORENŠEK, strojni tehnik, rojen 18.7.1954, Brdinje 22, Ravne na Koroškem

Predsednica ZZZ

Mag. Vida POTOČNIK, dipl. oec., rojena 31.8.1938, Partizanska cesta 14, Mežica

Namestnik predsednice ZZZ

Simon SONJAK, slikopleskar, roj. 27.3.1944, Dobja vas 170, Ravne na Koroškem

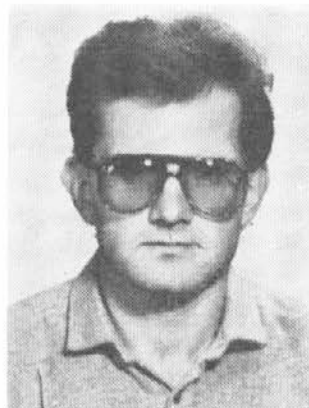

IZVRŠNI SVET SKUPŠČINE OBČINE

Matic TASIČ
Predsednik Izvršnega sveta SO Ravne na Koroškem

Rodil se je 31.1.1955 v Slovenj Gradcu. Po osnovni šoli (Mislinja) je obiskoval I. gimnazijo v Mariboru in jo leta 1973 uspešno končal. Študiral je na fakulteti za naravoslovje in tehnologijo v Ljubljani in diplomiral l. 1980.

Zaposlil se je na Gimnaziji Ravne, kjer je poučeval fiziko do l. 1987. Leta 1981 se je vpisal na VEKS Maribor v pripravljalni letnik za 3. stopnjo študija, kamor se je po opravljenih diferencialnih izpitih leta 1982 tudi vpisal na smer Mednarodna menjava. Študij je zaključil l. 1985 z uspešnim zagovorom magistrske naloge z naslovom Mednarodnogospodarski in podjetniški vidik izvoza lesne predelovalne industrije Slovenije.

Nato je sodeloval kot zunanji sodelavec pri Ekonomskem centru Maribor na Ravnah. Leta 1987 se je zaposlil v Železarni Ravne kot vodja službe za inovacije v takratnem tozdu Razvoj proizvodnje in trga.

Za funkcijo predsednika Izvršnega sveta SO Ravne na Koroškem ga je kandidiral Demos.

Člani IS

Marjan BERLOŽNIK, dipl.ing. org. dela, rojen 24.8.1951, Na produ 6, Prevalje, podpredsednik izvršnega sveta in član za področje občne uprave in družbenih dejavnosti

Vida LOTRIČ, dipl.oec., rojena 10.6.1952, Tolsti vrh 143, Ravne na Koroškem, članica izvršnega sveta za področje gospodarstva in financ

Janez PRAPER, dipl.oec., rojen 30.10.1949, Celovška cesta 17, Mežica, član izvršnega sveta za področje razvoja drobnega gospodarstva in podjetništva

Vlado PORI, dipl. veterinar, rojen 11.1.1953, Na produ 43, Prevalje, član izvršnega sveta za področje kmetijstva in gozdarstva

Dr. Marija VODNJOV, zdravnica, rojena 1.4.1941, Dobja vas 21, Ravne na Koroškem, članica izvršnega sveta za področje zdravstva in socialnega varstva

Stanko OSOJNIK, profesor telesne kulture, rojen 21.9.1953, Javornik 54, Ravne na Koroškem, član izvršnega sveta za področje izobraževanja in telesne kulture

Jožko KERT, ing. kemije, rojen 5.3.1943, Pod gonjami 50, Prevalje, član izvršnega sveta za področje varstva okolja

Branko OŠEP, ing. gradbeništva, rojen 18.1.1960, Pod gonjami 82, Prevalje, član izvršnega sveta za področje komunalno-cestnega in stanovanjskega gospodarstva

PREDSTOJNIKI UPRAVNIH ORGANOV OBČINE RAVNE NA KOROŠKEM

Marjan BERLOŽNIK, predsednik komiteja za družbene dejavnosti in občo upravo

Ivan ŽAGAR, dipl. politolog, rojen 15.11.1940, Tolsti vrh 98, Ravne na Koroškem, predsednik komiteja za gospodarstvo in družbenoekonomski razvoj

Ninoslav GODEC, dipl.ing. arhitekture, rojen 12.3.1960, Javornik 63, Ravne na Koroškem, predsednik komiteja za varstvo okolja in urejanje prostora

Irma PAVLINIČ-KREBS, dipl. iur., rojena 3.4.1963, Kotlje 4/b, Ravne na Koroškem, sekretarka sekretariata za notranje zadeve

Stanko VUČKO, predmetni učitelj, rojen 16.9.1942, Kotlje 138, Ravne na Koroškem, sekretar sekretariata za ljudsko obrambo (podaljšanje mandata)

Gabrijela HOVNIK-PLEŠEJ, dipl. iur., rojena 29.1.1965, Pod gonjami 23, Prevalje, direktorica uprave za družbene prihodke

Franc LODRANT, dipl.ing. geodezije, rojen 30.1.1934, Na produ 28, Prevalje, direktor geodetske uprave.

(Vir: gradivo sekretariata občine Ravne)

ZAPOSLOVANJE V LETU 1990 V OBČINI RAVNE NA KOROŠKEM

Lado Zakošek

Zaposlenost v občini Ravne se je začela zmanjševati že v letu 1987. Letos naj bi se znižala celo za 4 odst. Prosta delovna mesta bodo zadoščala le za petino iskalcev zaposlitve.

Vse do leta 1988 smo menili, da je zaposlovanje relativno avtonomno področje, na katerega gospodarska gibanja bistveno ne vplivajo ali pa je ta vpliv zaznaven šele po določenem časovnem zamiku.

Glede na neupoštevanje ekonomskega vidika pri zaposlovanju v preteklosti bosta zmanjševanje podzaposlenosti in produktivno zaposlovanje kot nujna pogoja za prilagajanje tržnim zakonitostim gospodarjenja ter skromna akumulativnost gospodarstva, ki ne omogoča zadostnega nastajanja novih delovnih mest, nujno vodila v zmanjševanje celotne zaposlenosti.

Lani je zaposlenost upadala v vsej Sloveniji. Poprečna zaposlenost je bila za 1,2 % nižja od poprečne v letu 1988. Za razliko od zaposlenosti so v lanskem letu nekateri najpomembnejši kazalci gospodarske aktivnosti dobili pozitivne predznake. Čeprav ta preobrat v gospodarjenju še ne zagotavlja dolgoročnejšega premika v stabilnejšo gospodarsko aktivnost na višji ravni, pa nam v lanskem letu vendarle neposredno potrjuje že znano dejstvo o veliki podzaposlenosti ter o začetnem procesu njenega odpravljanja.

V ravnski občini se je trend zmanjševanja zaposlenosti ob istočasnem dvigu produktivnosti začel kazati že v letu 1988. V istem letu smo beležili tudi pozitivno dinamiko fizičnega obsega industrijske proizvodnje. Zaposlenost se je začela zmanjševati že v letu 1987, kar se je odrazilo predvsem v realizaciji planov zaposlovanja za leto 1988. Načrtovana je bila 1,4 % stopnja rasti, doseženo pa je bilo zmanjšanje zaposlenosti za 0,8 %. Podobna je bila situacija v preteklem letu, ko se je zaposlenost zmanjšala za 0,9 %.

Za letos so delovne organizacije v ravnski občini napovedale zmanjšanje zaposlenosti za 4 %. To med drugim pomeni, da ne nameravajo v celoti nadomestiti niti naravnega odliva iz zaposlitve.

TABELA 1: Načrt zaposlovanja za leto 1990

	Ø št. zap. '89	Ø št. zap. '90	Ind Ø št. zap. '90 Ø št. zap. '89
Gospodarstvo	10.790	10.318	95,6
Negospodarstvo	1.273	1.260	99,0
SKUPAJ	12.063	11.578	96,0

Potrebe po delavcih so se v primerjavi s preteklim letom zmanjšale na vsega 66 nadomestnih in dodatnih potreb. Skoraj za polovico v primerjavi z lanskim letom so se zmanjšala prosta delovna mesta za pripravnike, tako da bo predvidoma za pripravnike prosto 101 mesto, in še to v glavnem za določen čas. Skupaj torej 167 pros-

tih mest, kar je komaj 42 % priliva strokovnih kadrov, ki naj bi v letošnjem letu končali šolanje in bodo iskali svojo prvo zaposlitve. Če k temu dodamo še iskalce zaposlitve, prijavljene pri Zavodu za zaposlovanje, bodo načrtovana prosta delovna mesta zadoščala komaj za petino vseh tistih iskalcev zaposlitve, ki bodo letos iskali delo.

TABELA 2: Kadrovske viri in kadrovske potrebe

Stopnja strok. izob.	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	SKUP.
Kadrovske viri								
- generacijski priliv	/	39	6	111	172	27	+40	+395
- iskalci zaposlitve	180	13	18	72	100	22	+ 8	+413
SKUPAJ VIRI	180	52	24	183	272	49	+48	+808
Kadrovske potrebe								
- pripravniki	/	/	7	41	15	12	+26	+101
- delavci	/	14	10	15	7	14	+ 6	+ 66
SKUPAJ POTREBE	/	14	17	56	22	26	+32	+167
PRESEŽEK	+180	+38	+ 7	+127	+250	+23	+16	+641
PRIMANJKLJAJ								

Kadrovske viri in kadrovske potrebe se že po obsegu tako razlikujejo, da je vprašanje, kako rešiti presežek delovne sile v ravnski občini. Kadrovska bilanca kaže, da za okoli 640 delavcev in pripravnikov vključno z dosedaj prijavljenimi brezposelnimi ne bo delovnih mest v občini. Največji presežek lahko pričakujemo pri nekvalificiranih delavcih ter pri delavcih s IV. in V. stopnjo strokovne izobrazbe. Če bodo podjetja zaposlovala le v navedenem obsegu (kar je glede na ekonomsko situacijo pričakovati), potem ne bo dovolj mest niti za vse tiste, ki bodo letos pridobili izobrazbo VI. in VII. stopnje zahtevnosti. Izredno slabe možnosti za zaposlovanje v tem letu potrjuje tudi podatek o naravnem odlivu iz zaposlitve, saj se bo letos predvidoma upokojilo kar 300 delavcev, od tega pa nameravajo v podjetjih nadomestiti samo 45 odhodov, kar naj bi občutno vplivalo na zmanjšanje zaposlenosti tako v gospodarskih kot v negospodarskih dejavnostih. Problem zase so napovedani presežki. Z letnimi načrti so jih napovedali v Rudnikih svinca in topilnici Mežica, v Gradisu, v prevaljski Grafiki in posamične primere v treh osnovnih šolah. Skupaj torej 227 delavcev, ki bodo že v tem letu postali višek. Kar za 177 takih presežkov v začetku leta ni bila predvidena rešitev, ostali pa naj bi se prezaposlili v sodelovanju z Zavodom za zaposlovanje. Spremljanje in ugotavljanje dejanskih presežkov kaže povsem drugačno podobo. Dejanskih viškov je znatno več, saj se samo v železarni okoli 550 delavcev pripravljajo na preusposobitev.

GIBANJE ZAPOSLENOSTI V OBDOBJU JANUAR – APRIL 1990

Do konca aprila je iz podjetij v ravnski občini odšlo 405 delavcev. Več kot četrtino odhodov je povzročila izbežna fluktuacija, torej so delavci odšli po lastni volji. Med njimi je bilo skoraj polovica delavcev s poklicno šolo, kar dokazuje, da ta kategorija delavcev najlaže zamenja delovno mesto. V prvem trimesečju se je upokojilo 243 delavcev, nadomestili pa so jih 12. To je povzročilo občutno zmanjšanje obsega zaposlenosti.

Bolj ugodno je bilo zaposlovanje pripravnikov, ko je iz delovnih organizacij odšlo 42 pripravnikov, na novo pa se jih je do konca aprila zaposlilo 69. Vse kaže, da so v delovnih organizacijah tudi letos načrtovali prenizko število pripravniških mest, saj naj bi se letos zaposlilo samo 101 pripravnik.

Na skupno število zaposlenih vpliva tudi število delavcev, ki so odšli na služenje vojaškega roka. Teh je bilo do konca aprila 118. Iz JLA pa se je vrnilo 62 oseb.

Posledica omenjenih zaposlovalskih tokov je zmanjšanje števila zaposlenih. V gospodarstvu je bilo ob koncu leta zaposlenih 11.385 delavcev, v marcu pa se je njihovo število zmanjšalo na 11.165 ali za 1,9 %. V negospodarstvu beležimo v marcu 6 delavcev več, tako da se je v skupnem številu zaposlenost zmanjšala za 1,7 %.

BREZPOSELNOST

V januarju je bilo pri zavodu za zaposlovanje prijavljenih 442 iskalcev zaposlitve. Do konca maja se je njihovo število povečalo na 518. Med njimi je kar 68 % žensk. Prevladujejo delavci brez poklica (216), vedno bolj pa se večja delež delavcev s poklicno in srednjo šolo. Precej se je povečal delež mladih, in sicer od 270 oseb v januarju na 320 oseb v mesecu maju. Delež težje zaposljivih oseb se ni bistveno spremenil in znaša 19 %.

TABELA 3: Iskalci zaposlitve v maju 1990

Stopnja strok. izob.	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	SKUP.
Iskalci zaposlitve v januarju	193	15	19	84	98	23	10	442
Iskalci zaposlitve v maju	216	15	23	104	117	30	13	518
Ind. maj 1990 / jan. 1990	111,9	100,0	121,0	123,8	119,4	130	130	117,2
Iskalci zaposlitve v maju								
- išče prvo zap.	75	3	2	11	45	17	6	159
- stari do 26 let	120	12	18	74	79	17		320
- težje zaposlivi	66	7	3	12	8	1		97

Poklicna struktura brezposelnih je zelo raznolika. Največ je seveda delavcev brez poklica in različnih pomožnih delavcev. Na IV. stopnji prevladujejo poklici, kot so ključavničar, strugar, frezalec, zidar, kuhar in natakar. S V. stopnjo izobrazbe pa so strojni tehnik (dekleta), ekonomski tehnik, vzgojiteljice in medicinske sestre. Poleg teh pa še gimnazijski maturanti in ekonomisti z višjo izobrazbo.

Brezposelnost v ravenski občini sama po sebi še ne predstavlja večjega družbenega problema, saj znaša stopnja relativne brezposelnosti 4,1 %. Opozoriti pa velja, da gre predvsem za brezposelnost žensk s suficitarnimi poklici, kar je tudi posledica enostranske razvitosti industrijskih dejavnosti v občini.

NAČRT ZAPOSLOVANJA ZA LETO 1990

DO	Ø št. zaposl. 1989	Ø št. zaposl. 1990	Ind
1. Železarna Ravne	5.741	5.381	93,7
2. Rudniki svinec in top.			
- Rud. obrati in separacija	393	350	89,1
- Enota Pogorevc Žerjav	80	77	96,3
- Tov. akum. baterij Žerjav	377	400	106,1
- Elektrarna Mežica	27	29	107,4
- Tovarna opreme	225	220	97,8
- Elmont Mežica	99	90	90,9
- Blagovni promet	100	95	95,0
- DS skupnih služb	242	230	95,0
- Metalurgija Žerjav	247	240	97,2
SKUPAJ Rudniki svinec in top.	1.790	1.731	96,7
3. Lesna, TOZD Tov. Pohišta Prevalje	247	247	100,0
4. Lesna, TOZD Žaga Mušenik	45	45	100,0
5. Koroška KZ, TZO Trata Prevalje	75	75	100,0
6. GG Sl. Gr., TOZD Gozdar. Črna	138	135	97,8
7. GG Sl.Gr., TOK Gozdar. Ravne	30	28	93,3
8. Tekst. ind. Otiški vrh, DE Prevalje	232	242	104,3
9. Grafika Prevalje	59	60	101,7
10. MPP Instalater, DSSS	20	20	100,0
11. MPP Instalater, TOZD Montaža	129	130	107,0
12. MPP Instalater, Proizv. kov. izdel.	102	98	96,1
13. SGP Kograd, TOZD Gradb. op. Prev.	265	267	100,7
14. GIP Gradiš, TOZD Gradb. en. Ravne	389	350	89,9
15. LEK Lj., obrat Prevalje	130	130	100,0
16. Integral Promet, delav. in tur.	201	201	100,0
17. Storitve, Obrtno in prevoz. podjetje	61	64	104,9
18. TIMA, TOZD Ljud. mag. Prevalje	134	134	100,0
19. Nama, TOZD Veleblag. Ravne	129	126	97,6
20. Merox, TOZD Prodaja Ravne	179	170	94,9
21. Golfurist, TOZD Gostin. Ravne	56	56	100,0
22. Merox, TOZD Gost. in turizem	118	118	100,0
23. DO Pralnica Ravne	26	24	92,3
24. Dimnikarsko podjetje Ravne	13	14	107,7
25. Komunalno podjetje Prevalje	114	112	98,2
26. PE	367	360	98,1
Gospodarstvo skupaj	10.790	10.318	95,6
28. OŠ Miloša Ledineka Črna	49	47	95,9
28. OŠ Franca Pasterka-Lenarta	37	36	97,3
29. OŠ Franja Goloba Prevalje	64	65	101,6
30. OŠ Koroški jeklarji Ravne	78	76	97,4
31. OŠ Juričevega Drežčka Ravne	17	18	105,9
32. OŠ Prežihovega Voranca Ravne	63	62	98,4
33. Glasbena šola	18	17	94,4
34. Srednja šola teh. narav. in ped. usm. Rav.	115	119	103,5
35. Ekonomski center TOZD Inštitut	20	20	100,0
36. Koroška osred. knjiž. Ravne	17	17	100,0
37. Koroški zdrav. dom Ravne	36	36	100,0
38. Kor. ZD TOZD Zdrav. dom	212	205	96,7
39. Kor. ZD TOZD Reševalna postaja	29	29	100,0
40. Koroška lekarna	47	48	102,1
41. VVO Ravne	122	122	100,0
42. Zavod za del. usposabljanje	102	102	100,0
43. Center za soc. delo Ravne	17	17	100,0
44. Skupščina občine	95	93	97,9
45. Krajevna skupnost Prevalje	5	5	100,0
46. PE	130	126	96,9
Negospodarstvo skupaj	1.273	1.260	99,0
SKUPAJ	12.063	11.578	96,0

Vinko Merkač, Hotel Rimski vrelc:

ZA STO LET NAZAJ

»Na poti v evropski turizem je še veliko ovir. Če gledam praktično, lahko naštevam po vrsti: obvezni delovni čas za plačo, zaradi katerega imaš ljudi v službi takrat, ko jih mogoče ne rabiš, ko pa jih, jih ne moreš dobiti; v občini drug drugemu povzročamo sivo konkurenco in se zaplotniško obnašamo, ker se ne zavedamo dovolj, da tuji gost, na katerega lahko v danih razmerah predvsem računamo, ne pride na naša vrata, ampak v Črno, ampak v Jugoslavijo oz. Slovenijo; prepričanje, da je treba gosta dobiti za vsako ceno, pri tem pa pozabljamo na kakovost; pomanjkanje infrastrukturnih objektov, kajti gost ne pride k nam zaradi zrezka, ampak zaradi doživetij; nezadostno razmišljanje o organizirani ponudbi z enega mesta; oznake, pogovorni tuji jezik, trgovine, spominki so področja, na katera smo še vse premalo pozorni, gostom pa veliko pomenijo; skoraj nič ne storimo, da bi prej spoznali potrebe in navade gostov ter se jim prilagodili itd. Na Rimskem sicer delamo v tej smeri in smo se Belgijcem, ki so v zadnjem času naši redni gostje, že precej prilagodili (v kulinariki, tea-time, močan poudarek na zajtrku, pomembna čistoča, domače vzdušje itd.), a to je vse samo šele tista faza, ko lahko gostu ponudimo posteljo, mizo in krožnik. Za naprej pa bo moral Rimski narediti korak za sto let nazaj, ko so začeli perspektivno tega kraja razvijati na »kisel vodi«. Danes imamo dokaze, da ta voda ni oporečna. Za Rimski vrelc je torej edina pot v prihodnost rekreacijsko-zdraviliški turizem. Razor je naredil projekt turistične vasi, po katerem bi izhajajoč iz vrelca kompleksno aktivirali celotno območje pod Uršljo. Prepričan sem da bi bila to najboljše rešitev za naš turizem. Dokaz za to so druga slovenska zdravilišča, v katerih turizem praviloma cvete.«

Franc Stakne in Jože Šater, turistična agencija Franc-Jože

ZAHTEVEN POSEL

Njun cilj je čim več gostov privabiti v Mežiško dolino. Na tem delata že nekaj let. Zato izkušeni povesta, da je to zelo zahteven posel, predvsem zato, ker delamo Korošci v turizmu šele prve korake. Tako se ne verjamejo čisto, da je prazna postelja najdražja, da bo moral k razcvetu turizma, če ga bomo seveda želeli imeti, prispevati vsakdo, ne zgolj posamezniki (zdaj imamo še previsok standard, da bi imeli goste v hiši!), da je v turizmu pomembna izvenpenzijska ponudba (trgovina, smerokazi), urejenost vsake hiše posebej, prijaznost ljudi; da je pomembno obvladati jezik, imeti

Leto 1990 je evropsko leto turizma in leto nove slovenske vlade, ki je turistično dejavnost opredelila kot eno izmed ključnih gospodarskih panog v naši republiki.

V tem prispevku nas zanima, kakšno je v letu 1990 stanje turizma v občini Ravne pred tako zastavljenim ciljem oz. kakšne možnosti ima naš turizem, da tudi postane ena od donosnih gospodarskih vej.

Za izhodišče smo vzeli študijo dipl. inž. Dušana Dretnika **Možnosti turističnega razvoja v koroški regiji**, objavljeni leta 1975 v zborniku Med Peco in Pohorjem. Avtor je v njej predstavil podobno takratnega koroškega turizma, na osnovi študij Razvojni projekt turističnega gospodarstva v SVS (ECM 1972), Zimski turizem v Sloveniji (UI Ljubljana 1970) ter Stanje v prostoru in razvojne težnje SRS (RPP Ljubljana 1971) pa tudi predvidevanja, kako bo turizem v koroških občinah razvit v 90. letih. S podatki, dobljenimi pri nekaterih nosilcih gostinsko-turistične ponudbe v občini Ravne (Ivica Kordež, vodja Hotela Planinka v Črni, Tone Polanc, vodja Hotela Peca v Mežici, Vinko Merkač, vodja Hotela Rimski vrelc, Franc Stakne in Jože Šater – agencija Franc-Jože, Eta Mlinšek, pospeševalka za kmečki turizem pri TOK Gozdarstvo Ravne, in Zlatko Dolar, strokovni delavec pri Medobčinski gospodarski zbornici v Dravogradu) in v publikaciji Koroške razvojne organizacije Razor Ravne Nekateri pomembnejši kazalci družbenega razvoja koroških občin (2/89); marec 1990), smo Dretnikova predvidevanja preverili.

Ugotovitve kažejo, da se načrti s turizmom v občini Ravne niso uresničili. Naš turizem je zaostal za predvidevanji.

ONESNAŽENO OKOLJE IN ZELENE ZIME

Mežiška dolina je tipično alpsko območje. Zelenje sega do višine 1500 m. Gozdovi poraščajo 70 % površine. Podnebje je subalpsko s sorazmerno hladnimi in svežimi poletji. V normalnih pogojih leži tukaj sneg najmanj 60 dni, največ pa 120 dni. Med 600 in 1500 m nadmorske višine so primerni predeli za smučanje.

Zaradi teh danosti in njihovih značilnosti se Mežiška dolina že vso svojo turistično ero v vseh turističnih publikacijah (zaenkrat imamo na voljo Turistični vodnik po Mežiški dolini, prospekt Koroška, alpsko karto in panoramsko karto ter nekaj prospektov hotelov) praviloma predstavlja po vzorcu Vodnika: »Čprav Mežiška dolina nima termalnih vrelcev in drugih izrednih atrakcij, pa predstavljajo posebno bogastvo za domače in tuje turiste že naravne lepote naše dežele; razgibana koroška pokrajina z bogatim zelenjem, čistim gozdnim in gorskim zrakom, mirom, planinski vrhovi... Povsod po dolini, od Kotelj do Črne na Koroškem, je izobilje lepih smučarskih terenov z vlečnicami.« Toda v letu 1990 so po podatkih republiške veterinarske postaje (objavljenih v Delu, 8. junija 1990) zaradi prevelike vsebnosti svinca biološko oporečne tudi ledvice in jetra piščancev ter jajca na širšem območju Koroške; Ravne so pred montažo druge čistilne naprave med najbolj prahnimi kraji v Sloveniji... In drugo dejstvo leta 1990: opozorila iz sedemdesetih let, da so v dolinski coni možne muhaste zime brez ugodne snežne odeje, so danes realnost, saj ne govorimo več o belih, temveč zelenih zimah. Predvidevanja, da bi lahko smučars-

ka sezona trajala povprečno 90 dni, niso bila realna.

PRI POSTELJAH NA RAVNI LETA 1974

V takšnem okolju imamo v dolini pet hotelov oz. penzionov: Hotel Rimski vrelc v Koteljah s 24 sobami in 52 ležišči, Hotel Merx na Ravnah z 39 sobami in s 118 ležišči, Penzion Poljana s 7 sobami in 19 ležišči, Hotel Peca v Mežici s 25 sobami in 55 ležišči (depandansa Mojca v okviru hotela v Mežici je trisobni apartman, 50 ležišč) ter Hotel Planinka v Črni s 35 sobami in 68 ležišči.

Skupaj premore Mežiška dolina 296 ležišč. Če prištejemo še 56 le-teh na Smučarski koči, 107 ležišč na kmečkem turizmu in še nekaj po planinskih kočah, številka ni veliko večja kot 500 t.i. posteljnih zmogljivosti, kar je manj, kot je bilo predvideno. Po oceni naj bi namreč bilo že leta 1985 v občini Ravne skupno 600 postelj v komercialnih objektih in 250 teh pri zasebnikih (leta 1970 380 in 100 pri zasebnikih, leta 1975 400 in 150 pri zasebnikih ter leta 1980 600 in 200). Po dejanskih podatkih pa je bilo leta 1970 skupno 480 ležišč in leta 1974 476 teh, kar pomeni, da smo v letu 1990 približno na isti ravni kot v tistih dveh letih. In res: novogradnji že dolgo ni bilo, le lani smo adaptirali Planinko v Črni in Rimski vrelc.

Sedežev je v objektih, ki nudijo tudi prenočišča, skupaj 1433 (na Rimskem vrelcu 150, v Hotelu Merx 600, na Poljani 70, v Peci v Mežici 400 ter v Planinki v Črni 213). V letih 1970 in 1974 sta bili skupni številki 3665 in 3945, po predvidevanjih pa naj bi bilo v letu 1980 4000, leta 1985 4500 sedežnih zmogljivosti. Podatki za leto 1989 sicer niso primerljivi s temi, ker nismo

v občini Ravne

upoštevali gostiln (brez prenočišč), vendar lahko po tem, da število nočitvenih zmogljivosti ni raslo načrtovano, sklepamo, da tudi število sedežev ni realizirano.

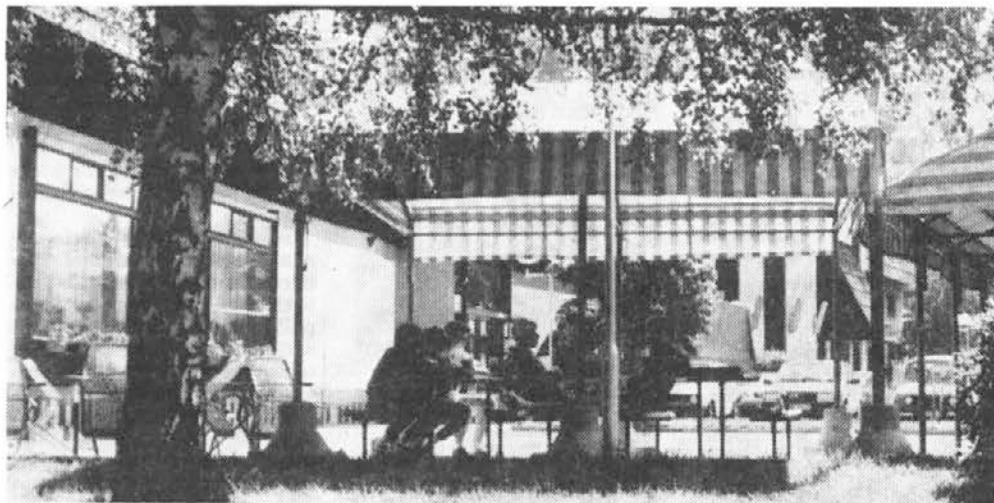
Če za ilustracijo podrobneje pogledamo kmečki turizem (Koroški fužinar, št. 1/1981), vidimo da tudi tukaj nismo uresničili načrtovanega razvoja. V obdobju 1981–1985 naj bi za stacionarno turistično dejavnost usposobili

cest adaptirali (Slovenj Gradec – Kotlje, delno Ravne – Črna) in naredili veliko kilometrov gozdnih cest, ki odpirajo najatraktivnejše predele regije in vežejo perspektivne kmetije, a vseeno se danes s cestami v občini Ravne ne moremo pohvaliti. Čeprav bi bila pomembna za pritek turistov, je cestna povezava Črna – Št. Vid – Šoštanj še vedno samo v načrtih.

Po letu 1970 so začeli zaselki

presegljati pri teniških igriščih, saj jih bo kmalu v občini čez deset, dosegli pa smo ga le pri skakalnicah in minigolfu, drugje smo zaostali.

Po letu 1975 smo v občini na novo zgradili telovadnice v Črni, na Ravnah in v Mežici, osemstevnih kegljišč na Ravnah, športne objekte na Ivarčkem, sedežnico Ivarčko–Ošven, vlečnico v Kotljah in več teniških igrišč – ven-

35 kmetij s 116 sobami in 288 ležišči, kar bi bilo z zmogljivostmi iz leta 1979 skupaj 133 sob in 326 ležišč. Danes imamo skupaj usposobljenih 17 kmetij in 107 ležišč, pretežno v Šentanelu.

NEZADOVOLJIVA KOMUNALNA IN TURISTIČNA INFRASTRUKTURA

V letih 1960–1975 so naselja koroške regije odpravila največje vrzeli v komunalni opremljenosti. Potem je bilo predvideno, da bodo z dobro pripravljenimi sanacijskimi programi, sodobnimi zazidalnimi načrti in smotrnim vlaganjem izločenih sredstev za to dejavnost dobivali zaselki vse bolj videz kulturno urejenih mest, trgov in vasi. Čista pitna voda, odvod fekalij naj bi bili le še stranski problemi. Tako predvidevanja, a v letu 1990 so odvodi fekalij poglaviti problemi domala vseh naselij (če je kanalizacija speljana v reko, še problem ni rešen), oskrba s pitno vodo pa tudi še ni povsod zadovoljiva (nedavno Holmec, zdaj Črna).

Čeprav je geografska lega Koroške regije izredno ugodna, saj je od večjih urbanih središč (Mb, Ce, Lj, Zg, Gradec, Dunaj) največ do tri ure vožnje, so naše ceste ozke in dotrajane. Po letu 1975 smo v občini sicer nekaj

na Koroškem odvajati precejšnja sredstva za splošno arhitektonsko in hortikulturno urejenost. Zraslo je veliko število prenovljenih kmetij s sodobno urejenimi stanovanjskimi in gospodarskimi objekti, precej se je vložilo v obnove fasad. Kljub temu pa nas propadajoči gradovi (javorniški), cerkve in znamenja opozarjajo, da nimamo pravega odnosa do kulturne dediščine.

V občini ni zadovoljiva komunalna infrastruktura, ki meji na turistično. Turistična opremljenost prostora je rezultat potreb samih občanov po rekreaciji in je temu primerno tudi locirana. Večji in sodobni objekti so le v gospodarsko razvitih središčih, zunaj, na za turizem ustrežnejših mestih, pa jih ni (vrh Šentanela, Rimski npr.). Nasploh pa je objektov turistične infrastrukture v občini premalo. To je rezultat občinskega turističnega koncepta, ki je vse do leta 1970 slovel z golj na poslovnem gostu (zato so hoteli v centrih), ne pa na pravem, rekreacije željnem turistu.

Po predvidevanjih naj bi leta 1985 v občini imeli tri sedežnice, 14 vlečnic, pet skakalnic, pet drsališč, štiri odprte bazene in dva pokrita, 8 kegljišč, šest savn, dve igrišči za mini golf, tri teniška igrišča in štiri kotalkališča. Načrt samo v letu 1990 zaradi popularnosti športa pomembno

dar predvsem za potrebe šol in domačega prebivalstva. Največji koraki so bili na tem področju storjeni okrog leta 1980 v času gospodarskega razcveta.

Celo pri zimskem turizmu, ki je več obetel kot letni, se nismo približali predvidenemu.

Naše žičnice lahko danes prepeljejo le okoli 1500 smučarjev na uro več, kot so jih lahko prepeljale leta 1974 (4702 smučarja leta 1974, danes okoli 6000). Zasedenost zmogljivosti je zaradi v zadnjih letih zelenih zim nesmiselno primerjati, vendar pa je nazorno naslednje: v Hotelu Peca v Mežici je bilo leta 1982 12.000 nočitev (smučarjev), lani 7621, v prvih treh mesecih letos pa le 558. Razlogi: neprilagoditev zelenim zimam (nekateri sicer že imajo snežne topove ali razmišljajo o njih), atraktivnejše in cenejše smučanje v tujini, nezanimivost lokacije za tuje goste, saj je na poti do nas prej vse polno smučišč (v Avstriji).

MALO ZAPOSLENIH, SLABE PLAČE

Turistični delavci v občini Ravne so pretežno gostinci, ki pa poudarjajo, da je v celotnem sklopu njihovega dela turistična dejavnost le 20-odstotna. Imamo tudi tri turistična društva v Črni, v Mežici in v Kotljah ter na občinski ravni Koroško turis-

denar v menjalnicah tudi ob nedeljah, stalno odprto trgovino v hotelu itd.

Zaenkrat imata največ uspeha na tržišču dežel Beneluksa. Tam prek svojega predstavnika večkrat tudi direktno sklepata posle. Na voljo imata 12 agencij. Zavedata se, kako pomemben je v turistični dejavnosti marketing, še več pa pravita, da je ustna propaganda tistih, ki so že bili pri nas. Za letos jim je v poletni sezoni uspelo napolniti vse objekte v Mežiški dolini, nekaj tudi na kmečkem turizmu. Tako bo prišlo v naše kraje okoli 800 Belgijcev, veliko pa je tudi le tranzitnih na poti v Međugorje. To je klijentela med 40. in 75. letom, pretežno srednji sloj, a še ta komaj kaj zapravi pri nas, ker imamo slabo, necenotno trgovsko ponudbo. Toda Stakne in Šater v sodelovanju z našimi turističnimi delavci stvari izboljšujeta, počasi, a vendarle. Priznavata, da se tudi kakovost hotelskih uslug izboljšuje. Dokaz je zanimanje tujcev, ki raste, in obeti, da bo v prihodnje pri nas možno razviti še t.i. športni turizem oz. letne športne kampe, medtem ko zimski turizem zaradi avstrijske konkurence ne pride v poštev. Medtem ko je še lani bil aranžman za goste oblikovan tako, da je bilo več izletov v druge slovenske kraje, pa želijo po novem organizatorji tujce čimbolj seznaniti s Koroško in njenimi značilnostmi (tudi s kulturnimi priveditvami) in od njih čimveč iztržiti doma.

Tone Polanc, Hotel Peca v Mežici:

DRUGAČNI ČASI

»V občini Ravne plačujemo danes davek za 70. leta, ko smo rekli, da Slovenci ne bomo dežela »kelnarjev« in trgovcev. Zdaj bi seveda čez noč radi razvili turizem, toda tukaj se dela s počasnimi koraki. V občini pogrešamo predvsem: forum na občinski ravni, ki bi bdel nad turizmom, enotno trženje, vlaganje v to dejavnost in enoten koncept razvoja smučišč.

Mežiško smučišče je eno najlepših dolinskih smučišč v Sloveniji. Zaradi zelenih zim je naša dejavnost trenutno v krizi, a delamo na projektu zasnauvanja 2x500 m, dolgoročno pa seveda na novih smučiščih pod Peco. Še pred petimi leti so bili drugačni časi. Zimske sezone so bile razprodane in gostje so bili radi pri nas. Znali smo jih zadovoljiti tako s smučanjem kot z drugimi dejavnostmi, ki so sestavni del turistične ponudbe (ples, kulturne priveditve, zimski turistični teden itd.). Mežice pozimi res ni težko prodajati, takrat jo lahko prodaja vsak. Ima ime, kot ga imajo tuja smučišča, le v urejenosti prog mogoče nekoliko zaostajamo, z letnim

turizmom, s katerim smo se zaradi zelenih zim prisiljeni ukvarjati, pa se seveda šele poskušamo. Teško je, ker nimamo dovolj infrastrukturnih objektov. Kljub temu naredimo vse, da so Belgijci, ki so v zadnjih letih naši redni gostje, pri nas zadovoljni. Radi so v mestu, kot je Mežica, saj poprečno starejšim ustreza, da je vse pri roki; trgovina, lekarna itd.

Nedvomno turistični delavci v občini vemo, kaj bi morali storiti. Programi so v predalih, mi pa smo nemočni. Ni kadra, ni koga, ki bi vlagal v nas, pri občinskih ustanovah ni posluha za turizem. «

Ivica Kordež, Hotel Planinka v Črni:

PONUJIMO, KAR IMAMO

»Zime so bile pri nas vedno dobro zasedene, letos pa smo imeli le tri skupine po 10 dni. Tudi Belgijci bi imeli, če bi bil sneg, tako pa imamo le za poletje rezervirane vse sobe za šest skupin Belgijcev. Drugače imamo nekaj malega nočitev staršev, ki pridejo obiskat svoje otroke v zavod, nekaj takih, ki se odpravijo v gore, zanemarljiv pa je npr. poslovni turizem.

Od gostov, ki ostanejo dalj časa, so v zadnjem času predvsem Belgijci. Pride srednji sloj ljudi. Pri programu, ki ga naredimo skupno s predstavnikom agencije Franc-Jožef in direktorjem Golfurista, v katerega sklop spadamo, izhajamo iz starosti gostov. Pripravimo jim lep sprejem, piknik, če želijo, ples, družabne igre, izlete. Navadno vsem veliko pomenijo tudi drobne pozornosti (rojstni dnevi) in to negujemo.

Gostom ponudimo, kar pač lahko. Ne izhajamo iz njihovih šeg in navad, pač pa menimo, da pridejo sem zato, da spoznajo našo deželo in način življenja. Pogrešajo spominke, zabavišča (do Slovenj Gradca praktično ni zabave), sploh pa ni ustrezne infrastrukture.

O razvoju turizma tukaj ne moremo govoriti. V občini čakajo, da bomo gostinci sami razvili turizem, toda ob pivu in špricerju tega ne moreš storiti. Saj tudi Rogle ni gostinstvo gradilo!

V gostinstvu in turizmu pri nas vsak na svoj konec vleče. Od Turistične zveze nimamo veliko, razen prospekta in Vodnika. Da gostinci ne storimo za goste dovolj, ne bi pustila kar počez reči. Dobesedno tudi plešemo okrog njih, a zaradi neurejenih razmer v panogi kot taki učinkov ne more biti. Sicer pa tudi za reklamo praktično nič ne damo. V občini nimamo enotne, skupne ponudbe, razen zdaj za Belgijo. Koroška ni nič manj lepa kot Gorenjska, a ne znamo pokazati njenih lepote. Prej prodrejo tiste negativne o onesnaženosti zraka pri nas. «

tično zvezo. Za turistične šteje tudi delavce na naših turističnih birojih (Integral) in v privatnih turističnih agencijah.

V gostinsko-turistični dejavnosti naj bi se po predvidevanjih število zaposlenih stalno večalo. Po normativu, da tri do štiri ležišča zaposlujejo eno delovno moč, so bili leta 1970 v turizmu v občini Ravne zaposleni 404 ljudje. Po predvidevanjih naj bi v letu 1975 to število naraslo na 430, leta 1980 na 1050 in leta 1985 na 1200, skupaj z upravljalci infrastrukturnih naprav pa naj bi jih bilo 1500. Prišteta je tudi 50 % rast izletniškega turizma. – Dejansko pa je bilo lani v občini Ravne v gostinstvu in turizmu zaposlenih 752 ljudi, od tega 93,9 % žensk.

Poprečni OD v gostinstvu in turizmu je bil lani v občini Ravne 7.078,382 din, kar je bil glede na vse druge dejavnosti najnižji poprečni OD.

MALO TURISTOV

V občini Ravne je bilo leta 1960 8413 gostov in 20.183 nočitev, leta 1969 10.161 gostov in 21.855 nočitev in leta 1974 18.418 gostov in 40.097 nočitev. Poprečna doba bivanja je bila takrat 2,4 oz. 2,2 dni. Po predvidevanjih naj bi bilo leta 1980 že 120.000 nočitev, leta 1985 pa že 150.000 teh. Kot povejo številke, pa je bilo lani v Mežiški dolini skupaj 13.229 gostov (v

družbenem sektorju 12.927, v privatnem 302), od tega je bilo domačih gostov 11.088, tujih pa 2.141. Gostje so imeli 50.037 nočitev (47.919, 2.218 privat), od tega 43.597 domači in 6.440 tuji gostje, poprečno pa so ostali po 3,8 dni). Precej manj nočitev torej, kot je bilo načrtovano.

Tako je bila poprečna zasedenost prenočitvenih zmogljivosti v občini leta 1988 42,3-odstotna, leta 1989 pa 38,0-odstotna.

Penzion Poljana je bil v letu 1988 poprečno zaseden 47,4-odstotno (delavci HE Golica), v letu 1989 pa 27,4-odstotno, Planinka v Črni predlani 38,4-odstotno, lani pa 39,8-odstotno. Na Rimskem vrelcu je bila leta 1988 zasedenost 36,37-odstotna, v letu 1989 pa 38,10-odstotna, v Hotelu Merx pa predlani 47,16-odstotna, lani pa 54,92-odstotna. Na kmečkem turizmu je bila zasedenost posteljnih zmogljivosti pred dvema letoma še 42-odstotna, lani pa le 30-odstotna.

Ker se ekonomska meja pri zasedenosti zmogljivosti giblje med 40 in 50 %, sta v zadnjih dveh letih pozitivno poslovala le Penzion Poljana in Hotel Merx, pa še ta dva zaradi namestitve delavcev, sezonsko zaposlenih na HE Golica, vsi drugi v občini pa so poslovali negativno. Za to je mogoče naštet enake vzroke, kot so veljali pred leti:

- razdrobljenost turističnih organizacij in ponudb
- slaba in nekompletirana ponudba
- nezadostna propaganda
- in dodatno: zelena zima.

O teh vzrokih v izjavah razmišljajo nekateri gostinsko-turistični delavci v občini.

Eta Mlinšek, kmečki turizem:

NAJVEČ IZLETNIKOV

»Kmečki turizem šteje kot dopolnilno dejavnost kmetijstva in gozdarstva. Kot takšna ne sme bistveno negativno vplivati na osnovno dejavnost kmetov. Želimo, da turistična sezona na kmetijah ne traja več kot 100 dni na leto in da je predvsem takrat, ko je kmečko delo opravljeno. Zato smo mi največ računali na zimski kmečki turizem. Žal so v zadnjem času zime slabe in tako nočitve zelo padajo, pada pa tudi poprečna doba bivanja (predlani je bila 8 dni, lani le še pet). Za letošnje poletje imamo zmogljivosti zasedene tako z domačimi kot tujimi gosti. Poudariti pa je treba, da praviloma gosti, ki so poprečno starejši pa mira željni, na kmečkem turizmu (letošnji penzion je okoli 200 din) zahtevajo kar visok standard tako na kmetiji, kjer so, kot v okolici. Ponudbo bomo kmalu lahko izboljšali z rekreacijskim parkom na vrhu Šentanela.

Boljše rezultate kot stacionarni nam daje izletniški kmečki turizem. Lani nas je obiskalo okoli 15.000 izletnikov, letos pa jih pričakujemo še nekaj več.

Gotovo bomo morali tudi pri tej dejavnosti več storiti za propagando. Pred leti smo se prodajali skupaj s Kompasom in Integralom, zdaj nastopamo samostojno. Nabavitelj bomo morali tudi nov prospekt, saj je stari pošel. «

Zlatko Dolar, Medobčinska gospodarska zbornica za Koroško:

USKLAJEVALNA VLOGA

»V zbornici skušamo usklajevati delo turističnih organizacij po občinah. Pripravljamo razne akcije, kot so npr. dnevi koroških gostincev, ocenjevanje gostinskih lokalov, nedavno smo imeli v Radljah predstavitev načrtov razvoja turizma v regiji. Izdajamo skupne prospekte za Koroško, poskušamo se tudi z video-kasetami, a se zdaj zelo zatika pri denarju. Sodelujemo s Centrom za turistično propagando pri GZS. Posredujemo jim podatke za koledar priraditev in si skušamo prek njih narediti tudi kakšno reklamo v svetu. Ker so to drage stvari, se z uspehi še ne moremo pohvaliti. Pripravili smo anketo, s katero bi dobili povratne informacije o tem, kako so gostje pri nas zadovoljni. Žal anketa še ni obdelana. Prizadevamo si, da bi »sankturizem«, ki ga je zdaj v regiji veliko, spremenili v donosno turistično dejavnost, a smo žal danes zelo omejeni s sredstvi. «

RUDNIK MEŽICA IN VARSTVO OKOLJA

Mojca Potočnik

Bili so časi, ko smo »težko« industrijo šteli kot edino zvečičavno dejavnost človeštva in ji dopuščali vse – tudi to, da nam je z zastrupljanjem narave uničevala prihodnost. Ko smo se tega početja zavedli, je Mežiška dolina že dobila sloves »doline smrti«.

Sele tedaj smo začeli razmišljati, da proizvodnje ni smiselno povečevati v nedogled in da mora biti skrb za okolje sestavni del ekonomike. Toda, ko je prišlo to spoznanje, je industrija – kot gospodarstvo v celoti – že začela zahajati v krizo, in varstvo okolja je podjetjem marsikdaj neljuba pastorka, strošek, ki bi se ga v boju za preživetje najraje otesli.

Zato je še toliko bolj pomembno, da se vedno več posameznikov zaveda nujnosti skrbi za okolje in tudi, da jo družba vedno bolj odločno zahteva. Tako je ekologija že postala enakopraven dejavnik gospodarskega načrtovanja v podjetjih Mežiške doline, tudi pri največjih onesnaževalcih, ki pa, žal, gasijo po dolgotrajnem, uničujočem požaru. Rane so tako hude, da jih bo ponekod zelo težko zaceliti, še teže pa bo javnost prepričati, da Mežiška dolina ni več industrijsko pokvarjena dolina smrti, temveč zeleni raj za počitka in naravnih lepot željne turiste.

ONESNAŽEVALCI POSTAJAJO SKRBNIKI OKOLJA

Rudniki svinca in topilnica Mežica veljajo za največjega onesnaževalca okolja v občini Ravne na Koroškem. To so postali zaradi pridobivanja in predelave svinca, ki je že sam strupen, imha pa v svojem naravnem viru – svinčevi rudi svetlici (PbS) – še tako neljubega spremljevalca, kot je žveplo. V desetletjih po drugi svetovni vojni, ko so proizvodnjo najbolj povečevali, so bližnjo okolico pražarne in topilnice v Žerjavu dobesedno opustošili, širšo pa s svincem zaznamovali za desetletja, morda stoletja.

Zaustropljanju sta se začela upirati narava in človek in tudi odgovorni v Rudniku Mežica so spoznali, da tako ni mogoče nadaljevati. Na podlagi lastnih spoznanj in zahtev družbe so izoblikovali politiko proizvodnje v skladu z varstvom okolja. V zadnjem desetletju jim je uspelo bistveno zmanjšati onesnaževanje zraka in zemlje, očistili so tudi reko Mežo, čeprav je sto-

odstotno še niso zavarovali pred odplakami. Upajo, da bodo to dosegli z novim projektom za varstvo voda.

Za oblikovanje in uresničevanje politike varstva okolja skrbi v Rudniku Mežica posebna projektna skupina, ki jo vodi dipl. inž. met. Peter Souvent. Dosegli so, da to perečo problematiko rešujejo načrtno in vsestransko, celovito. Onesnaževanje okolja zmanjšujejo po več poteh:

- neposredno z gradnjo čistilnih naprav, s spremembami tehnologije proizvodnje, z opustitvijo določenih vrst proizvodnje in zamenjavo surovin ter
- posredno z zmanjšanjem porabe energije v konicah oziroma s proizvodnjo čiste električne energije v lastnih vodnih elektrarnah.

Svoj dolg naravi so se namenili vračati še s proizvodnjo naprav za predelavo industrijskih organskih odpadkov.

ZRAK JE ŽE ČISTEJŠI

Na vprašanje, ali je industrija svinca lahko čista, bi po hitrem, logičnem razmisleku gotovo odgovorili: Ne. Kako bo čisto nekaj, kar ima opravka s strupom? Če pa razmislimo globlje in upoštevamo moč razuma in tehnike ter njune praktične dosežke, moramo priznati: Ta industrija je lahko **sorazmerno** čista.

Svinec so v zgornji Mežiški dolini začeli pridobivati in predelovati pred več kot 300 leti. Toda v treh stoletjih ta industrija naravi ni storila take sile kot v desetletjih po zadnji vojni, ko so proizvodnjo svinca v Žerjavu povečali do skrajnih možnih mej, kakovost rude pa je bila

vse slabša. Proizvodnja svinca je bila največja v letu 1977, ko je znašala blizu 28.000 ton, v zrak pa so spustili okoli 6000 ton žveplovega dioksida in okrog 1800 ton prahu s 720 tonami svinca.

Zapraševanje s svincem so v Žerjavu začeli omejevati s filtri Lurgi leta 1968, mejnik v onesnaževanju okolja pa so postavili v letu 1978, ko so topilniške naprave opremili z novim odpraševalnim sistemom. Pozneje so ga še dopolnjevali in do danes omejili onesnaževanje zraka skozi dimnik do meje, ki jo omogočajo tehnična sredstva. Emisija svinca se je zmanjšala od **dveh ton**

na 0,8 kg na dan, kar pomeni, da lovijo več kot 90 % svinca, ki je v prahu dimnih plinov.

Uspeh je nesporen, varstveniki okolja v Rudniku pa želijo še več. Ne zdi se jim dovolj, da so omejili zapraševanje zraka skozi dimnik, odpraviti želijo še difuzno onesnaževanje, to je, onesnaževanje s tal, kar pomeni – očis-

titi Žerjav. Treba bi bilo zapreti vse agregate, jih priključiti na filtre ter zravntati teren za čiščenje. Naprave so drage, učinkaj majhen oziroma pomemben za ozko območje, zato projekta še niso uresničili. Vendar se mu v Rudniku niso odpovedali, saj želijo izboljšati življenjsko okolje Žerjavčanom in delavcem v tamkajšnjih proizvodnih obratih.

SVINEC V ZEMLJI OSTANE

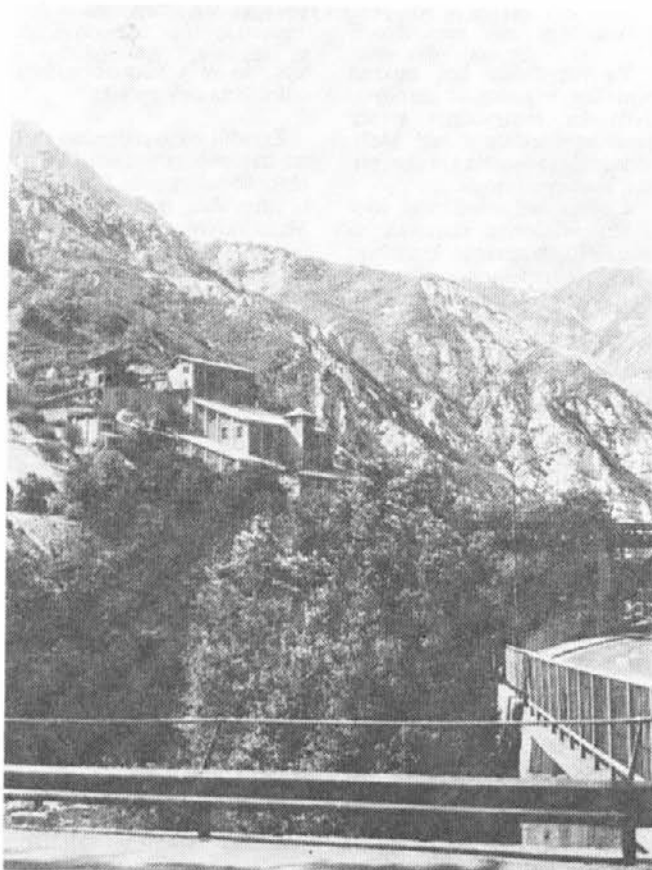
Meritve v zadnjih desetih letih kažejo, da se je vsebnost svinca v zemlji, krmi in krvi živali in ljudi zadnja leta bistveno zmanjšala, tako da je marsikje postala že normalna. Medtem ko v samem Žerjavu namerijo celo do 900 mg svinca na kilogram zemlje, ga je v malo širši okolici le še okoli 100 mg, kar je dopustno.

Sreča v nesreči je, da je topnost svinca v zemlji odvisna od geološke sestave tal. Na najbolj ogroženem območju so tla apnenčasta, v takih pa se svinec slabo topi in ga sorazmerno malo prehaja v rastline oziroma v krmo.

Po meritvah Klinike za prežvekovalce Veterinarske fakulte-

te v Ljubljani je bila vsebnost svinca v krmi na kontaminiranem območju pred letom 1978 do 584 ppm, kar je daleč nad dopustno mejo, ki znaša 150 ppm. Na najbolj ogroženih predelih v okolici Žerjava – do Mežice Onkraj in Podkraj ter v Črni Pristavi in Spodnje Javorje – v tistem času niso bili redki primeri zastrupitev govedu in ovac, predvsem na začetku pašnih obdobj.

Danes je vsebnost svinca v krmi bistveno zmanjšana, saj znaša le še okoli 18 ppm, kar je za slovenske razmere dokaj normalno. Svinca je v senu več, če se suši ob slabem vremenu, ker se tedaj bolj onesnaži z zemljo.

V zadnjih letih akutnih zastrupitev s svincom pri govedih ni bilo, vendar živali na tem območju še niso zunaj nevarnosti: manjše količine svinca se nalagajo v kosteh in ob določenih pogojih (npr. ob spremembi metabolizma na začetku pašnega obdobja) se lahko sprostito ter povzročijo zastrupitev.

Svinec v zemlji je nevaren tudi za perutnino. Magistra vet. Nada Kumprej je z meritvami vzorcev ugotovila, da je vsebnost

svinca v jajcih in drobovini kokoši v širši okolici Žerjave prevelika za zdravo prehrano. Prav tako veterinarji tam ne priporočajo jesti jeter govedih, starih nad pet let, in svinj, starih več kot dve leti.

Rudnik v sodelovanju z zagrebškim Institutom za medicinske raziskave in medicino dela kontrolira tudi vsebnost svinca v krvi ljudi. Rezultati so zadnja leta ugodni, torej v mejah normale.

Topilnice v svetu običajno poleg svinca proizvajajo še žveplovo kislino. V mežiški oziroma žerjavski pražarni žveplove kisline niso pridobivali, zato je ves žveplov dioksid (v galenitu ali svinčevi svetlici je 10 do 20 % žvepla) pri praženju koncentrata z dimnimi plini izhajal prosto v zrak.

Zaradi (premajhne) velikosti proizvodnje in tehnologije se v Žerjavu niso odločili reševati okolje s tem, da bi začeli pridobivati kislino, temveč so emisijo žveplovega dioksida začeli ome-

jevati z zmanjšanjem proizvodnje svinca in z opustitvijo predelave rude v koncentrate ter s prehodom na uporabo sekundarnih surovin in koncentratov, ki jih iz mežiške rude pražijo v Podklostru v Avstriji, kjer imajo ustrezne naprave za odstranjevanje SO₂ iz dimnih plinov metalurških peči.

S spremenjeno tehnologijo in z omenjenimi spremembami v proizvodnji se je emisija žveplovega dioksida znižala od okoli 6000 ton v letu 1977 na 1227 ton v letu 1989 (to je manj kot 3,5 ton dnevno). Čeprav je to onesnaževanje neprimerljivo manjše kot npr. iz termoelektrarne Šoštanj (kjer gre v zrak vsak dan okoli 400 ton žveplovega dioksida!), ga želijo v Rudniku še omejiti, saj je količina 1,4 g/m³ glede na dovoljeno (0,8 g na m³ dimnih plinov) še prevelika. Po republiškem odloku morajo emisijo ustrezno zmanjšati do srede leta 1992. Odgovorni v Rudniku Mežica si obetajo tak rezultat doseči z uporabo dovolj čistih surovin in goriv oziroma reducentov, predvsem mazuta, v katerem naj bi se vsebnost žvepla znižala od dobrih dveh na manj kot odstotek. Tako bi se pri sedanji količini proizvodnje svinca onesnaževanje z žveplovim dioksidom zmanjšalo za 12 odstotkov, kar je za ekološko obremenjeno dolino, ki pa tudi v bližnji okolici topilnice že kaže znake oživiljanja, nov, dobrodošel dosežek.

Na ta način bi Rudniki svinca in topilnica Mežica zadovoljili standarde, ki veljajo pri nas da-

MEŽA SE NI POVSEM VARNA

Za vso dolino bolj opazno sled kot v zraku in zemlji je žerjavski proizvodnja svinca pred leti puščala v reki Meži, ki je iz Žerjave tekla kot siva, gosta, strupena brozga.

Čiščenje odpadnih vod so v Rudniku Mežica zasnovali na podlagi nevtralizacije, ki naj bi jo omogočalo mešanje kislih odpadnih vod s flotacijskim muljem, ki je bazičen. Sistem je nekaj let dobro deloval, v zadnjem času pa odpoveduje. Ker so izlivi strupenih snovi v sicer čisto, znova zeleno Mežo vse pogos-

tejši, so se v vodstvu rudnika odločili za nov projekt.

Zgradili bodo centralno čistilno napravo za industrijske odpadle Metalurgije in TAB. Ta naj bi preprečila, da bi bila čistoča Meže odvisna od »človeškega faktorja«, ki je v prvi polovici letošnjega leta povzročil že štiri pomore rib v tej reki. Glede na težavni gospodarski položaj v Rudniku upajo, da bodo prepotrebno čistilno napravo lahko zgradili tudi s pomočjo ekološkega dinarja.

SPREMENBA PROIZVODNJE ZA BOLJŠI ZRAK

Kmetje pravijo, da jim je laže, če imajo zaradi onesnaževanja okolja težave pri živini, kajti čredo je moč v nekaj letih obnoviti. Huje je, če jim zaradi strupa v zraku in v zemlji umirajo gozdovi. Drevesa namreč za svojo rast potrebujejo več desetletij, stoletja.

Umiranje gozdov ni samo mežiški, ampak širši evropski problem. Žal smo ga pri nas prepozno opazili, še počasnejši pa smo pri zdravljenju oziroma od-

pravljanju vzrokov smrtonosnega onesnaževanja.

Topilnica s pražarno v Žerjavu je najhujše onesnaževala ozračje z žveplovim dioksidom v sedemdesetih letih, ko je pri letni proizvodnji blizu 30.000 ton svinca izhajalo v zrak 6000 ton žveplovega dioksida – to je 14 do 17 ton dnevno. Zaradi zaprtosti doline in pogostih inverzij je to povzročalo katastrofalne posledice na rastlinstvu v okolici.

nes. Bojijo pa se, da bi se predpisi še zaostri, kajti dodatnih investicij v sedanji težki gospodarski situaciji ne bi zmogli. Želijo si, da bi bila ekološka politika slovenske vlade dolgoročna

in načrtna, in bi ji bila tudi manjša podjetja, ki so bila v preteklosti zaradi narave proizvodnje veliki onesnaževalci, zmožna slediti.

LASTNA ENERGIJA JE ČISTEJŠA

S tem, kakšno energijo podjetje uporablja in kako z njo gospodariti, kaže tudi svoj odnos do okolja, čeprav je izbira energijskih medijev pogosto vezana na tehnološke postopke in je tudi pomemben poslovni dejavnik. Vendar proizvodnja in poraba različnih vrst energije okolje različno obremenjuje.

V Rudnikih svinca in topilnici Mežica se te problematike zavedajo in poskušajo z racionalnim vodenjem tehnologije in porabe energije ter z izbiro energentov doseči čim manjši vpliv na okolje. Pri tem nimajo povsem prostih rok, saj premogov prah, koks, antracit in mazut, ki vsebujejo odstotek do dva žvepla, uporabljajo v tehnološkem procesu proizvodnje svinca, torej onesnaževanja zraka z žveplovim dioksidom za zdaj ne morejo povsem preprečiti.

Veliko pa v podjetju naredijo za čistejšo okolje posredno, s tem, ko skrbijo za kar se da enakomerno porabo električne energije, ki je polovico proizvedejo v lastnih vodnih elektrarnah. Tako zmanjšujejo pritisk na javno omrežje in na velike proizvajalce elektrike – onesnaževalce okolja. Z elektriko iz vodnih elektrarn in delno iz generatorjev si pomagajo tudi pri tako imenovanem rezanju konic, ki bi (kadar jih ni mogoče preprečiti s prekinitvijo tehnološkega postopka) podjetje veliko stalo.

Sicer pa – ob vsem drugem – v Rudniku morajo imeti zagotovljeno stalno in nemoteno os-

dnjo elektrike pa so v rudniku nadaljevali vse do danes, ko je proizvedejo dobrih 20 milijonov kWh letno, načrtujejo pa že gradnjo nove elektrarne na Pristavi pri Črni. Imela bo moč 1400 kW in bo z letno proizvodnjo 10 milijonov kWh pripomogla, da bo Rudnik Mežica pokrila okoli 80 odstotkov potreb po električni energiji, ki je porabijo letno 43 milijonov kWh. Če bodo razmere ugodne, bodo pozneje z gra-

dnjo elektrarn na potokih v okoliših rudnika še nadaljevali.

Kakorkoli že ocenjujemo pomembnost lastne proizvodnje elektrike, dejstvo je, da je čistejša kot v velikih termoelektarnah in jedrskih elektrarnah. Izraba naravnih vodnih virov pa pomeni tudi nadaljevanje tradicije, ki je pred več sto leti pobudila nastanek fužinarstva v naših krajih.

PROIZVODNJA ZA ČISTEJŠE OKOLJE

Ko so v Rudniku Mežica prešli na predelavo sekundarnih surovin, se je v Žerjavo začela nabirati množica odpadkov iz plastike in drugih nerazgradljivih materialov. V oddelku za proizvodnjo naprav za varstvo okolja so se odločili razviti in izdelati lastno napravo za razgradnjo takih odpadkov. Na podlagi lastnih poskusov in izkušenj v tujini so izdelali napravo za pirolizo odpadnih organskih snovi, ki so jo predstavili maja 1990 na sejmju Tehnika za okolje v Ljubljani, opisal pa jo je tudi Drago Dretnik v 2. št. Informatorja.

Naprava deluje na principu termičnega razkroja organskih odpadkov, pri čemer se sprošča energetska vrednost teh odpadkov, ki jo lahko v procesu neposredno izrabijo, ter pridobijo ali očistijo kovine, pomešane z njimi. Za pirolizo so primerni odpadki: plastika, stara guma, tiskana vezja, stari kabli ter različni kombinirani odpadki kovine in plastike, kakršni nastajajo v elektronski, fotografski in

drugi industriji, ki proizvaja ali uporablja tovrstne materiale.

Ker so doslej ti odpadki pri nas močno obremenjevali odlagališča, tako prostorsko kot zaradi onesnaževanja tal, vode in zraka, je naprava za pirolizo, ki je v poskusnem obratovanju dala dobre rezultate, pomemben prispevek k razbremenjevanju okolja v slovenskem prostoru. Še posebno, če bodo vsi, ki so se na sejmju zanjo zanimali, napravo zmožni tudi kupiti. Upati je, da bodo v Rudniku Mežica tovrstno proizvodnjo uspešno nadaljevali in še razširili.

Pripis

Pri pisanju članka sem uporabila podatke iz poročila Projektna skupina za varstvo okolja Rudnika Mežica za leto 1989, iz 2. št. Informatorja, letnik 1990, ter tiste, ki sem jih dobila v pogovoru z dipl. inž. Antonom Kranjcem, dipl. inž. Petrom Souventom ter z dipl. vet. Edijem Potočnikom. Vsem se za sodelovanje zahvaljujem.

Gradnja garaž na Javorniku

VZPOSTAVLJANJE NEPOSREDNIH VEZI MED SKUPINAMI Z NASPROTNIMI INTERESI IZRABE PROSTORA DAJE VEČ MOŽNOSTI ZA IZVEDLJIVOST PROJEKTA

Peter Gorjanc

Prvenstveni cilj tega teksta je, da iščem odgovor na senzibilna pa tudi pomembna izhodišča za urejevanje prometa v naselju Javornik na Ravnah na Koroškem. Privoščil si bom oceno, da negodovane, publiciranje in ugotavljanje pomanjkljivosti eksplicitno kažejo na neproduktivno angažiranje subjektov pri reševanju relevantnih vprašanj s tega področja.

Projekt urejanja dinamičnega prometa je obsegal dve osnovni fazi snovanja, prvič uskladišče izhodišč tehničnega značaja, ki obsegajo tako gradbeno tehnične, prometno varnostne in ekološke komponente snovanja in drugih predstavitev in uskladišče nasprotnih interesov. Prva izhodišča smo reševali z institucijami, ki se specialno borijo s to problematiko in skupno pripravili etabliran projekt umirjanja prometa. Predstavitev in uskladišče projekta kot druge faze obveze nismo izvajali v okvirih pravno formalnih postopkov – ovir, ampak smo se odločili za koncept deatizacije. Končni rezultat, kljub nekaterim, ki se z razgrnjenimi rešitvami niso strinjali, je bil v celoti pozitiven.

Projekt statičnega prometa je bil delno že rešen v okvirih zasnovane pretežno enosmerne prometa v naselju Javornik z izgradnjo dodatnih parkirnih mest, nadaljujemo pa ga z zasnovami za gradnjo garaž. Ta del bom obdelal bolj obširno, saj predstavlja avteničen prispevek skupnih hotenj.

Pričetki snovanja garaž na Javorniku segajo v leto 1987, ko smo za celotno občino Ravne na Koroškem izdelali prostorsko prevero možnih lokacij. Za največje naselje v občini, za katero smo ugotovili, da ima največji primanjkljaj garaž glede na število prebivalcev, smo v okvirih tedanjih zadolžitve pridobili in pripravili sedemnajst (17) projektnih rešitev. Izdelana prostorska dokumentacija je ponujala različne koncepte gradnje, od garažne hiše preko trietažnih, dvoetažnih in enoetažnih garaž. Pri posameznih rešitvah garažne hiše je bila podana tudi možnost dodatne gradnje stanovanjskih objektov nad zadnjo etažo garaž. Pripravili smo tudi aproksimativni preračun za vse ponujene rešitve. Ob upoštevanju soudeležbe stroškov za temeljenje objekta bi bile najcenejše rešitve kombinacija podzemne garažne hiše (5 etaž) z nadgradnjo stanovanjskih objektov.

Na obravnavi teh rešitev, ki jo je konec leta 1987 organizirala KS Javornik-Sance, se je izoblikovalo večinsko mnenje, da se najprej obdelajo lokacije z oznako:

- št. 11 – zahodno od stanovanjskega bloka št. 19 in 20; predvideno je bilo 16 garaž v dvoetažni izvedbi
- št. 13 – severno od stanovanjskega bloka št. 22, 23 in 24; predvideno je bilo 20 garaž v dvoetažni izvedbi
- št. 16 – severno od stanovanjskega bloka št. 25, 26 in 27; predvideno je bilo 18 garaž v dvoetažni izvedbi
- št. 10 – vzhodno in južno od otroškega vrta Javornik; predvideno je bilo 40 garaž v eno in dvoetažni izvedbi

Uresničitev predvidene gradnje na lokaciji št. 11, 13 in 16 se je kasneje izkazala za neizvedljivo, ko je Gradis Ravne, ki je bil izbran kot izvajalec gradnje garaž za trg, sporočil, da iz »znanih razlogov« odstopa od projekta. Šrč problema neuspele akcije je bila nakazana v članku »Za zeleni Javornik«, Informativni fužinar št. 7/1989, s katerim nas je avtorica članka seznanila, da se z gradnjo ne strinjajo stanovalci v blokih ob teh garažah, ker bi izgubili prostor za parkiranje, če ne bi mogli kupiti strehe nad glavo za svojega jeklene konjička.

Z izdelavo lokacije za gradnjo garaž na lokaciji št. 10 ob vrtcu Javornik nismo nadaljevali zaradi negativnega soglasja Vzgojno varstvene organizacije Ravne na Koroškem.

Z namenom, da bi se na napakah tudi kaj naučili in da prekinemo z inercijo starega, smo pristopili k pripravi prostorske dokumentacije na lokaciji v naravni zajedi na severovzhodnem delu naselja Javornik. To območje je bilo prvotno obdelano v osmih različnih variantah, odločili smo se, da pripravimo dokumentacijo v konceptu dvoetažnih garaž in pri tem izhajali iz spoznanj, ki imajo osnovo v predhodnih aktivnostih in iz ocene izvedljivosti projekta.

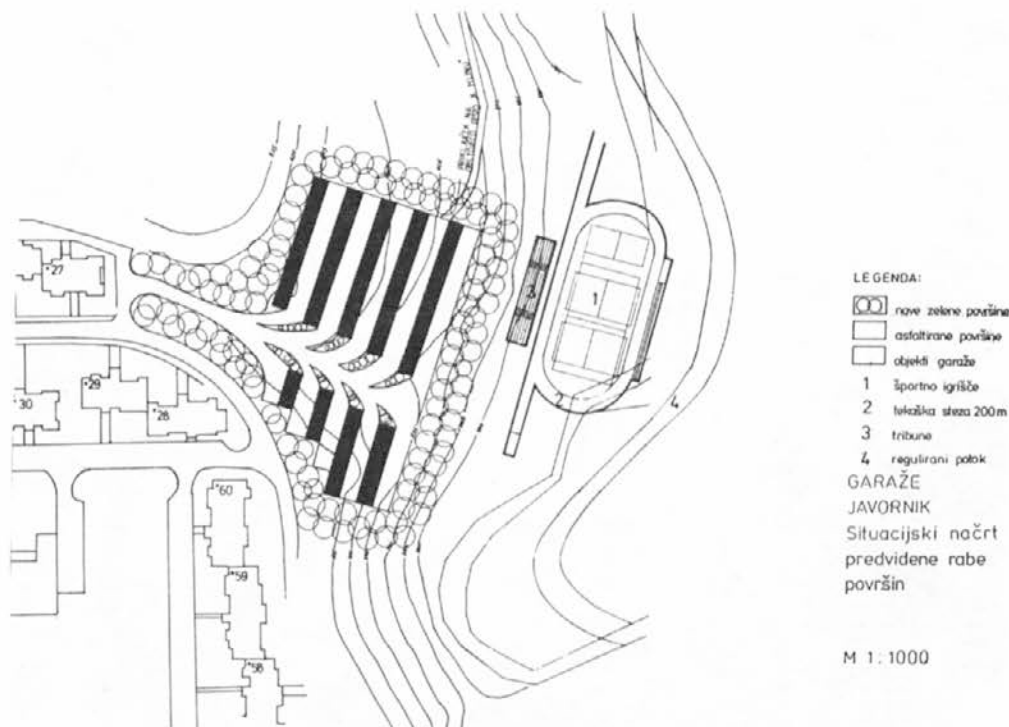
V obrazložitvi predvidenega prostorskega posega izdelane lokacijske dokumentacije št. 156/ZUN-1990, april 1990, ki jo je naročil Sklad stavbnih zemljišč občine Ravne na Koroškem, smo navedli:

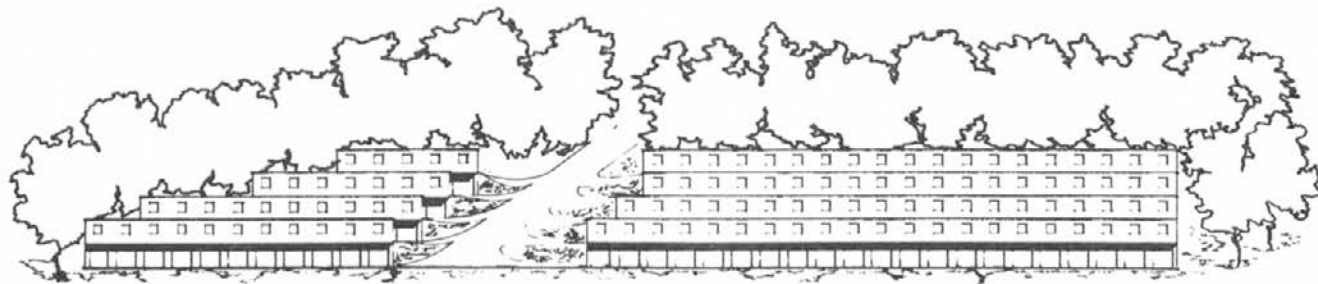
1. Splošno

Skladno z dolgoročnim družbenim planom občine Ravne na Koroškem za obdobje 1986–2000 in srednjeročnim družbenim planom občine Ravne na Koroškem za obdobje 1986–1990 predvidevamo gradnjo garaž v sklopu stanovanjskih območij. Poiskali bomo ustrezne lokacije na še prostih površinah in tako ublažili velik problem pomanjkanje garaž v vseh večjih naseljih, smo zapisali.

Problem nezadostnega števila garaž je največji na Ravnah, in sicer v stanovanjskem naselju Javornik. Gradnja garaž ni sledila družbeni stanovanjski gradnji tako, da imamo sedaj veliko nesorazmerje med številom stanovanj in garaž.

Dvoetažne garaže in delno enoetažne garaže, kar pogojujejo naravni pogoji, so predvidene na severovzhodnem delu naselja, kjer so še prostorski pogoji za gradnjo. Ta del območja je v celoti neurejen, saj predstavljajo vsi dosedajni posegi v ta prostor nedovoljeno gradnjo provizorjev za najrazličnejše namene, ki predstavljajo potencialno nevarnost požarov in najrazličnejših okužb. Del predvidenega zemljišča za gradnjo garaž pa stanovalci Javornika uporabljajo za vrtičkarstvo. Te površine opredeljujemo kot II. etapo realizacije toliko časa, dokler ne bodo sedanjim uporabnikom pripravljene druge – nadomestne površine za to dejavnost, ki ima ljubiteljski pa tudi vedno večji ekonomski pomen.

Arhitektonsko tehnične rešitve. Pogled z vzhoda – montažna gradnja. M 1 : 200

2. Osnove za realizacijo

Za celotno območje Javornika je bila izdelana prostorska prevera gradnje garaž. Na obravnavani lokaciji je bila predvidena realizacija v dveh variantah. Na osnovi vsestranske analize se odločamo za gradnjo dvoetažnih garaž in delno enoetažnih garaž zaradi primerjalnih prednosti pred petetažno garažno hišo.

3. Urbanistično oblikovanje

Na jugozahodnem delu območja garaž je predvidena gradnja objekta služnostne dejavnosti (avtopralnica, montaža gum, balansiranje gum) tlorisne velikosti 12,00x7,00 m s toleranco $\pm 2,00$ m z višinskim gabaritom 4,50 m $\pm$ in s toleranco $\pm 1,00$ m. Površine, ki jih zavzema ta poslovni objekt, odgovarjajo ekvivalentu 10 individualnih garaž.

Gradnja garaž je predvidena v osmih nizih in obsegajo:

Niz št.	Število garaž spodaj	Število garaž zgoraj	Skup. št. garaž	Faznost izvedbe I. faza	Faznost izvedbe II. faza	Skupaj
I	Predvidene površine za avtopralnico		/	/	/	
II	7	7	14	14	/	14
III	12	9	21	21	/	21
IV	11	11	22	22	/	22
V	18	/	18	/	18	18
VI	19	19	38	/	38	38
VII	19	19	38	8	30	38
VIII	20	20	40	20	20	40
IX	21	21	42	42	/	42
Skupaj:	127	106	233	127	106	233

Dostop je predviden po glavni vpadnici, ki se navezuje na obodno enosmerno cesto naselja Javornik. Vzdolžni naklon dovozne ceste je 12 %. Dostopna komunikacija do posameznih garaž je v horizontali z rahlim strešinastim naklonom proti posameznim odtokom meteornih voda.

Za odvodnjavanje meteorne vode je predvidena posebna kanalizacija, ki se navezuje na potok Hotuljka. Za posamezne veje kanalizacije je predvidena izgradnja lovilcev olj, bencina in maščob, preden se ti priključujejo na zbirni kanal meteorne vode.

Območje je opremljeno z vodovodnim razvodom in nadzemnimi hidranti, ki zagotavljajo potrebe požarne varnosti.

Predvidena je izvedba javne razsvetljave, svetilke in njihov razvod se montirajo na garaže. Dovodni električni kabli, ki se priključujejo na TP 3 Javornik, morajo biti dimenzionirani tako, da prevzamejo obtežbo javne razsvetljave, priključke za posamezne garaže, kolikor se bodo posamezni kupci objektov za to odločili, obtežbo poslovnih prostorov avtopralnice in vzporedne dejavnosti in športno rekreacijskih objektov v dolini Hotuljke (osvetlitev športnih igrišč).

4. Arhitektonsko oblikovanje

Garaže morajo biti oblikovane kot dvoetažni objekt s horizontalnim zamikom gornje garaže za 1,00 m proti spodnjemu garažnemu elementu. Tlorisna velikost je določena glede na varianto izvedbe.

Gabariti so razvidni iz grafičnih prilog. Tolerance niso predvidene oziroma so dovoljene le v smislu manjšanja objektov (montažna gradnja).

Hortikultura ureditev se izvede z domačimi avtohtonimi sortami dreves, osnovna funkcija teh zelenih površin je v končni fazi izgradnje nasipov ista.

Gradnja opornih zidov je predvidena z oblogo iz kamna, ki je na razpolago na lokaciji objektov in zagotavlja estetski videz.

5. Gradbeno tehnične rešitve

Pred pričetkom izdelave tehnične dokumentacije je treba pridobiti geomehansko mnenje.

V primeru, da bo osvojena varianta po sistemu klasične gradnje, bo treba zasuti zid garaže zaradi pritiskov zemljine in prometne obtežbe izvesti kot armiranobetonsko konstrukcijo.

Gradnja garaž s postavitvijo montažnih armiranobetonskih elementov sistema »Strešnik« Dobruška vas tega armiranobetonskega zidu ne potrebuje, ker je konstrukcija po izjavi proizvajalca dimenzionirana tudi na te obremenitve.

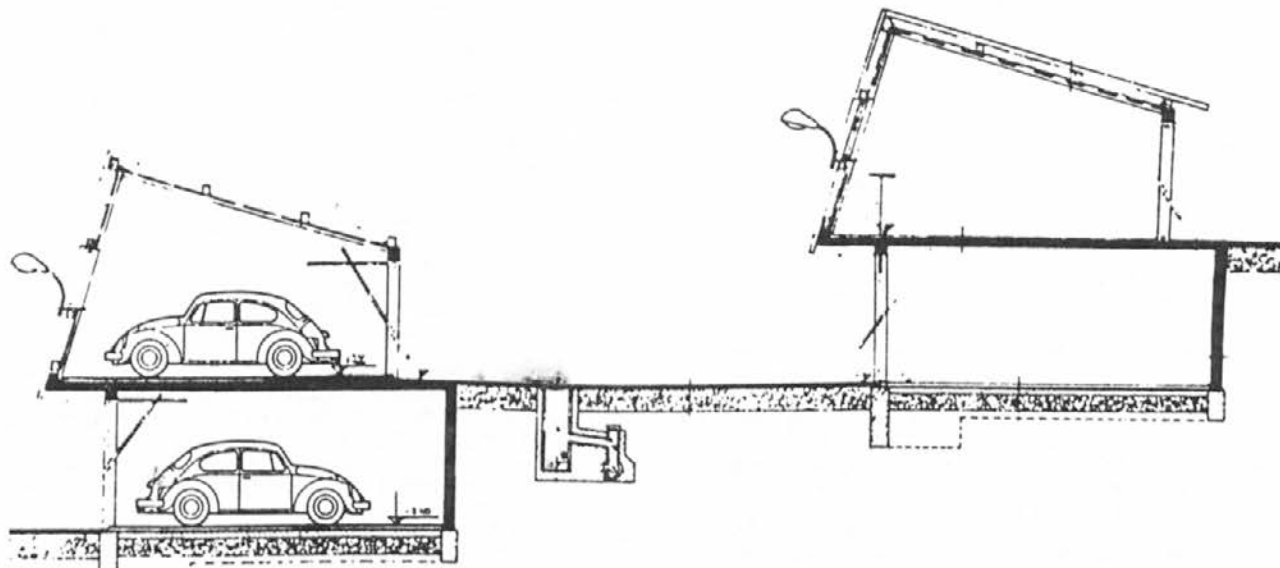
6. Ekonomske značilnosti posameznih sistemov

Primerjalna analiza med posameznimi ponudniki kaže ekonomske prednosti montažnega sistema pred sistemom klasične in polklasične izvedbe.

7. Faznost izgradnje

Zaradi naravnih danosti je treba graditi objekte od spodaj navzgor v smeri od vzhoda proti zahodu.

Najprej se realizirajo objekti na južni strani območja, ker gradnja ne posega na območje zgrajenih provizorijev in delno na območje

Arhitektonsko tehnične rešitve. Karakteristični prerez – varianta s klasično gradnjo. M 1 : 50

obdelovalnih površin zidav. Dokler se gradnja ne realizira, ostane namembnost površin nespremenjena.

8. Obveznosti investitorja

Pri gradnji je zagotoviti, da se plodna zemlja ločeno deponira za kasnejšo uporabo humuziranja površin za zelenitev. Del gramoznega in kamenitega materiala od izkopov se uporabi prvenstveno za gradnjo objektov. Presežne količine izkopenega materiala zaradi poravnave terena se izenačijo s porabo gramoznega materiala za gradnjo, prodajo gramoznega materiala in nasipom površin za gradnjo večnamenskega športnega igrišča v dolini Hotuljke.

OCENA STROŠKOV GRADITVE (preliminarni investicijski program)

	din	din/enota
Pridobivanje zemljišč	581.115,00	2.391,00
Priprava stavbnega zemljišča	641.142,00	2.639,00
Opremljanje stavbnega zemljišča	1.575.120,00	6.482,00
Zelene površine	90.265,00	371,00
Javna razsvetljava	132.200,00	544,00
Kanaliz. in odvod meteorne vode	599.520,00	2.467,00
Hidrantna mreža	62.576,00	257,00
Električno omrežje in naprave	1.803.035,00	7.420,00
SKUPAJ OPREMLJANJE STAVBNIH ZEMLJIŠČ	4.262.716,00	17.542,00

REKAPITULACIJA

1. SKUPINA 1 – 100		
Pridobivanje zemljišča	581.115,00 din	
2. SKUPINA 2 – 200		
Priprava stavbnega zemljišča	641.142,00 din	
3. SKUPINA 3 – 300		
Opremljanje stavbnega zemlj.	4.262.716,00 din	
SKUPAJ	5.484.973,00 din	

Izračun za eno garažo
5.484.973,00 din : 243 = 22.572,00 din

Izgradnja objektov garaž (povprečna cena ene garaže)

a) Klasična gradnja	
1. Projektna dokumentacija (ocena)	500,00
2. Izvedba temeljev (ponudba Kograd)	5.244,00
3. Izvedba garaže (ponudba Kograd)	35.225,00
4. Protikondenzna zaščita	3.591,00
Skupaj	44.560,00

b) Montažna gradnja (povprečna cena ene garaže)

1. Projektna dokumentacija (vključena v ceni objekta)	
2. Izvedba temeljev (ponudba Kograd)	5.244,00
3. Postavitev garaže (ponudba Strešnik)	24.500,00
4. Hidroizolacija zadnje stene	526,00
Skupaj:	30.270,00

REKAPITULACIJA CENE ZA ENO GARAŽO:

a) Klasična gradnja	
1. Infrastrukturno urejanje	22.572,00 din
2. Izgradnja objekta	44.560,00 din
Skupaj:	67.132,00 din

b) Montažna gradnja

1. Infrastrukturno urejanje	22.572,00 din
2. Postavitev garaž	30.270,00 din
Skupaj:	52.842,00 din

Vzporedno z izdelavo prostorske dokumentacije je KS Javornik – Šance imenovala organizacijski odbor z nalogo, da usklajuje pripravo dokumentacije. Odbor deluje praktično od začetka snovanja tega projekta, to je od pridobivanja prvih strokovnih podlag za pripravo najprimernejše rešitve v oblikovanem kot v cenovnem smislu.

V okvirih naročila smo na ZUN-u predhodno povabili, da predložijo svoje projektne rešitve za gradnjo objektov, večje število potencialnih izvajalcev del. Svoje ponudbe, nekateri tudi projektne rešitve, so dostavili

– SGP Kograd Dravograd

- STC Ljubljana
- SGP Konstruktor Maribor
- GIP Gradis Ravne na Koroškem
- MAXI Prevalje
- VEGRAD Velenje
- STREŠNIK Dobruška vas pri Novem mestu

GIP Gradis Maribor in Stavbar Maribor sta poslala dopis, da sta pripravljena dostaviti ponudbe, ko bomo pripravili tehnično dokumentacijo in osnove za izdelavo ponudbe.

Poslane ponudbe za izvedbo del so se razvrstile v razponu od 37.000,00 din do 24.500,00 din za gradbena in obrtniška dela ene garaže. Primerjalna analiza je bila pripravljena na osnovi enotne stopnje gotovosti objekta, to je izvedba vseh del za kompletiranje objekta brez zemljišča in infrastrukturne ureditve.

Ponudnik Strešnik Dobruška vas je naknadno dostavil še pogoje kreditiranja izdelave in postavitve kompletnih montažnih garaž, in sicer naslednje plačilne pogoje:

- 30 % do podpisa pogodbe, kar je 7.350,00 din po garaži
- 70 % kredit z 2 % mesečnimi obrestmi na 8 mesečnih obrokov, tako da znaša mesečna anuiteta 2.486,00 din. Ponudil je tudi brezplačno izdelavo projektov vseh garažnih enot. Izhodišče za ta izračun je bila ponujena cena 24.500,00 din za garažo.

Pripravili smo primerjalno oceno – primerjalno analizo materialnih in delovnih stroškov za klasično gradnjo objekta. Za izhodišče smo izbrali koncept, da zadnjo oporno steno zaradi enotnosti in varnosti izvedbe izdelava registrirana delovna organizacija, ostala dela na objektu bi pa izvajal posameznik. Vrsto in količino posameznih gradbenih in obrtniških del smo določili na osnovi idejne zasnove, ki je bila v tem času že pripravljena. Ta izračun nam je dal naslednje podatke:

– Vrednost zadnje oporne stene in mater. stroš.	23.089,00 din 69 %
– Vrednost delovnih stroškov	10.139,00 din 31 %
Skupaj:	33.228,00 din 100 %

Pripravljalnemu odboru smo predlagali, da se na osnovi teh podatkov odločimo za preverjeno gradnjo garaž po montažnem sistemu, saj ima poleg cenovnih ugodnosti tudi vrsto drugih prednosti. Večinsko mnenje je bilo, da odločitev o načinu izgradnje (klasična gradnja – montažna gradnja) prevzamejo graditelji. V primeru, da se odločijo za klasično gradnjo, da gradi vsak posameznik sam v lastni režiji, pa je treba z organizacijskimi ukrepi (obvezna udeležba pri organiziranem nakupu enotne strešne kritine, garažnih oken in vrat) zagotoviti, da bo izvedba projekta resnično taka, kot bo projektirana.

V postopku snovanja smo spremenili prvotni koncept izgradnje opornega zidu na vzhodnem delu zadnjega niza, saj bi izgradnja tega objekta prinesla dodatne stroške v višini 2.300,00 din/garažo. Ta objekt, ki bi vsekakor predstavljal tujek v naravnem okolju in potencialno nevarnost za uporabnike območja, smo nadomestili z razširitvijo nasipa, za kar so bile podane zadostne količine izkopenega materiala, ki ga bo treba odkopati za pripravo terena za gradnjo. Geomehanske raziskave so potrdile pravilnost predlaganih rešitev. V fazi zaključnih del je tudi pridobivanje zemljišča, ki ga bo odkupil Sklad stavbnih zemljišč občine Ravne na Koroškem od sedanjega lastnika Koroške kmetijske zadruge TZO Trata Prevalje.

Celoten projekt smo javno že predstavili na zboru krajanov KS Javornik – Šance. Večinsko mnenje je bilo, da se z aktivnostmi nadaljuje, saj bo projekt verjetno zadovoljil vse potrebe po gradnji garaž na Javorniku.

Naloge pripravljalnega odbora se iztekajo in menimo, da bi bilo primerno, da graditelji imenujejo gradbeni odbor z nalogo, da:

- pripravi akte, na osnovi katerih bo posloval
- pridobi zemljišče
- izdelava in dogovori pravila za razdelitev posameznih lokacij
- izbere prijave
- izvrši razdelitev posameznih lokacij
- izvede postopke za oddajo del
- organizira in izvede skupne nabave
- izvaja, vodi in nadzoruje gradnjo
- izjava, vodi in nadzoruje finančno poslovanje
- uredi končne imovinsko-pravne odnose.

Uporabniki sedanjih vrtnih površin bodo v svojem interesu prizadeti, vendar v kontaktu z nekaterimi posamezniki ugotavljamo, da razumejo tudi želje graditeljev in v okvirih možnosti pričakujejo nadomestilo izgubljenih površin na Javorniku.

Zavezuemo se, da bomo poiskali rešitve tudi za te krajanje in smo v tem smislu že navezali stike z lastnikom kmetijskih zemljišč na območju Javornika.

Rešitve, katero smo predstavili, presega okvire običajnih prostorskih aktov s predhodnimi analizami, projekti in zbranimi ponudbami. Predstavljamo izdelek, ki ne pušča odprtih nekaterih relevantnih podatkov, ki so potrebni za hitro in učinkovito realizacijo projekta.

SREDNJA ŠOLA TEHNIŠKO-NARAVOSLOVNE IN PEDAGOŠKE USMERITVE RAVNE NA KOROŠKEM V ŠOLSLEM LETU 1989/90

Ustanovitelja srednje šole sta skupščina občine Ravne na Koroškem in Železarna Ravne na Koroškem. Usmeritve in programi šole so verificirani.

Šola izobražuje mlade v kovinarskih in metalurških poklicih od II. do V. stopnje zahtevnosti za potrebe naših delovnih organizacij. V naravoslovni in pedagoški usmeritvi – gimnaziji – pa pripravljajo učence predvsem za nadaljnje šolanje na višjih in visokih šolah ter fakultetah.

Delo na šoli je potekalo v skladu s predpisanimi učnimi načrti in po delovnem načrtu šole, ki ga je sprejel svet šole na seji 30.10.1989.

lajo v treh vsebinsko različnih sklopih programov, in to:

Kovinarstvo in strojništvo
V smeri strojni tehnik (V. stopnja), kjer traja šolanje štiri leta, se je letos šolalo v 9 oddelkih 262 učencev. V različnih smereh kovinarskih poklicev (IV. stopnja), kjer traja šolanje 3 leta, pa se je šolalo v 9 oddelkih 280 učencev.

Metalurgija
V smeri metalurški tehnik, kjer traja šolanje 4 leta, se je letos šolalo v 3 oddelkih 60 učencev.

Skrajšani programi
Na šoli šolamo učence v smeri – pridobivanje in predelava ko-

tematiki (105), tujih jezikih (20), tehnologiji (19).

Vzgojna problematika: izrečenih je bilo veliko število vzgojnih ukrepov predvsem zaradi neopravičenih izostankov. Pravega učinka pa vzgojni ukrepi nimajo, saj se vedenje ne ocenjuje več. Za prizadevano delo in pomoč sošolcem smo pohvalili in nagradili 9 učencev.

2. Program metalurgije
Učni uspeh znaša v tem programu 66,7 % in to: v tretjem letniku 72,9 %; v četrtem letniku pa 63,1 %. 18 učencev je negativno ocenjenih. Eno nezadostno jih ima 13, kar napoveduje po popravni izpiti precej bolj-

dosegli 90 % učni uspeh.

Uspeh drugega letnika (90,7 %) je ustaljen. Zahtevnim in poglobljenim vsebinam so učenci sledili brez večjih pretresov, zato tudi uspeh ni izostal.

Visok učni uspeh (93,3 %) so dosegli učenci tretjega letnika posebno v 3bN.

Oba oddelka četrtega letnika sta uspešno (100 %) zaključila šolanje. Večina učencev se je trudila za boljše znanje in ocene. Tako je težišče uspeha na prav dobrih in dobrih ocenah.

Med šolskim letom so imeli razredniki posameznih razredov težave z opravičevanjem odsotnosti od pouka. Nekateri učenci spretno izkoriščajo možnosti izostajanja.

Pouk je letos potekal brez večjih motenj. Vsakdanji ritem so zmotile le načrtovane naravoslovne, telesne vzgojne in druge dejavnosti. Uspehi bi bili lahko še boljše, če bi učenci izkoristili vse možnosti med šolskim letom.

Poleg rednega šolskega dela je veliko učencev sodelovalo pri raznih aktivnostih na šoli, na raznih tekmovanjih pri športu, v kulturi in pri raziskovalnih nalogah. Za dosežene uspehe smo podelili 12 pohval in 10 knjižnih nagrad. Knjižne nagrade smo podelili predvsem učencem iz zaključnih razredov.

III. PEDAGOŠKA USMERITEV

Učni uspeh učencev te usmeritve znaša 79,1 %. Po posameznih letnikih pa:

I. letnik 73,2 %; II. letnik 80,6 %; III. letnik 72,4 % in IV. letnik 95,4 %.

Za uspešno delo smo pohvalili 17 učencev, nagradili pa 6. Učnovzgojno problematiko v pedagoški usmeritvi je spremljal učiteljski zbor prek vsega šolskega leta. Najbolj so se angažirali razredniki. Starše prvošolcev in novince smo seznanili z delom na šoli in bodočim štiriletnim delom na roditeljskem sestanku; starše II. letnikov pa s pripravo šole v naravi med zimskimi počitnicami.

Roditeljske sestanke smo v vseh usmeritvah sklicevali največkrat po redovalnih konferencah, kjer so se starši seznanili z učnovzgojnimi rezultati učencev. Za problematične razrede smo sklicevali oddelčne konference, posameznim dijakom pa smo omogočili razgovore s svetovalno službo na šoli. Nedisciplino in druge prestopke smo kaznovali po pravilniku o pravih in dolžnostih učencev.

št. oddelkov	Usmeritev	Število učencev					Izdelali						Niso izdelali									
		moški	ženske	skupaj	ponavl.	odlični	pr. dob.	dobri	zadost.	moški	ženske	skupaj	%	z 1 nezad.	2 nezad.	3 in več	moški	ženske	skupaj	%	neocenjeni	%
12	NMD	147	223	370	1	52	151	136	7	140	206	346	93,5	19	5	/	7	17	24	6,4	/	/
8	PU	24	215	239	6	17	67	97	8	16	173	189	79,1	32	11	6	8	41	49	20,5	1	0,4
9	STR V	220	42	262	7	8	48	117	17	162	28	190	72,5	44	12	13	58	11	69	26,3	3	1,2
9	STR IV	241	39	280	19	1	30	124	42	166	31	197	70,4	48	14	11	69	4	73	26,0	10	3,6
2	STR SPII	9	13	22	1	2	5	8	7	9	13	22	100	/	/	/	/	/	/	/	/	/
3	MET V	47	13	60	/	2	10	24	4	32	8	40	66,7	13	3	2	14	4	18	30,0	2	3,3
2	MET SKR	45	/	45	/	/	9	19	10	38	/	38	84,4	2	/	2	4	/	4	8,9	3	6,7
45	ŠOLA	733	545	1278	34	82	320	525	95	563	459	1022	79,9	158	45	34	160	77	237	18,6	19	1,5

UČNI USPEH UČENCEV V JUNIJU

(ob zaključku II. polletja š. l. 1989/90)

Ob zaključku pouka je bilo na šoli 1278 učencev. Razporejeni so bili v tri usmeritve in 45 oddelkov. Uspešno jih je junija izdelalo 563 + 459 = 1022 ali 79,9 %. Kar 158 učencev ima po eno negativno oceno. Učni uspeh je glede na celoto zadovoljiv.

Po popravni izpiti v juniju in avgustu se bo uspeh bistveno izboljšal, saj obstaja velika verjetnost, da bodo učenci, ki imajo po eno ali dve negativni oceni, uspešno zaključili letnik. Menimo, da se bo do zaključka šolskega leta učni uspeh šole dvignil na okoli 92 %.

PROBLEMATIKA UČNOVZGOJNEGA USPEHA PO USMERITVAH

I. KOVINARSKO-METALURŠKA USMERITEV

V tej usmeritvi se učenci šo-

vin (skrajšani metalurški program) in v smeri – obdelava kovin (prilagojeni skrajšani program obdelave kovin). Šolanje traja dve leti. V dveh oddelkih skrajšanega metalurškega programa se je letos šolalo 45 učencev; v prilagojenem skrajšanem programu pa sta delovala dva oddelka – 22 učencev.

1. Program strojništva
Učni uspeh celotnega programa znaša 71,3 %.

a) Učenci prvega letnika so dosegli 72,5 uspeh. Po zahtevnostnih stopnjah pa: V. stopnja – 72,6 %; IV. stopnja pa 67,3 %.

b) Učenci drugega letnika so dosegli 68,1 % uspeh, kar je precej slabše kot v lanskem letu. Po stopnjah zahtevnosti pa je uspeh naslednji: V. stopnja 62,6 %; IV. stopnja 65,5 %.

c) V tretjih letnikih znaša učni uspeh 75,1 %. Po stopnjah zahtevnosti pa: V. stopnja 72,6 %; IV. stopnja 76,7 %.

č) Učenci četrtega letnika so dosegli 83,0 % uspeh.

Največje število nezadostnih ocen je v tem programu pri ma-

si učni uspeh. Največje število nezadostnih ocen je iz matematike (16), neocenjena sta dva učenca.

Vzgojna problematika je podobna kot v programu strojništva. Pohvalili in nagradili smo 6 učencev.

3. SKR – program

V smeri pridobivanje kovin znaša uspeh 84,4 %. V smeri obdelava kovin je učni uspeh 100 %. Skupni učni uspeh v SKR programih je 89,5 %. Vzgojna problematika je podobna kot pri ostalih programih. Pohvalili smo dva učenca.

Celotni učni uspeh kovinarsko-metalurške usmeritve znaša 72,8 %.

II. NARAVOSLOVNO-MATEMATIČNA USMERITEV

V prvem letniku je pouk potekal po dveh programih. Po A programu v 1aN so učenci vse leto dosegali dobre uspehe; B program – dva oddelka (1bN, 1cN) ne zaostajata po dejavnostih in uspehu za učenci 1aN. V 1cN pa je bil uspeh nekoliko slabši. Učenci prvega letnika so

PRAKTIČNI POUK

Za učence kovinarske in metalurške usmeritve je bil praktični pouk organiziran v skladu z učnimi načrti za posamezne usmeritve, smeri in letnike.

Večino programov smo izvajali v šolskih delavnicah, program ulivanja v jeklovlivarni, program toplotne obdelave v kalilnici Železarni Ravne. Učenci 2. letnikov metalurškega SKR programa so imeli praktični pouk v metalurških obratih v Železarni Ravne, kovinarji preoblikovalci pa pri raznih delovnih organizacijah v koroški regiji.

PROIZVODNO DELO IN DELOVNA PRAKSA

Na proizvodno delo in delovno prakso smo razporejali učence v delovne organizacije po koroški krajini. Veliko učencev pa je opravljalo to delo v Železarni Ravne.

Nadarjenim učencem smo skušali poiskati taka delovna mesta, kjer so lahko opravljali raziskovalne naloge.

Učenci iz pedagoške usmeritve pa so opravljali pedagoško prakso na osnovnih šolah v koroški krajini.

Sodelovanje med šolo in delovnimi organizacijami ter mentorji je bilo tudi v tem šolskem letu zelo dobro.

Vsem organizatorjem in men-

ZAKLJUČNI IZPITI V Š.L. 1989/90

V juniju so potekali na šoli zaključni izpiti. Opravljali so jih učenci IV. stopnje v kovinarski usmeritvi in učenci skrajšanih programov. V kovinarski usmeritvi - IV. stopnja se je k zaključnemu izpitu prijavilo 75 + 22 = 97 kandidatov. Od teh je zaključni izpit uspešno opravilo 67 + 17 = 84 (86,6 %); 8 učencev ima popravni izpit, ostali pa bodo ponovno opravljali pisni in ustni del zaključnega izpita v avgustu. Zaključna spričevala smo jim podelili 3. julija 1990.

V skrajšanem prilagojenem programu - kov. usm. je uspešno opravilo zaključni izpit 13 učencev; v skrajšanem programu - metalurgije pa 23 učencev.

Zaključna spričevala smo jim podelili 25. junija 1990.

Podelitev spričeval in indeksov je bila v torek, 26. junija 1990. Podelitev diplom za absolvente V. stopnje zahtevnosti pa 25. junija 1990. Svečani podelitvi je prisostvoval predsednik izvršnega sveta SO Ravne na Koroškem - mag. Matija Tasič.

SPREJEMNI IZPITI

Letos so po dolgih letih bili na šoli ponovno sprejemni izpiti za učence, ki so se želeli vpisati v program Gimnazija. Za razpisanih 180 mest je kandidiralo 215 učencev. Kriterijem sprejema je zadostilo 194 učencev od teh se je nato 191 učen-

torjem ter delovnim organizacijam se zahvaljujemo za pomoč pri tem delu.

ce v vpisalo v gimnazijski program.

VPIS ZA ŠOLSKO LETO 1990/91

V prve letnike se je vpisalo:

- Gimnazija 191 učencev
- strojništvo
- strojni tehnik 65 učencev
- IV. stopnje 64 učencev
- skrajšani progr. 33 učencev

V programu strojništva - IV. stopnja je prostih še 26 mest. V šolskem letu 1990/91 bomo torej imeli 13 oddelkov I. letnikov.

DRUŠTVA NA ŠOLI

1. MKUD - Franci Paradiž (mentor: Irena Oder, prof.)

V letošnjem šolskem letu so na šoli v MKUD-u aktivno delovali:

1. slovenski gled. krožek - mentor: Silva Sešel, prof.
2. recitacijski krožek - mentor: Miran Kodrin, prof.
3. lutkovni krožek - mentor: Marjana Žaže, prof.
4. literarni krožek - mentor: Vera Mrdavič, prof.
5. angleški gled. krožek - mentor: Emil Pečnik, prof.
6. pevski zbor - mentor: Branko Čepin, prof.

Letošnje leto je bilo izredno uspešno za vse krožke, saj so se s svojo dejavnostjo uspešno predstavili na šoli, v kraju, občinah koroške krajine, pa tudi po drugih krajih Slovenije. Obe gledališki skupini sta se uvrstili na območno srečanje gled. skupin v Gornjo Radgono. Dekliški pevski zbor je sodeloval na revijah pevskih zborov v občini (Prevalje), regiji (Dravograd) in republiki v Zagorju, kjer se je zaradi svoje kvalitete uvrstil na zvezno tekmovanje, ki bo prihodnje leto v Celju.

Lutkarji so uspešno nastopali po vsej Sloveniji, nazadnje v Mariboru na srečanjih LENT '90.

Literarni krožek je vse leto zbiral in popravjal tekste učencev ter se seznanjal s sodobnimi književnimi tokovi. Za jesen pripravljajo svoje glasilo. Dva učenca sta sodelovala na srečanju v Rog. Slatini.

Člani recitacijskega krožka so z recitalom poezije Hermana Vogla: »V vejah domuješ« uspešno nastopali na občinskem srečanju Naša beseda, prav tako pa so popestrili marsikatero kulturno prireditev v kraju in občini.

2. ŠSD - SREDNJE ŠOLE (mentor: Adi Urnaut, prof.)

Delo šolskega športnega društva je to šolsko leto potekalo nekoliko drugače kot prejšnja leta.

V preteklih letih smo dajali velik poudarek krožkovni dejavnosti, ki je temeljila predvsem na pripravi in tekmovanju selekcij šole na srednješolskih prvenstvih za zmagovalca Slovenije.

Ker pa sestavljajo selekcijo šol predvsem dijaki, ki se v svojem prostem času ukvarjajo s športom in so tako dovolj telesno in tudi psihično aktivni, smo letos dali večji poudarek množičnosti in izvedli medrazredna tekmovanja v najrazličnejših športnih panogah.

Zelo obsežno in najzanimivejša je bilo tekmovanje šole v odbojki. V moški konkurenci smo se aktivno v tekmovanje vključili tudi pedagoški delavci šole. Žal nam to ni uspelo v ženski konkurenci; dijakinja so se spopadale na športnih igriščih le med sabo.

Medrazredna tekmovanja so potekala tudi v drugih športnih panogah, najmnožičnejša pa so bila v tenisu in namiznem tenisu.

V okviru društva smo organizirali tečaj tenisa za skupino dijakov in skupino učiteljev.

Tudi planinci so bili zelo aktivni, saj so obiskali vse pomembnejše koroške vrhove: Uršljo goro, Peco, Raduho in še malo čez naše meje so pogledali in se podali na Stol.

V tem šolskem letu smo le en-

GIMNAZIJSKI PROGRAM - izvedeni predmetnik za skupine A, B, C, d

Zap. št.	PREDMETI	1. letnik				2. letnik				3. letnik				4. letnik							
		S	D	A	B	C	D	S	D	A	B	C	D	S	D	A	B	C	D		
1.	Slovenski jezik in književnost	4				4				4				4		1	1	1			
2.	Prvi tuji jezik	3				3				3				3		1	1				
3.	Drugi tuji jezik	3				3				3				3							
4.	Matematika	4	(1) ^x			4	(1)			4	(1)			4	(1)	1	1				
5.	Zgodovina	2				2				2				2		1	1				
6.	Sportna vzgoja	3				3				3				3							
7.	Geografija z geologijo	2				2		1		2			1								
8.	Biologija z ekologijo	2	1			2				2	1					3					
9.	Fizika z astronomijo	2				2	1			2						3					
10.	Kemija	2				2				2						2					
11.	Psihologija					2															
12.	Sociologija									2											
13.	Filozofija													2							
14.	Umetnostna vzgoja		2		2	2										2					
15.	Informatika in računalništvo	2					2	2													
16.	Tuji jezik in književnost			3				3				3				3					
	Latinski jezik																				
	Tretji tuji jezik																				
	Glasba (instrument, zbor)																				
	Likovna kultura																				
	Predmet po izbiri šole in uč.	3	-	-	1	1	3	-	-	-	3	3	2	-	2	3	11	3	2	7	10
	Obvezne izbirne vsebine	96				96				96				96							
	S k u p a j porabljenih ur	29	32	32	31	31	29	32	32	32	29	29	30	32	30	29	21	29	30	25	22

Na šoli bodo delovale naslednje skupine oziroma oddelki:

A - naravoslovno matematični

B - jezikovni

C - družboslovni

D - pedagoški

Glej predmetnik, ki je razviden iz tabele!

krat sodelovali na občinskem krosu. Jeseni so se ga dijaki prvih letnikov udeležili polnoštevno, spomladanski pa je zaradi slabega vremena odpadel.

Tudi letos smo se s svojimi najboljšimi ekipami udeležili tekmovanja za prvaka srednjih šol v občini, regiji in republiki. Na občinskih tekmovanjih smo nastopili z ekipami nogometašev, odbojkarjev in odbojkaric. Najuspešnejša je bila moška ekipa odbojkarjev, ki je zmagala tako na občinskem kot regijskem prvenstvu in se udeležila republiškega finala v Novem mestu in osvojila 5. mesto.

Vsako leto smo svojo dejavnost zaključevali s sodelovanjem v tekmovanju za najboljšo šolsko športno društvo v republiki, letos pa so ga predvsem zaradi pomanjkljivosti v sistemu zbledelega smotra te dejavnosti ukinili.

INTERESNE DEJAVNOSTI

Za interesne dejavnosti se odločajo mnogi nadarjeni učenci po svojih interesih.

Na šoli so delovali zelo različni krožki po naslednjih področjih: poljudnoznanstveno, kulturno-umetniško, športno in tehniško področje.

Na poljudnoznanstvenem področju so delovali krožki iz tujih jezikov, kemije, biologije, fizike, matematike, geografije in zgodovine. Mnogi učenci, ki so bili vključeni v te krožke, so uspešno tekmovali na republiški ravni v znanju jezikov, matematike, fizike in kemije. Sodelovali so v »Gibanju znanost mladini« in tekmovali za »Nagrado Železarne Ravne« ter osvojili obilo dobrih uvrstitev, priznanj in nagrad. Velika škoda za mlade in družbo bo, če teh dejavnosti ne bomo vzpodbujali in gojili, saj šola za delo in mentorje teh dejavnosti ne dobiva več denarja.

UČENCI VOZAČI

V šolo se vozi okoli 70 % učencev. Pretežno se vozijo z avtobusi, manj z vlakom. Glede na prometne zveze in organizacijo pouka učencem ne ostaja veliko časa pred poukom in po njem. Vozači imajo na voljo proste razrede na šoli, prav tako pa lahko izrabijo svoj prosti čas za delo v bližnji študijski knjižnici.

GIMNAZIJSKI PROGRAM

Jeseni uvajamo na šoli po mnogih letih ponovno gimnazijski program, ki sedaj sestoji iz obveznega dela in obveznih izbirnih vsebin.

Obvezni del je koncipiran tako, da omogoča smiselno nadaljevanje osnovne šole in se zaključuje s temeljnim programom za vse dijake v treh letih, razen pri predmetih in aktivnostih, ki tečejo vsa štiri leta (slovenski jezik in književnost, matematika, I. in II. tuji jezik, zgodovina, šport in umetnostna vzgoja).

Predmetnik omogoča izbirnost od 1. letnika dalje: v 1. letniku 1 uro, po 3 ure v 2. in 3. letniku, v 4. letniku pa 11 ur. V 4. letniku bodo imeli dijaki pouk iz obveznih štiritletnih predmetov in iz predmetov oziroma vsebin, ki jih bodo izbrali v obsegu 11 ur. V 1. letniku je možnost izbire minimalna, in sicer 1 ura. Za jezikovne predmete ostaja izbira treh ur, vendar se morajo zanjo odločiti pred vpisom v 1. letnik.

Zaradi minimalne izbirnosti v 1. letniku lahko šola oblikuje oddelke 1. letnika glede na svojo specifikko.

Oddelki 1. letnika se zato ne bodo bistveno razlikovali niti znotraj šole niti med šolami. To je ugodno, saj bo možno učence bolje spoznati in jim na podlagi ugotovljenega znanja in intere-

RAZISKOVALNO DELO UČENCEV OSNOVNE ŠOLE KOROŠKI JEKLARJI RAVNE

»Odprti oči, napni možgane«, priporoča dr. Aleksandra Kornhauser mladim raziskovalcem po Sloveniji, na naši šoli pa tov. Vera SAVIČ, predmetna učiteljica biologije in kemije. Krepko se zaveda, kako pomembno in cenjeno je raziskovalno delo, znanje in pamet. Okoli nje se zbirajo učenci, ki sta jim pri srcu biologija in kemija. Bolj kemija, saj tov. Savičeva priznava, da je v srcu bolj kemik, zato na tem področju več raziskuje in uživa pri delu svojih učencev. Mnogim nadarjenim učencem je pouk premalo, zato se odločajo za dodatni pouk. Tov. Savičeva pa jih motivira z zanimivimi nalogami.

Letos so mladi raziskovalci opravili tri naloge.

1. naloga: DOLOČANJE SVINCA, ČINKA IN KADMIIJA V ZELENJAVI V MEŽIŠKI DOLINI

Nalogo so opravili: Aljaž MATVOZ, Maja ČEGOVNİK in Uroš KEBER, osmošolci odličnjaki. Zanimalo jih je, ali v Mežiški dolini jemo zdravo zelenjavo in v katerem kraju je najbolj onesnažena. V vseh večjih krajih so zbrali po 5 kg sveže zelenjave, ki so jo posušili na zraku nato pa v kemijskem laboratoriju v Mežici ob pomoči strokovnjaka napravili analizo. Ugotovili so:

– Najmočnejše je onesnažena narava in s tem tudi zelenjava v Žerjavu, kar je povsem logično, ker je v kraju obrat za flotacijo svinčene rude in predelavo svinca, cinka in drugih kovin.

– Največja je prisotnost cinka v Žerjavu. Ker je le-ta spremljevalec svinca, ga ob predelavi ru-

sov svetovati izbiro za nadaljnje šolanje v tem programu.

Obvezni del programa obsega 4864 ur v štirih letih. Šolsko leto traja praviloma 38 tednov. V zaključnem letniku je 36 tednov pouka, 2 tedna pa sta predvidena za izvedbo zaključnega izpita.

Obvezne izbirne vsebine in aktivnosti so obvezne v letnem fondu ur, vendar se praviloma izvajajo na drugačen, bolj svoboden način, kar omogoča večjo fleksibilnost in kreativnost dijakov in so obvezni sestavni del programa.

Šola mora izvesti za vse učence naslednje vsebine: kulturne dejavnosti, spoznavanje družbenega sistema, zdravstveno vzgojo s tečajem prve pomoči, vzgojo za mir in nenasilje oziroma obrambne in zaščitne vsebine ter delovno prakso.

de v koncentrat veliko uide v okolje.

– Najmanj je onesnaženo okolje v Kotljah; to velja za svinec in kadmij, ne pa za cink, ki ga je tu največ v primerjavi z drugimi kraji Mežiške doline.

– Kadmija je v naših krajih zelo malo – obstaja v tisočinkah odstotka.

– Naše preučevanje je pokazalo, da količine svinca, cinka in kadmija niso presežene – 0,3 % – dnevna doza; vendar se globlje pri svinču od 0,01 – 0,03 %, pri ostalih pa je zanemarljivo, če pomislimo, da cink ne povzroča toksičnosti.

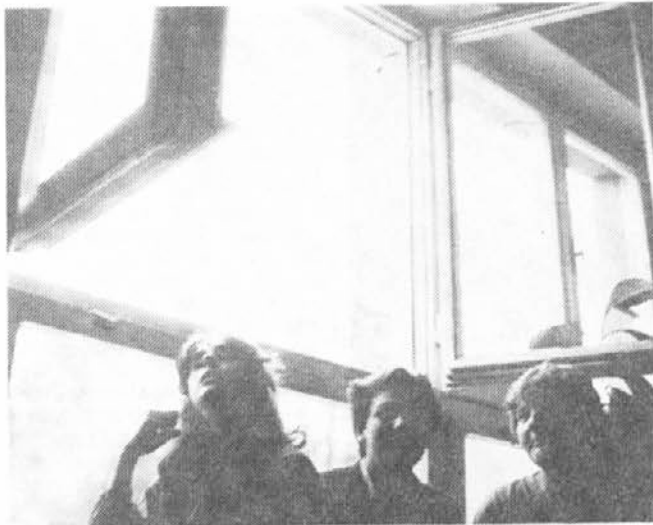
Za pomoč se zahvaljujejo mag. Marti IGLAR, ki ima izreden posluš za delo z mladimi; doslej je že večkrat sodelovala z našimi učenci. Morda je prav srečanje z njo odločilno in da slutiti, da bomo o njih še slišali na raziskovalnem področju.

2. naloga: KISEL DEŽ NA KOROŠKEM

Učenke: Barbara KOREN, Kristina KRICEJ in Ana POTOČNIK, osmošolke odličnjakinje.

Dekleta so zbirale padavine (dež, sneg) in nato z idikatorjem določale kislost teh padavin. Uporabljale so različne načine meritev. Natančne meritve pa so opravile pod vodstvom strokovnjaka v laboratoriju Železarne Ravne. Podatke so primerjale in ugotovile, da je na Koroškem dež zelo kisel, kar je posledica onesnaževanja v krajih, veliko pa ga dobimo od drugod.

Tudi strokovnjaki v laboratoriju železarne nikoli ne odrečejo sodelovanja in pomoči našim mladim kemikom. S tem pa tudi

učence motivirajo za študij kemije in za raziskovalno delo.

3. naloga: VPLIV PREHRANE IN ZOBNE HIGIENE NA OBOLELOST ZOB

Učenke: Katarina VALENTAR, Breda HAVLE, Štefka PRAPROTNIK – osmošolke odličnjakinje.

Cilj, ki so ga zasledovale: Kako vplivata na zdravje zob zobna higiena in pravilna prehrana. Eksperimentalno delo so opravile pri učencih 6.Č razreda (redno umivanje zob, kontrola, tedensko želiranje, odrekanje sladkarij, evidenca »prekrškov« zaužitih sladkarij, posebne malice v šoli, napitki brez sladkorja itd.), primerjalni razred so bili učenci 6.A razreda, ki jih niso posebej motivirali za redno umivanje zob in neuživanje sladkarij. Po šestih mesecih so ugotovili, da je zdravstveno stanje zob učencev v 6.Č razredu zelo ugodno, kar pa za učence 6.A niso mogle zapisati.

MLADE RAZISKOVALKE TOPLO PRIPOROČAJO STARŠEM, DA POOSTRJIJO NADZOR NAD REDNIM UMIVANJEM ZOB SVOJIH SINOV IN HČERA IN OMEJIIJO UŽIVANJE SLADKARIJ. Zdravi zobje so odraz pravilnih

higienskih in prehranskih navad.

Strokovno so nad delom mladih raziskovalk bedele: šolska zobna zdravnica Marijeta STRAHOVNIK – ADAMIČ, asistentka Romana ŠTALEKAR in dr. Jožica LADŽIČEVA, ki je nalogo tudi predlagala.

Učitelj, ki ob svojem rednem delu najdejo čas za raziskovalno delo, bi morali biti posebej nagajeni, saj naredijo za učence mnogo več, kot je njihova obveznost. Upamo, da bo tudi za to več posluha v projektu »Osnovna šola leta 2000«. Tov. Savičeva pravi, da ji je v veselje opazovati delavnost otrok, hkrati pa s takim delom uresničuje svojo ljubezen do kemije. Zavedamo se, da lahko nadarjeni učenci napredujejo le ob dobrih učiteljih – mentorjih, zato si vsi želimo, da bi se še več delavcev na šoli odločilo za zanimivo raziskovalno delo mladih, ki ga vsako leto rapisujejo OBCINSKE RAZISKOVALNE SKUPNOSTI. Dospel je na tem področju delovala tov. Marija PRAZNIK.

Ravnateljica OŠ
Koroški jeklarji
Katica Karadja

pouka v omenjenih razredih smo seznanili in poučili starše, kar so zelo pozitivno ocenili in sprejeli. Vodilo za tako obliko pouka sta nam bila knjiga dr. Franca Strmčnika: Sodobna šola v luči učne diferenciacije in individualizacije ter posvet o nadarjenih učencih na Pedagoški fakulteti v Mariboru oktobra 1989.

Kaj so o tem povedali učenci?
»Na tak način se veliko več naučim. Večkrat vsak učenec pride na vrsto. Učiteljica lahko vsakemu posebej pokaže. Ker nas je manj, je večji mir in smo bolj pridni.«

Kaj pa učitelj?
»Menimo, da se bodo tako učenci več naučili.« »Možna je individualizacija.« »Sposobnejši učenci niso časovno ovirani.« »Morda obstaja nevarnost razpada oddelčne skupnosti.«

Skupne ugotovitve so naslednje:

– Učenci s tako organizacijo pouka so vsi časovno enako obremenjeni s številom ur tedensko, saj ni treba dodatnih ur za dopolnilni ali dodatni pouk, ker so ga opravili že pri redni uri.

– Za uro nivojskega pouka je potrebna dodatna učilnica, ki pa v šoli ni vedno na razpolago.

– Ura nivojskega pouka predstavlja finančno uro več, saj imata dva učitelja hkrati en razred, ki je razdeljen v dve skupini. Zato pa se prihrani ura pri dodatnem oziroma dopolnilnem pouku. Za tak način dela smo imeli popolno podporo Zavoda za šolstvo.

Vse to nam vliva optimizem za delo v prihodnje, morda pa celo zahteva neko obliko zunanje diferenciacije, zlasti na predmetni stopnji osnovne šole.

Še nekaj dosežkov učencev. Dekliška ekipa šolskega športnega društva v odbojki je postala pod vodstvom trenerja Janeza Dokla republiška prvakinja.

Učenka 4. razreda Breda Božič iz Leš je prejela mednarodno priznanje za likovni prispevek.

V bodoče s šolsko reformo lahko pričakujemo, da se bo šola bolj približala vsakemu otroku.

Ivan Kušnik, ravnatelj

UVAJANJE INTEGRANEGA POUKA

Želja, da bi bil pouk skupno delo učitelja in učenca, je že dolgo poznana (Vranc, Dolgan 1929, 1936), v praksi pa žal še premalo uresničena. V naši šoli je še vedno aktiven učitelj, učenec pa je v večji ali manjši meri pasiven. Aktivnost učenca se predvsem omejuje na poslušanje in gledanje tistega, kar učitelj razlaga, demonstrira, riše, ... Neprimernost takšnega pouka se kaže tudi v tem, da otroci te starosti izražajo potrebo po gi-

banju, zato težko mirno sedijo in jih sedenje utruja, prav tako je premalo angažirano mišljenje učenca, učenec v večji meri reproducira določena dejstva.

V šolskem letu 1989/90 smo na šolah v naši občini pričeli v 1. razrede uvajati integriran pouk. To je pouk, kjer se posamezni predmeti in učne teme prepletajo med seboj, se dopolnjujejo na osnovi notranje povezanosti, odvisnosti, vzročnosti. Učenci tukaj spoznavajo tesno povezanost znanja in družbe. Izhajati iz celote je važno načelo integriranega pouka. Povezovalno središče za integrirani pouk sta domače okolje in šolski okoliš. Šola mora imeti bogato in raznovrstno organizirano življenje, kjer se dela, ustvarja, uči in igra, kjer se vedno dogaja nekaj zanimivega. Takšno življenje vedno postavlja nove probleme in nova vprašanja, ki jih lahko učinkovito vključujemo v pouk. Spodbujanje in negovanje učenčevih vprašanj ima poseben pomen. Ker se otrok pravzaprav najintenzivneje uči s postavljanjem vprašanj, je za učenca pomembno tudi zato, ker mora šola spodbujati in razvijati radovednost, ki jo otroci prinesejo v šolo.

Integriran pouk ne pozna več strogo po urah odmerjenega urnika, kjer je predpisano točno število ur. Za vsak posamezni predmet ni točno določen dan in ura, ko ga bodo obravnavali. Učitelj upošteva le okvirni tedenski program, obenem pa ga prilagaja otrokovim zmogljivostim, tako da lahko posveča več časa snovi, ki dela otrokom težave in se take snovi loteva v obliki različnih metod. Dnevni učni program ter urnik sestavlja učitelj skupaj z učenci in vanj načrtuje in vgrajuje aktiven prispevek otrok.

S tem se ruši običajen avtoritativni odnos med učiteljem in učencem, ob tem pa učitelj postaja organizator in povezovalac različnih učnih dejavnosti, pobudnik skupnega planiranja z učenci ob delu v šoli. Učitelj se mora zavedati, da se učenec ne more vsega naučiti in osvojiti na ukaz in z eno samo metodo poučevanja.

Učenci pogosto delajo v skupinah in v parih, ki se oblikujejo na osnovi individualnih sposobnosti, prijateljstva in interesov. Učenec ne tekmuje več z drugimi, ampak sam s seboj. Učenci med seboj sodelujejo, učijo se drug od drugega na neformalen način. Velik poudarek dajemo didaktičnim igračam, s pomočjo katerih učenci pridobivajo novo znanje ali pa ponavljajo in utrjujejo učno snov.

Celoten pouk je organiziran tako, da se lahko učenci svobodno gibljejo, da lahko uporabljajo različna sredstva in pripomočke. Če je le mogoče, se pouk organizira zunaj učilnice, zelo po-

1989/90 NA OSNOVNI ŠOLI FRANJA GOLOBA PREVALJE

V tem šolskem letu se je učni uspeh zelo izboljšal, saj bosta ponavljala le dva učenca v 6. razredu. V % izraženo je uspeh 99,7 %.

Morda smo v preteklosti premalo upoštevali ogromne razlike med učenci, o čemer govori stroka. Vendar je bila doslej stroka premalo samostojna. Z znanimi spremembami v naši družbi je tudi stroka v šoli (pedagogika, psihologija) dobila pomenjšo veljavo in samostojnost. Zaradi tega smo na naši šoli v 2. polletju uvedli t.i. fleksibilno diferenciacijo pouka. Ključ pomenijo te učne besede?

Pri treh predmetih smo v 3 oddelkih, in sicer v 5.a pri slovenskem jeziku, v 5.b pri angleškem jeziku in v 6.a pri matematiki razdelili učence v 2 skupini pri eni uri tedensko. Ker je število ur pouka pri omenjenih predmetih 4 na teden, so bili učenci 3 ure skupaj, četrto uro pa razdeljeni v dve skupini (od 10 do 15 učencev), kateri smo oblikovali po sposobnostih, nadarjenosti in željah učencev. Pri tem je pomembno sodeloval šolski psiholog. Skupine tudi niso fiksirane, tako da lahko učenci svobodno prehajajo iz ene skupine v drugo. S tako organizacijo

Republiške prvakinje v odbojki

membne pa so tudi ure telesne vzgoje.

Bogatenje emocionalnega življenja učencev je pomembna naloga razrednega pouka. Velik podarek smo dali pripovedovanju ali branju zgodb. Otrokom smo po pripovedovanju dali možnost, da na neki način izrazijo svoje doživljanje. Lahko glasno komentirajo, povedo svoje vtise, sprašujejo, zgodbo dramatizirajo, jo narišejo, glasbeno spremljajo.

S tem načinom pouka se je v naših šolah marsikaj spremenilo. V razredu šolske klopi ne stojijo več klasično, ampak jih skupaj z učenci glede na učno snov in metode sestavljamo v različne oblike (v obliki črke U, v obliki črke T, v skupine, v dvojice...). Velikokrat se ne oziramo na šolski zvonec. Prekinemo z delom takrat, ko interes pade oziroma spremenimo aktivnost.

Pouk postaja predvsem neprekinjena kombinacija poučevanja in samostojnega dela učencev, pri čemer postaja učenec vse samostojnejši. Učenci doma samostojno zbirajo gradiva za svoje raziskovalne naloge, ki jih naredijo brez prisile.

Pokazalo se je, da so učenci s takim načinom dela zelo zadovoljni, radi prihajajo v šolo. Bojazen, da se učenci na tak način ne bodo dovolj naučili, je odveč.

V šolskem letu 1990/91 bo osnovna šola Franja Goloba Prevalje vključena v delovno skupino za integriran pouk pod vodstvom Zavoda za šolstvo republike Slovenije, ki bo sistematično spremljal naše delo.

Nina Kumprej, učiteljica

Zlatko Triller, dipl. psiholog

Literatura

Dr. Ladislav Bognar,

Na pragu samoupravne šole,

Školske novine, Zagreb 1987

nik Andrej Šumah iz Črne pa se je udeležil republiškega tekmovanja in se uvrstil na 24. mesto.

Zelo dobro znanje so naši učenci 8.r. pokazali iz angleškega jezika in na občinskem tekmovanju, ki se ga je udeležilo 8 učencev, osvojili 1. mesto: Jelka Kos, 2. mesto Anja Pušnik, 3. mesto Maruša Pušnik (deli z učenko s Prevalj).

Republiškega tekmovanja sta se udeležili 2 učenki – Jelka Kos je dosegla 12. mesto v Sloveniji.

Na občinskem tekmovanju iz matematike se je pomerilo 8 učencev, Silva Kos iz 8.r je dosegla 3. mesto.

Uspešni so bili tudi na tekmovanju iz Vesele šole. Izmed 10 učencev, ki so se uvrstili na občinsko tekmovanje, je Jelka Kos iz 8.r dosegla 1. mesto in se uvrstila na republiško tekmovanje.

Na občinski reviji otroških in mladinskih pevskih zborov sta šola solidno predstavila PPZ, in MPZ, ki je bil izbran tudi za nastop na regijski reviji v Dravogradu.

Republiškega tekmovanja mladih tehnikov v Ljubljani sta se udeležila 2 učenca, občinskega tekmovanja iz kemije prav tako.

Vse leto je aktivno delovala plesna skupina Balestra pod vodstvom učenke Maruše Pušnik in se je udeležila tudi občinskega plesnega skupin na Ravnah.

Učenci so bili tudi pridni bralci. Za 170 učencev, ki so osvojili bralno značko, smo v goste povabili akad. kiparja Andreja Grošlja in obenem izvedli še kviz o Prešernu.

2 najboljša likovnika sta se

udeležila likovne kolonije v Radljah.

Učenci 3.b razreda so se kot izbran razred v akciji ZDRAVI ZOBJE lahko udeležili regijskega srečanja v Dravogradu in prejeli tudi praktične nagrade.

Učenci 8. razredov so vse leto pridno sodelovali v akciji učenc kolporter (prodaja 7 D, Večera, Naš dom...) in osvojili 1. mesto v Sloveniji.

Na koncu naj poudarim še to, da so bili naši učenci zelo uspešni tudi na vseh športnih področjih, na občinskih srečanjih so dosegli vrsto zelo dobrih rezultatov in prvih mest. Med najboljšimi sta se uvrstila kot občinska prvaka Karolina Kozlar in Miro Zaže.

Uspehi so dobri tudi zaradi ustrezne kadrovske strukture pedagoških delavcev in nenehnega dodatnega izpopolnjevanja in izobraževanja.

Uspelo nam je obnoviti oz. popraviti nekaj učil, vseeno pa za sodobnejšo delo, kot ga narekujejo nove usmeritve za delo v OŠ, potrebujemo še veliko sredstev.

Na naši šoli, kakor verjetno tudi na vseh ostalih, je splošno materialno stanje slabo (dotrajana šolska oprema, tehnična učilnica, kuhinja, ni shrambe za učila in orodje..., kar je znano tudi IS in komiteju za družbene dejavnosti).

Upam, da bo izobraževanje kot ena temeljnih dejavnosti dobilo ustrezno mesto v družbi in da bodo imele vodilne strukture na vseh področjih do te dejavnosti pozitiven odnos.

Ravnateljica
Jožica Ovnič

DELOVNI USPEHI OŠ MILOŠA LEDINEKA ČRNA NA KOROŠKEM V ŠOLSLEM LETU 1989/90

Na OŠ Črna je v tem šolskem letu vzgojno izobraževalno delo potekalo na centralni šoli v 16 oddelkih in treh podružnicah – Javorju, Žerjavu in Koprivni (5 kombin. oddelkov).

Skupno so obiskovali šolanje 404 učenci, od tega 361 na centralni šoli. Učni uspeh je 96,78 %. Vzgojnoizobraževalno delo je potekalo po letnem delovnem načrtu in zastavljene cilje smo skoraj v celoti realizirali.

Šolanje je zaključilo v 8.r 56 učencev (2 v Javorju) v nižjih razredih pa še 7 učencev, 2 bosta nadaljevala šolanje 9. leto.

Od tega je bilo v 8.r kar 24 učencev odličnih, 12 učencev pa vseh osem let (Tomaž Kristavčnik, Olga Krivonog, Anita Kumer, Katja Mlinar, Rebeka Stak-

ne, Rebeka Vodovnik, Maruša Pušnik, Jelka Kos, Silva Kos, Davorin Jelen, Anja Pušnik, Manca Jug in Andrina Cigale. Vse te učence je sprejel predsednik skupščine občine Ravne, kjer so jim priredili tudi skromno zakusko in kratek program.

Letošnje šolsko leto je bilo za našo šolo zelo uspešno, učenci so na različnih tekmovanjih dosegali zelo dobre rezultate, predvsem učenci 8. razredov, saj so bili zelo dobra generacija.

Na regijskem tekmovanju iz fizike, ki je bilo v Radljah, sta učenki 8.r. Silva Kos in Jelka Kos dosegli 4. mesto.

Na občinskem tekmovanju »KAJ VEŠ O PROMETU«, ki je bilo v Črni, je naša ekipa osvojila 1. mesto, najboljši posamez-

KOLEKTIVNA POGODBA V ŽELEZARNI RAVNE NA KOROŠKEM Z DNE 10. AVGUSTA 1937

Alojz Krivograd

Ena izmed kopij kolektivne pogodbe med delavci in lastniki železarne Ravne na Koroškem, ki nosi datum 10. avgust 1937, je v Delavskem muzeju Ravne na Koroškem. Ker smo v času tik pred sklenitvijo prvih kolektivnih pogodb v novi Jugoslaviji, je prav in tudi zanimivo, da vidimo, kakšna je bila kolektivna pogodba v naši železarni pred 53 leti. V ta namen jo dobesedno objavljamo in jo presodite sami.

KOLEKTIVNA POGODBA

s katero se v smislu § 5. zakona o zaščiti delavcev ter § 209 obrtnega zakona urejajo službeni odnosi delavstva Jurija grofa Thurnskega jeklarne d.d. Guštanj-Ravne.

Čl. 1.

Veljavnost pogodbe

Ta pogodba stopi v veljavo 1. avgusta 1937.

Čl. 2.

Delovni čas

1. Delovni čas je praviloma določen na 8 ur dnevno, odnosno 48 ur tedensko, more se pa zaradi nezadostne zaposlenosti po predhodnem zaslišanju obratnih zaupnikov skrajšati ali na 6 ur dnevno ali na 4 dni v tednu pri 8 urnem delu ali na 3 tedne v mesecu pri 48 urnem delu.

2. Ako bi se delovni čas moral skrajšati preko tu označenih meja, se mora to delavstvu pravočasno sporočiti, da se vsakdo lahko posluži pravice odpovedi s 14 dnevno odpovednim rokom.

Te določbe veljajo za posamezne obrate ali za celo podjetje.

3. Vsa nadurna dela se plačujejo 50 % višje na kategorijsko mezdo.

4. Ob nedeljah in praznikih delo v splošnem počiva. Delo počiva predvsem ob naslednjih praznikih:

Novo leto, 1. maj, Velikonočni ponedeljek, Binkoštni ponedeljek, Sv. Rešnje Telo, Vsi sveti, 1. december, Božič, in Sv. Štefan.

Za dela izvršena ob tu navedenih praznikih bo podjetje plačalo 100 % pribitek na kategorijski zaslužek.

Za dela izvršena ob ostalih praznikih in nedeljah bo podjetje plačalo 50 % pribitek na kategorijski zaslužek.

Za dela ob praznikih ob katerih bodo po doseženem sporazumu z delavskimi zaupniki obratovali vsi obrati podjetja, pa 25 % pribitek na kategorijski zaslužek.

5. Pri neprekinjenem delu v valjarni se uvede na vsaki izmeni 1/4 urni odmor za uživanje hrane in sicer le tedaj, če se dela celo izmen samo na enem profilu. Če se pa na izmeni menja profil, se računna čas za manjše profila kot odmor.

Čl. 3.

Mezdni sistem

1. Mezde se plačujejo na ure in po akordu. Poleg tega prejema delavstvo še doklado za stanovanje in dajatve v naravi.

2. Za urne mezde veljajo kategorijski urni zaslužki, ki so za vse oddelke podjetja, tu navedeni. Vsak v podjetju zaposlen delavec je uvrščen v eno izmed tu navedenih kategorij.

A. Pudlarske peči

Kategorija:	Din:
predpudlarji	6.20
pomagači pudlarja	5.70
stiskači	6.—
dajatelj pare	5.—

B. Vezalnice železa

preddelavci	5.20
pomagači	4.70

C. Tvoronica podkev

preddelavci I.	7.—
preddelavci II.	6.20
žarilci	4.50
pomagači pri pečeh	4.20
upogibalci	4.50

nosači železa	2.50 do 4.—
vozači	4.50
prebijalci	2.50 do 4.—
pomožni delavci	4.20
delavci pri škarjah	4.20
stiskači	5.—

Č. Zavijalnica jekla in špedicija

predelavec I.	6.75
predelavec II.	5.60
predelavec III.	5.50
I. pomagač	5.—
II. pomagač	4.75
zavijalci	4.60
čistilci cagljev	5.—

D. Tvoronica vzmeti

predelavec	6.50
urejevalci I.	5.50
urejevalci II.	5.—
delavci pri pečeh	4.70
brusači	4.50
sestavljaji	5.—
kovači	5.40
varilci	4.50
kovač-varilec	5.50
valjač peresnih listov	4.20
rezalec peresnih listov	4.20
navijač	4.20
upogibalec vzmeti	4.20
pomožnik upogibalca vzmeti	4.—
delavka v skladišču	3.— do 3.50

E. Varilnica osovini

varilci	5.50
pomagači	4.75

F. Kovačnica osovini

planirarji	5.75
predkovači	5.40
oblikovalci	5.40
kurjači	4.50
pomagači	4.—
rezalec cagljev	5.20
rezalec cagljev pomagač	5.—

G. Adjustaža osovini

predelavec I.	5.20
predelavec II.	5.—
pomagači	4.20
preglednik osovini	5.20
delavke	3.20

H. Apreturna delavnica osovini

strugarji osovini I.	4.70
strugarji osovini II.	4.50
strugarji osovini III.	4.—
ključavničar orodja I.	6.60
ključavničar orodja II.	5.—
strugar orodja	6.40
vozač osovini	4.80

I. Livarna jekla

oblikovalci	6.—
vodja žerjava	5.—
delavci pri peči	5.—
pomožni delavci	4.50 kadar se ne vliva
pomožni delavci	5.— kadar se vliva

J. Livarna za temperlitino

ročni oblikovalci	6.—
strojni oblikovalci	4.70

jedrarnji pod 18 let	2.50 do 3.50
jedrarnji nad 18 let	4.—
livarji	5.—
delavci pri temper-peči	5.70
pomožni livarji	4.20
čistilci in brusilci pušic I.	4.60
čistilci in brusilci pušic II.	4.20

K. Kladivarna

I. kovač	6.—
II. kovač	5.50
I. pomagač	5.20
II. pomagač	4.80
I. kladivovodja	4.80
II. kladivodja	4.50
kurjač peči	4.50

I. Izkladanje premoga

preddelavec	5.30
razkladači	5.20
zavirač	4.—

M. Valjarna

predvaljarji	7.—
predvrstač	6.20
utikalcec – zamenjalec	5.70
utikalci	5.50
tekači	5.20
ravnalci	5.20
mazalec čepov	5.20
rezalec cagljev	5.40
rezalec cagljev pomagač	5.20
ključavničar	6.70
strugar valjev	6.—

N. Žarilna peč v valjarni

varilec	6.50
I. pomagač	5.75
II. pomagač	5.20
metalec cagljev	5.20
potiskač	5.20

O. Razne kategorije

Generator:	
vsipalci	5.70
vozač katrana	4.80
Kotlarna:	
kurjač	6.30
vozač pepela	5.—
Strojnica:	
strojnik	6.25
elektriker I.	7.—
elektriker II.	5.70
elektriker III.	5.40
Tesarji, mizarji in zidarji:	
tesar I.	5.80
tesar II.	5.30
tesar III.	4.30
mizarji I.	6.20
mizarji II.	5.50
zidarji I.	5.80
zidarji II.	5.60
zidarji III.	5.20
Strugarna:	
strugar I.	6.75
strugar II.	6.40
strugar III.	5.50
strugar IV.	4.— do 5.—
jermemar	5.80
Ključavničarji:	
I.	6.75
II.	5.75
III.	5.—
skoblar I.	5.80
skoblar II.	5.30
pomožni delavci ključ. del.	4.— do 4.50
orodni kovači	6.—
kovač za plavž	5.50
pomagač	4.70
klepar	6.20
elektrovarilci I.	6.75
elektrovarilci II.	6.—

P. Čistilnica jekla

čistilci	4.50 do 5.—
----------	-------------

R. Vrtarji in nočni čuvarji

vrtarji	4.—
nočni čuvarji	4.—
delavci v skladišču	4.50
delavci na prostoru samci	4.—
delavci na prostoru poročeni	4.50

S. Mladoletni delavci

1. leto	2.50
2. leto	3.—
3. leto	3.50

3. Delavec, ki je po tehnični potrebi premeščen iz svojega oddelka k delu v drugem oddelku, prejema plačo dotične kategorije.

V takem slučaju se bo podjetje oziralo na to, da bo kvalificirane delavce po njihovi sposobnosti dodelovalo k produktivnim deli.

4. Plačila v akordu se določajo na podlagi smernega akorda in se nanašajo na težo ali na število kosov izdelka. Sedaj veljavne akordne postavke so razvidne iz k tej pogodbi priloženih akordnih tabel in tvorijo sestavni del te pogodbe.

Vsa dela v akordu se plačajo cca 15 % nad temeljno plačo.

Za vsa dela v akordu bo podjetje izstavilo vsakemu delavcu listek, na katerem bo označena količina in akordna cena.

V vsakem slučaju je pa delavcu zajamčena njegova kategorijska plača.

Akordne postavke se bo določalo vedno v sporazumu med vodstvom podjetja in obratnimi naupniki dotičnega oddelka.

Sporazumno določene akordne postavke se ne smejo znižati. Izjemoma v slučajih, v katerih se je izvršila tehnična izpopolnitev obrata in orodja.

V takem slučaju se bodo akordne postavke ponovno določile in to v sporazumu z obratnimi zaupniki in vodstvom podjetja.

Eventuelne spore, ki bi nastali radi akordnih postavk, bo reševalo vodstvo podjetja v sporazumu z obratnimi zaupniki in šele če bi do takega sporazuma ne prišlo, s podpisniki te pogodbe.

5. Delavci, ki ne stanujejo v stanovanjih podjetja, prejemo doklado za stanovanje in sicer oženjeni po Din 30.—, samci pa po Din 15.— mesečno.

6. Podjetje bo dajalo letno vsakemu oženjenemu delavcu največ 4000 kg premoga, kosovca iz Ivanca ali Leš po polovični nabavni ceni, neozženjenim pa po 1500 kg odnosno doplača po Din 10.— na 100 kg.

Samski delavec ima pravico do premoga le tedaj, ako stanuje v skupnih sobah podjetja za samce ali pa ako dokaže, da stanuje v sobi s pečjo.

Čl. 4.**Bolezni in ostali zadržki pri delu**

1. Ako je delavec sprečen radi lastne bolezni ali nezgode od dela bo podjetje plačalo za dobo enega tedna (6 dni) razliko med kategorijskim zaslužkom in hranarino, katero prejema od Bratovske skladišnice.

2. Glede nadaljnjih važnih razlogov iz § 219. obrtnega zakona so se pogodbeni stranke zedinile na sledeče tolmačenje:

a/ poziv pred sodišče ali oblast v zadevah, ki niso nastale po lastni krivdi delavca ali niso pokrenjene v njegovo korist /ne sme biti tožen ali tožitelj/, ako se ne more pozivu odzvati v dela prostem času in ako po zakonu ni upravičen zahtevati pričnino ali odškodnino od oblastva ali od tretjih oseb. V tem primeru pritične mezda za neobhodno zamujeni delovni čas, a največ za en dan.

b/ nenadno težko obolenje ali težka nezgoda najbližnjih družinskih članov /starši, otroci, mož, žena/, ako žive z delavcem v skupnem gospodinjstvu, vendar je treba nedvoumno dokazati, da je bila prisotnost delavca radi osebne nege neohodno potrebna, v takih primerih pritične mezda za največ do enega dne, v izredno težkih slučajih pa do največ treh dni.

c/ lastna poroka, ako se dokazano, ne more vršiti na nedeljo ali praznik, za en dan;

č/ porod v lastni družini, ako je delavčeva prisotnost neohodno potrebna, za največ en dan;

d/ smrt v družini /točka/ b, ako je živel umrl z delavcem v skupnem gospodinjstvu, za največ dva dni, če umrl ni živel z delavcem v skupnem gospodinjstvu pa za največ za en dan;

e/ lastna selitev poročenih delavcev; v tem primeru pritične mezda za neohodno zamujeni čas a največ en dan enkrat v letu;

f/ ambulatorično zdravljenje ako se ne more vršiti v delaprostem času za neohodno zamujeni čas.

3. V vseh slučajih mora delavec sprečenost nemudoma javiti računski pisarni podjetja ter mora predložiti ustrežno pismeno potr-

dilo. V slučajih sprečenja zaradi bolezni mora delavec predložiti potrdilo zdravnika Bratovske skladnice o vzroku in trajanju nesposobnosti za delo.

4. Za čakanje na delo povzročeno po različnih ovirah, ki jih delavec ni zakrivil in ki niso upoštete pri določitvi akordnih postavk k.n.pr. večja popravila strojev, čakanje na material v kolikor presega čakanje eno uro, se bo tako zamujeni čas donášal med tednom.

5. Delavcu, ki je pri podjetju nepretrgoma zaposlen najmanj leto dni pa je odpoklican na vojaške vaje /§ 221 o.z./ pritiče za dobo največ 4 tednov kategorijska mezda za zamujene delovne dni in sicer mu bo podjetje izplačalo mezdo 2 tedna pred odhodom na vojaške vaje in za 2 tedna na povratku.

6. S porodnicami bo podjetje postopalo v smislu določil § 236 o.z. Podjetje bo po možnosti sprejelo v delo delavce po prestani bolezni, ki je trajala nad 4 tedne in so postali zopet sposobni za delo, vendar se pa pridržuje določila § 239 t.č. 9. o.z.

Čl. 5.

Delovne obleke in zaščitna oprema

1. Podjetje bo skrbelo za delovne obleke, potrebne pri raznih čistilnih delih, pri katerih se obleka zelo obrabi ali kvari, kakor n.pr. snaženje generatorjev, generatorskih vodov in kanalov.

2. Delavstvu, ki je zaposleno pri delih, pri katerih se zelo zamaže bo podjetje dajalo za umivanje potrebno količino mazilnega mila, vendar ne sme količina presežati 1/4 kg na osebo na mesec.

3. Onemu delavstvu, ki je zaposleno pri delih, pri katerih trpi obleka in obutev bo podjetje nabavilo potrebno količino predpasnikov iz usnja in jute, ščitnike za rame, dežne plašče, lesene cikle, ročna usnja in usnjene podplate.

Čl. 6.

Izplačevanja zasluzka in odtegljaji

1. Zasluzek se izplačuje v gotovini in to mesečno. Delavstvu se pa daje vsakih 14 dni predujem v izrednih primerih pa tudi tedensko do višine storjenega dela. Vsak delavec mora dobiti pri izplačilu plačilni izkaz, iz katerega morajo biti razvidni vsi podatki o zasluzku in odtegljajih.

2. Zoper netočno denarno izplačilo se mora delavec pritiči takoj, zoper obračun pa v treh dneh.

Čl. 7.

Dopusti

1. Vsemu delavstvu pripada letno štiridnevni plačani dopust.

2. Dopusti se bodo uredili tako, da jih bo delavstvo izrabilo v letnem času in sicer na ta način, da bo šlo delavstvo celega oddelka naenkrat na dopust.

3. Bolezen ali vojaške vaje ni smatrati za prekinitev zaposlitve, kar se tiče pravice do dopusta.

4. Dopust je smatrati za oddih in krepitev zdravja zato za čas dopusta delavec ne sme sprejemati pridobitnih del ne v tovarni ne izven nje.

Čl. 8.

Delavski zaupniki

1. Glede delavskih zaupnikov veljajo zakonite določbe. Delavski zaupniki so v prvi vrsti poklicani, da posredujejo pri sporih, ki izvirajo iz delovnega razmerja.

2. Pri eventualnih sporih, ki izvirajo iz delovnega razmerja po tej pogodbi, posredujejo v prvi vrsti delavski zaupniki in če ne bi prišlo do sporazuma, potem šele zastopniki strokovnih organizacij, ki so podpisale to pogodbo.

3. Podjetje daje brezplačno na razpolago podružnici Saveza metalških radnika Jugoslavije v Guštanju eno sobo s kurjavo in sicer letno 1000 kg premoga in 2 m³ drva.

Čl. 9.

Vročinska doklada

1. V času od 1. junija do 1. septembra vsakega leta bo delavstvo, zaposleno pri pečeh in žarečih delih dobivalo brezplačno zadostno količino mineralne vode.

Čl. 10.

Pomanjkanje dela, sprejemanje in odpušcanje delavcev

1. Če je podjetje primorano delovni čas skrajšati, bo v takem primeru postopalo v smislu čl. 2. odst. 1. in 2. te pogodbe.

2. Ako ti ukrepi ne bi zadostovali in bi se morala izvesti redukcija delavstva, bo podjetje upoštevalo socialne prilike dotičnih delavcev pri čemur bo po možnosti upoštevalo predloge delavskih zaupnikov.

3. Pri sprejemanju novih delavcev bo podjetje prvenstveno upoštevalo ono delavstvo, ki je bilo v podjetju že zaposleno, pa je bilo odpuščeno radi pomanjkanja dela, radi vpoklica v kadersko službo ali radi daljše bolezni.

4. Podjetje bo po možnosti sprejemalo v službo in učenje samo sinove zaposlenih delavcev.

Čl. 11.

Posebne določbe

1. Zasilna dela: Ako bi bilo podjetje primorano radi pomanjkanja naročil, ali drugih vzrokov obratovanje celega obrata ali pa sameznih oddelkov ustaviti in delavstvo ne bi moglo zaposliti pri produktivnem delu, jih bo zaposlilo pri zasilnem delu. V takem slučaju bodo delavci prejemali mezde za zasilna dela in sicer:

oženjeni po Din 4,50 na uro

samci po Din 4,- na uro.

Kot zasilna dela je smatrati ona dela izven obrata odnosno, ki nimajo zvezo z delom na produkciji podjetja.

2. Zasilna doklada: V zvezi z čl. 2. tč. 1. in 2. in čl. 10. tč. 1. in 2. te pogodbe so se pogodbene stranke sporazumele, da bo podjetje plačevalo doklade za izgubljene šihte in sicer tedaj, ako delavec ni bil v stanju napraviti na mesec 20 šihtov in sicer:

oženjenim delavcem z otroci po Din 8,- za izgubljeni šiht

oženjenim delavcem brez otrok po Din 6,- za izgubljeni šiht

Ta določba velja za izgubo šihtov pri produktivnem ali zasilnem delu.

3. Profesionistom ostane njihova kategorijska mezda tudi če delajo na prostoru.

4. Če bi se delavci od produktivnega dela dodelili k delu pri nakladanju ali izkladanju vagonov /transportnem delu/ jim pritiče za ta dela kategorijska mezda določena za to delo.

5. Za martinarno, ki ne obratuje se niso določile na tej razpravi kategorijske urne mezde in je to prepuščeno za oni čas, ko bo martinarna zopet začela obratovati.

Čl. 12.

Odpoved pogodbe

1. Ta pogodba je veljavna do 31. marca 1938.

2. Pogodba se more odpovedati 2 meseca pred potekom odnosno po 31. marcu 1938 pa 2 meseca pred potekom vsakega koledarskega četrtletja. Istočasno z odpovedjo se mora predložiti predlog nove pogodbe, sicer odpoved ni veljavna. Odpoved se mora izvršiti s priporočenim pismom, sicer ni veljavna. Odpovedati se mora samo celotna pogodba, ne pa le poedine njene določbe. Za pravno veljavnost odpovedi na delojemalski strani je potrebno, da podpišejo odpoved obe delavski organizaciji, podpisnici te pogodbe.

Guštanj, dne 10. avgusta 1937.

Za: Savez metalških radnika

Jugoslavije:

Juh Luka, l.r.

Za podjetje:

Jurija grofa Thurnskega jeklarna

na Ravnah d.d.

D. Lorberau, l.r.

Za: Jugoslovansko strokovno

zvezo:

Peter Rozman, l.r.

Za: Delavsko zbornico v

Ljubljani:

JK. Golmajer, l.r.

Delavski zaupniki:

Kapus Franc, l.r.

Gradišnik Matija, l.r.

Lepko Franc, l.r.

Lopan Anton, l.r.

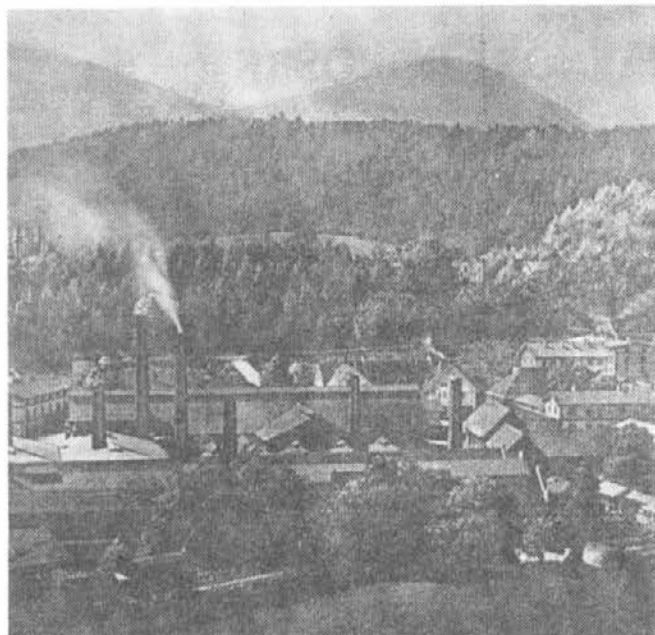
Krivograd Franc, l.r.

A. Kotnik, l.r.

Čepeljnik Josip, l.r.

Kljub temu, da je vse besedilo pred vami, je potrebno dodati nekaj pojasnil. Prvo to, da ni dokazov, da bi bila pogodba s tem besedilom podpisana, kajti zaenkrat poznamo le nepodpisano kopijo. Tudi ne vemo, kdo je avtor besedila. Kolektivno pogodbo v železarni so imeli že v 20-letih. Leta 1937 so pripravljali novo, kopija je pred nami. Ne vemo, če se je kaj v njej spremenilo, predno so jo podpisali. Dokumenti pa pričajo, da so v železarni uporabljali kolektivno pogodbo vse do aprila 1941, ko so Nemci zasedli Mežiško dolino. Kljub temu je besedilo te pogodbe vredno, da se z njim ukvarjamo.

V 1. točki 2. člena je govor o skrajšanju delovnega časa. Vedeti je treba, da je pogodba nastala neposredno po veliki gospodarski krizi, ki je v Jugoslaviji trajala od 1930. do 1936. leta. Takrat so se

podjetja, tudi ravenska železarna, reševala tako, da so začasno odpuščala delavce in skrajševala delovni teden ali delovni dan v tistih obratih, ki niso imeli dovolj naročil. Tako je v železarni padlo število zaposlenih od 350 v letu 1929 na 250 v letu 1933, medtem ko je v letu 1937 že poskočilo na 341. V letu 1932, ko je bilo najhuje, so delali v železarni vse do druge polovice avgusta 4 dni tedensko, do oktobra 3–4 dni, v 2. polovici decembra pa 5 dni tedensko. Zato je razumljivo, da se je podjetje s tem določilom v kolektivni pogodbi zavarovalo za primer pomanjkanja naročil.

K v pogodbi navedenim plačam je treba dodati, da so bile v tistem času na Ravnah kar solidne. Poprečna urna plača vseh navedenih kategorij je bila 5,01 din ali mesečno 1.042,08 din. Bolje so zaslužili samo v rudniku Mežica in sicer 1.785,42 din ali 5,90 din na uro. Veliko slabše pa je bilo v podjetjih v bližnji okolici. V tovarni lepenska na Prevaljah je bila poprečna mesečna plača 854,88 din ali na uro 4,11 din, v Josipdolu pri Ribnici na Pohorju 757,25 din ali 3,63 din na uro, v tekstilni tovarni v Otiškem vrhu leta 1936 komaj 650 din ali 3,12 din na uro. Slovenska poprečna plača leta 1937 pa je bila 611 din na mesec ali 2,93 din na uro. Po tej pogodbi so bile vse kategorije delavcev v ravenski železarni nad slovenskim poprečjem, razen mladoletni v 1. letniku, ki jim je pripadalo le 2,50 din na uro.

Opaziti je, da so imeli nadpoprečne plače oziroma nad 5 din na uro tisti s poklici (kovači, električarji, ključavničarji, tesarji, mizarji, zidarji ipd.), dalje oni, ki so bili na težkih delovnih mestih (puclarna in valjarna) in na odgovornih delih. Vsi ostali kvalificirani (priučeni) in nekvalificirani so imeli podpoprečne plače oziroma manj kot 5 din na uro.

Podatke o številu delavcev po kategorijah v železarni Ravne imamo samo za 1938. leto. Pa vseeno pogledimo njihovo razporeditev:

Kategorija	Število delavcev	Odstotek
Uprava	10	3
Tehnični (inženirji, tehniki, mojstri)	22	6
Profesionalci (ki so imeli poklice)	105	29
Kvalificirani pomožni delavci	116	32
Nekvalificirani	92	26
Vajenci do 18 leta	16	4
Skupaj	361	100

Poimenovanje po kategorijah je iz anketnega lista Zbornici za trgovino, obrt in industrijo iz leta 1938, ono v oklepajih dodal avtor. Čeprav je bilo v letu 1937, ko je bilo besedilo te pogodbe sestavljeno, v železarni le 341 delavcev, se odstotek posameznih kategorij ni bistveno spremenil do naslednjega leta 1938, ko je bilo zaposlenih že 361 delavec.

Iz navedenega lahko zaključimo, da so imeli 5 din in več na uro »profesionalci« in vsaj polovico »kvalificiranih pomožnih delavcev« ter tehnični in uprava. Zadnji dve kategoriji pogodba sploh ne obravnava, ker so pač v takratnem sistemu bili ločeni upravni in tehnični uslužbenci od »pravega« proletariata. Ko seštejemo odstotke, ugotovimo, da je poprečno in nadpoprečno plačanih 54 % ali nekaj več

kot polovico, ostala slaba polovica je bila v podpoprečju oziroma so imeli na uro manj kot 5 din.

Da bi vedeli, kako so takrat shajali s temi plačami, navajamo cene nekaterih potrošniških dobrin za leto 1937, ki so veljale v okraju Dravograd, in jih primerjamo z današnjimi:

Blago	Cene 1937 v	1937 si je za	Cene v NAMI	Maja 1990 si je
	okraju Dra- vograd	popreč. urno plačo 5 din v železarni Ravne v 1 uri zaslužil:	Ravne 5.7. 1990	za popreč. urno plačo 32,70 din v železarni Rav- ne v 1 uri zaslu- žil:
	din	kg/l	din	kg/l
Sladkor	13	0,38	11,80	2,80
Beli kruh	4	1,25	7,60	4,30
Korzna moka	1,60	3,12	9	3,63 (zdrob)
Pšenična moka	2,50	2	7,50	4,36
Ržena moka	2	2,50	6,60	4,95
Svinjska mast	16	0,30	29,70	1,10
Olje (ripsovo)	13	0,38	14,90	2,19 (jedilno)
Riž	7	0,70	18,70	1,75
Goveje meso	10,30	0,48	66	0,49
Svinjsko meso	12,65	0,39	71	0,46

Takrat je bilo dosti delavcev plačanih na akord, t.j., da si bil plačan po številu ali količini izdelkov ali po kako drugače merjenem delu. Zaslugek v tem primeru je bil odvisen predvsem od pridnosti in sposobnosti delavca. V 30-letih se je akord vedno bolj uveljavljal. Res pa je tudi, da so takratna podjetja svojim delavcem dajala t.i. doklade, kakor je v točkah 5 in 6 na koncu 3. člena navedeno za stanovanje in kurjavo.

Omenimo delavske zaupnike, ki so bili po zakonu predpisani. Delavci so iz svoje sredine izvolili zaupnike, ki so jih predstavljali pred delodajalci in so posredovali pri sporih, ki so izhajali iz delovnega razmerja, kakor je tudi navedeno v 8. členu pogodbe. Delavske stranke (do 1929, ko so bile dovoljene) in sindikati so se trudili, da so med delavskimi zaupniki imeli čim več svojih članov.

Ta kolektivna pogodba je pravno slonela na »Uredbi osrednje vlade o določanju minimalnih mezd, sklepanju kolektivnih pogodb, poravnavanju in rabsodništvu« z dne 20. februarja 1937. leta, kjer je bilo zapisano: »Kolektivne pogodbe se smejo sklepali ali za posamezna podjetja ali za posamezne stroke«. Torej le »smejo«, ni pa bilo obvezno sklepali pogodb.

Ustavimo se še pri tem, kdo je podpisal pogodbo, če je bila podpisana, oziroma kdo bi jo moral podpisati. Na levi strani sta navedena sindikata Savez metalških radnika Jugoslavije (SMRJ), podpisnik Luka Juha in Jugoslovanska strokovna zveza, podpisnik Peter Rozman. Zveza kovinskih delavcev Jugoslavije (SMRJ) je bila levo usmerjeni sindikat, v katerega je bilo v železarni včlanjenih 90 do 100 delavcev. Domačin Luka Juh je bil priznan sindikalni delavec. Opravljal je različne funkcije v lokalni organizaciji in bil delavske duhovni vodja v starem Guštanju (sedaj Ravne).

Jugoslovanska strokovna zveza je bila sindikat krščanskih socialistov oziroma katoliško usmerjenih delavcev. V tem času je bila lokalna organizacija v Mežiški dolini samo na Ravnah, ki je štela največ 30 članov. Podpisnik Peter Rozman je bil vodja tega sindikata v širšem slovenskem prostoru.

Na desni strani je navedeno takratno ime podjetja s podpisnikom Lorberaum, direktorjem podjetja, in Delavska zbornica v Ljubljani. Takrat grof Jurij Thurn ni bil lastnik podjetja, imel je le 10 % delnic. Podjetje je bilo delniška družba v okviru mogočnega Boehlerjevega koncerna s sedežem v Švici. Delavska zbornica je bila državna ustanova, ki ji je načelovala od delavcev izvoljena skupščina. Njena naloga je bila zaščita delavskih interesov.

Spodaj sledijo imena sedmih delavskih zaupnikov, ki naj bi bili sopolisniki pogodbe. Zanimiva oseba je bil Matija Gradišnik. Do maja 1930 je veljal za člana KPJ, saj je omogočil kot najemnik Kefrovega mlina, da sta v tem mlinu potekala II. in III. kongres SKOJ 1923, oziroma 1926. leta. Po pisanju in pripovedovanju Ivana Kokala je bil zelo predan komunist. Po maju 1930, ko je na Ravnah policija razbila tajno organizacijo KPJ, je Matija Gradišnik bil član in tudi funkcionar raznih režimskih organizacij in odborov. Leta 1931 in 1932 je bil tajnik in predsednik krščanskosocialistične Jugoslovanske strokovne zveze na Ravnah. Torej je bil v sindikatu, ki je bil daleč od idej komunistov. Drugi zanimiv človek je bil Franc Lepko, zelo razgledan in dejaven v delavskih organizacijah in član komunistične stranke. Nemški okupatorji so ga zaprli že 1. avgusta 1941, novembra istega leta pa je umrl v Auschwitzu. Andrej Kotnik, pd. Jurič z Dobrij, je bil tudi predsednik in tajnik krajevne organizacije Jugoslovanske strokovne zveze na Ravnah.

Ta pogodba je eden izmed številnih dokumentov izpred 53 let iz naših krajev. Edino na podlagi dokumentov se je možno približati resnici o družbenem dogajanju in življenju ljudi v določenem času in kraju.

DOMOZNANSKA DEJAVNOST KOROŠKE

OSREDNJE KNJIŽNICE

Janez Mrdavšič

Tudi vse knjižnice niso enake. Vsaka ima svoje značilnosti, ki jo ločijo od drugih po legi, velikosti, starosti in funkcionalni opremljenosti njenih prostorov, predvsem pa po obsegu, vsebini in zahtevnosti nalog, ki izhajajo iz njene razvitosti in specifičnosti potreb okolja, za katerega delujejo.

Temeljne naloge vsake splošnoizobraževalne knjižnice so, da pridobiva, strokovno obdeluje in razporeja knjižnično gradivo za vse svoje enote v občinski knjižnični mreži; da skrbi za njeno delovanje in smotno izrabo knjižničnega gradiva; da načrtuje in izvaja posebne dejavnosti, ki naj bi zajele kar največ bralcev in vplivale na dvig njihove bralne kulture.

Koroška osrednja knjižnica »Dr. Franc Sušnik« Ravne na Koroškem te svoje naloge vestno opravlja, mimo teh pa se posveča posebnim nalogam, med katerimi je tudi oblikovanje domoznanske zbirke in domoznanskih informacij za njeno območje.

KRAJEVNI IN ČASOVNI OBSEG DEJAVNOSTI

Današnja Koroška osrednja knjižnica je bila ustanovljena kot »študijska knjižnica« za tedanj dravogrski okraj in ima potemtakem že od vsega začetka krajevni značaj. Ker pa so bili ti kraji del zgodovinske dežele Koroške, ki je po prvi svetovni vojni pripadel Jugoslaviji, večji del koroških slovenskih rojakov pa je tudi po drugi svetovni vojni ostal zunaj meja matične domovine, je razumljivo, da domoznanske zbirke in domoznanskih informacij o območju knjižnice ni mogoče oblikovati, ne da bi upoštevali tudi dogajanja in dogodke na ozemlju današnje zamejske Koroške.

Po drugi svetovni vojni se je izoblikovalo novo geografsko območje, ki obsega občine Dravograd, Radlje ob Dravi, Ravne na Koroškem in Slovenj Gradec. Kot regijo ga obravnava tudi načrt razvoja slovenskega knjižničarstva in njegovega povezovanja v enotni slovenski knjižnično-informacijski sistem s Koroško osrednjo knjižnico kot njenim knjižničnim središčem.

Četudi bi gmotni položaj, prostorske razmere in kadrovska zasedba občinskih knjižnic v koroški krajinu dopuščal kakršnokoli nepotrebno podvajanje,

stroškov in dela, a jih seveda ne, bi bilo tako početje nesmiselna in nedopustna potrata. Ker pa zahtevata oblikovanje domoznanske zbirke in obdelava domoznanskega gradiva celosten pristop, kar pa je vse prej kot preprosta naloga in ji zato vsaka knjižnica niti ni kos, tudi zakon o knjižničarstvu dovoljuje knjižnicam na območju ene ali več občin, da se dogovorijo, katera bo v okviru svoje dejavnosti zbirala in dokumentirala domoznansko gradivo.

Knjižnice drugih koroških občin v krajinu so to nalogo zapadle Koroški osrednji knjižnici, ki je v štirih desetletjih svojega delovanja zbrala veliko dragocenega knjižnega in drugega, še posebno unikatnega rokopisnega gradiva, in ima tudi sicer za opravljanje te naloge največ pogojev. Med drugim ji to omogočajo obvezni izvodi – po en brezplačen primerek vseh tiskov, ki jih izdajo slovenske založbe in jih natisnejo slovenske tiskarne – tudi za tuje založnike.

Vse to opredeljuje tudi obseg in naravo domoznanske dejavnosti naše knjižnice. Ta potemtakem ne sme in ne more prezreti vsaj najpomembnejšega gradiva, ki se nanaša na preteklost in sedanost vse Koroške, in ničesar količkaj pomembnega, kar se nanaša na območje koroške krajine.

Pri oblikovanju domoznanske zbirke pa se knjižnica seveda ne ozira le po davni in bližnji preteklosti, temveč skrbno zbira vse tiske in druge dokumente, ki pričajo o sedanjih problemih krajev in ljudi koroške krajine. Prav tako svoje zbirateljske skrbi ne posveča samo družboslovju, temveč enakopravno obravnava tudi vsa druga področja človekove dejavnosti. Vsega tega pa ne počne, da bi dokazovala umišljeno samozadostnost krajine, temveč zato, da bi lahko informacije o njej posredovala tudi uporabnikom v širšem slovenskem prostoru. Končni smoter vse knjižnične domoznanske dejavnosti je potemtakem naravnost in prihodnost in k razbijanju naše informacijske zaprtosti v meje občin in krajine.

VSEBINSKI OBSEG DEJAVNOSTI

Zakon o knjižničarstvu prišteva h knjižničnemu gradivu poleg knjig, brošur, časopisov, časnikov in drugih tiskanih del tudi disertacije, kataloge, gra-

mofonske plošče, tonske kasete, rokopise in druge najrazličnejše dokumente.

Vsebinsko je obseg domoznanske zbirke torej praktično neomejen, razen seveda z domoznansko naravo gradiva. Priporočljiva in vsaj delno z zakoni določena je tudi smotrna delitev dela med knjižnicami, muzeji in arhivi.

Med najpomembnejše starejše gradivo, ki ga hrani knjižnica, gotovo sodijo rokopisni zapisi del znamenitega koroškega bukvnika Andreja Šusterja Drabosnjaka (1768-1825), dva med njimi zapisana z roko Drabosnjaka samega, eden celo z njegovim podpisom. Razen teh hrani knjižnica še več zanimivih sadov koroške bukviške izvirne ustvarjalnosti, prevodov in priredb. Med vrsto domačih samoukih ustvarjalcev je s svojimi rokopisi obilno zastopan »koroški Krjavelj«, Blaž Mavrel (1896-1977).

Dokaj obsežna je v knjižnici rokopisna zapuščina Jaka Špičarja (1884-1970), rojenega v Skočidolu na Koroškem. Med vrsto njegovih izvornih dramskih besedil in dramatisacij je gotovo najbolj značilna koroška dramatisacija Sketove Miklove Zale z obilno dokumentacijo o njenih poznejših uprizoritvah.

Knjižnica hrani precejšnje število rokopisov Ksaverja Meška (1874-1964), knjig z njegovimi lastnorčno vpisanimi korekturami in drugega, zlasti slikovnega gradiva.

Posebno pozornost posveča knjižnica Lovru Kuharju – Prežihovemu Vorancu. Hrani veliko njegovih rokopisov in izvornih ali fotokopiranih dokumentov, ki se nanašajo nanj, na njegovo življenje in delo.

V knjižnični spominski sobi pisatelja je zbrala izvirmike, ponatise in prevode njegovih del v številne svetovne jezike, zbrala je dramatisacije njegovih del in scenarije, napisane po besedilih njegovih romanov in novel.

Za zbirko starejšega domoznanskega gradiva lahko rečemo, da je plod skrbnega in načrtnega iskanja, a tudi srečnih naključij. Bogata je, a še vedno zevajo v njej tudi precejšnje vrzeli, ki jih je še mogoče zapolniti s potrebnimi dokumenti v izvorni, še laže pa v ustrezni reproducirani obliki, kar bi terjalo tudi neprimerljivo manj dragocenega prostora, ki ga knjižnici že vrsto let močno primanjkuje.

Sprotno zbiranje sedaj nastajajočega domoznanskega gradiva je seveda neprimerno lažje, a tudi to ne poteka brez vsakršnih težav.

Čeprav med domoznansko gradivo sodi vse, kar je bilo izdano in kar izhaja na območju, ki ga knjižnica pokriva, vse, kar so kadarkoli in kjerkoli izdali ljudje s tega območja, kar je izšlo kjerkoli, a obravnava območno problematiko, in še marsikaj drugega, se knjižnica pri uvrščanju gradiva v domoznansko zbirko odloča po vsebinskem vidiku. Zato, recimo, dela domačih avtorjev, ki obravnavajo širšo – splošno problematiko, samo evidentira, uvrsti pa jih v zbirko le, če v njih obravnavajo koroške probleme.

Med sedaj nastajajoče domoznansko gradivo uvrščamo poleg ustreznih del redne knjižne produkcije tudi lokalna krajevna glasila, glasila šol, podjetij, političnih in drugih organizacij, društev, združenj ter druge priložnostne publikacije z lokalno vsebino.

Poleg teh del je knjižnica doslej zbrala okrog 150 disertacij, magistrskih in diplomskih del ter nad sto raziskovalnih nalog z najrazličnejših področij znanosti in prakse, a s pretežno domoznansko problematiko. Zbirka pomeni dragocen del knjižničnega fonda. Je rezultat dolgoletnih študijskih in raziskovalnih prizadevanj velikega števila ljudi, je zakladnica tehtnih ugotovitev, spoznanj, koristnih nasvetov, a tudi svaril pred očitnimi in prikritimi nevarnostmi, ki nam grozijo. Vsa ta dela, zbrana na enem kraju, dostopna sedanjim uporabnikom knjižničnega gradiva, bodo – skrbno hranjena – na voljo tudi bodočim rodovom.

Čeprav bo knjiga še naprej predstavljala najvažnejši vir znanja, informacij, in bo še naprej najučinkovitejši način kulturne izrabe preostega časa, dostopen vsem, pa knjižnica zbira tudi pomembnejše posnetke na magnetofonskih trakovih, zvočnih in video kasetah, filmske zapise lokalne narave in druge izdelke sodobnih medijev, kot so: obsežnejše in pomembnejše radijske in televizijske reportaže, potopisi, poročila. Tako bodo tudi glasovni in slikovni zapisi domače ustvarjalnosti in poročila o dogajanjih in dogodkih ohranjena tudi še potem, ko bodo že zdavnaj zbrisana z magnetofonskih trakov njihovih ustvarjalcev.

NAMEN IN POMEN DEJAVNOSTI

Namen domoznanske zbirke seveda ni, da bi postala mrtvo skladišče knjižnih starin in redkosti, temveč kolikor le mogoče popolna zakladnica domoznanskih informacij.

Vse domoznansko gradivo, zbrano v štirih desetletjih obstoja knjižnice, bi namreč res lahko ostalo bralcem nedosegljivo, ko bi knjižnica ne izdelovala specialnih razvidov in drugih pomagala, ki njenim delavcem omogočajo, da ga hitro najdejo in postrežejo z njim. Pri tem jim je poleg splošnih katalogov v največjo pomoč lokalna bibliografija. To so kartotečno urejeni izpisi domoznanskih sestavkov, objavljenih v knjigah, zbornikih, časopisih, časnikih in drugih periodičnih ali občasnih publikacijah.

Tako zbrano bibliografsko gradivo je knjižnici omogočilo, da je sama ali v sodelovanju z drugimi izdala več samostojnih bibliografij, med katerimi so najpomembnejše splošne koroške bibliografije, objavljene v vseh treh zbornikih Med Peco in Pohorjem, bibliografije dr. Franca Sušnika, Marjana Kolarja, Leopolda Suhodolčana, Vestnika koroških partizanov, narodnoosvobodilnega boja in fašističnega nasilja na Koroškem in še nekatere druge, iz domoznanskega vidika nič manj pomembne. Njihovega praktičnega pomena se najbolj zavedajo raziskovalci, ki ne morejo in ne smejo prezreti, kar je v zvezi s temami, ki jih obravnavajo, že objavljenega.

Naštete bibliografije je za knjižnico izdelala Marija Suhodolčan Dolenc na takrat edino možni način, ki je terjal veliko natančnega dela in dragocenega časa. V času spremenjenih možnosti si knjižnica želi, da bi lahko čimprej prešli na avtomatično obdelavo izpisanega bibliografskega gradiva, ki nam bi omogočala hitro selekcijo podatkov in izpise vsebinsko zaokroženih bibliografij.

Med prve, ki bi bile iz domoznanskega vidika najbolj potrebne, gotovo sodi bibliografija Koroškega fužinarja, saj je prav v njem poleg velikega števila podatkov in informacij z najrazličnejših strokovnih področij objavljeno veliko sestavkov domoznanske narave, za katere se ne zanimajo samo domači uporabniki. Bibliografija bi jih ločeno opozorila na prispevke, ki jih zanimajo. Pokazala bi, kaj in koliko je storilo glasilo ravnenskih železarjev za opise in temeljitje raziskave najrazličnejših prvin domoznanske problematike.

Uvedba računalništva v poslovanje knjižnice bi pomenila novo kakovostno raven za vsa področja njenega dela, a naj tokrat vendarle omenim samo

nekaj velikih prednosti, ki bi jih prinesla njeni domoznanski dejavnosti.

Če hoče biti kos svojim nalogam, knjižnica ne sme biti odvisna od izhajanja nacionalne bibliografije, saj mora postreči uporabnikom tudi z najnovejšimi bibliografskimi podatki. Smisel in nujnost izdelave lokalne bibliografije pa nista samo v njeni ažurnosti, temveč tudi v obsegu zajemanja podatkov. Nacionalna bibliografija se mora omejiti le na najpomembnejše in zato v njej, tudi ko izide, ne moremo najti marsičesa, kar je za obdelavo lokalne problematike nepogrešljivo.

Urejanje kartotečne bibliografije je zamudno delo, iskanje po njej pa kljub vložnemu trudu počasno. Računalniška obdelava bo poenostavila vnašanje podatkov, predvsem pa bo omogočala razne načine iskanja, smotrne izbire in hiter izpis zaželenih podatkov.

Vsaka splošnoizobraževalna knjižnica mora biti tesno povezana z okoljem, sposobna izpolnjevati želje in potrebe posameznih in skupinskih uporabnikov, ne samo kar zadeva njene temeljne, temveč tudi domoznanske naloge. Zato sodobno organizirane knjižnice niso samo člani knjižničnega sistema, temveč tudi specializirani centri za področje domoznanskih informacij.

Dejstvo, da so druge občinske knjižnice v koroški krajini zaupale zbiranje in dokumentiranje domoznanskega gradiva Koroški osrednji knjižnici, jih teh nalog ne odvzema, naši knjižnici pa nalaga dolžnosti, ki jih trenutno še ne more izpolnjevati. Šele avtomatska obdelava podatkov ji bo omogočala, da bo lahko z rednimi izpisi sproti obveščala druge knjižnice v regiji o objavljenih prispevkih z njihovega območja. S tem bo delavkam v teh knjižnicah olajšala dajanje domoznanskih informacij in posredovanje med domačimi uporabniki in Koroško osrednjo knjižnico na način, ki bo kar najmanj obremenjeval uporabnike. Seveda pa bo tudi to le prehodno obdobje, ki bo trajalo, dokler si druge knjižnice v krajini z ustreznimi računalniško opremo ne bodo ustvarile možnosti za neposreden vpogled v naše in druge kataloge, predvsem pa, kar zadeva domoznansko, v našo bazo domoznanskih informacij za vso koroško krajino.

Končno, a ne nazadnje bo vključitev v slovenski knjižnično-informacijski sistem knjižnici omogočil, da bo z vnosom bibliografskih podatkov o svojih knjižnih redkosti in unikatnih rokopisih izpolnila svojo obveznost do vzajemnega kataloga, hkrati pa ji odprla pot do podatkov o že drugje obdelanem knjižnem gradivu.

TEŽAVE IN POTREBE DEJAVNOSTI

V štirih desetletjih zbrano domoznansko gradivo povzroča knjižnici veliko skrbi in ji nalaga veliko odgovornost zanj. Da bi ga kolikor le mogoče dolgo ohranila v izvorni obliki, potrebuje opremo, ki ga bo uspešno varovala pred ognjem, a tudi pred drugimi škodljivimi vplivi okolja. Poskrbeti mora za restavracijo že ogroženih dokumentov in preslikavo vsega ogroženega gradiva, da bo z uporabo reproduciranih oblik podaljšala obstoj izvirmikov in, ko to res ne bo več mogoče, ohranila vsaj njihove vsebine.

Da bi lahko domoznanska zbirka polno zaživela in se uspešno razvijala, bi potrebovala vsaj nekaj samo njej namenjenega prostora, opremljenega s tehničnimi pomagali, ki bi omogočala izrabo vseh oblik reprografiranega, zvočnega in vizualnega domoznanskega gradiva. Dokler bodo v gradu gostovali glasbena šola in drugi najemniki, bo to zelo nujno zamisel nemogoče uresničiti in domoznanski oddelek ne bo mogel uspešno opravljati svojih nalog.

Avtomatizacijo knjižničnih funkcij je sicer mogoče uvajati tudi postopoma, vendar šele potem, ko je jasno začrtana podoba internega knjižničnega

sistema, ki naj omogoča vključitev v republiškega in optimalno izrabo domačih računalniških zmogljivosti. Knjižnica je namreč zapleten organizem in lahko uspešno deluje le kot nemotena celota usklajenih delov.

Tudi pri uresničevanju teh načrtov nas močno ovira, pravzaprav onemogoča, pomanjkajne prostorov, ki bodo v razgibanosti stavbi, kakršna je grad, že tako podražili vzpostavitev internega sistema.

Kljub vsem težavam pa knjižnica s postopnim uvajanjem av-

tomatiziranega delovanja ne misli odlašati. Vsaj trenutno kaže tako, da bomo najprej začeli z avtomatizacijo dela domoznanske dejavnosti.

Obseg nalog, ki izhajajo iz zbiranja in dokumentiranja domoznanskega gradiva, je tolikšen, da bo knjižnica prej ali slej potrebovala za izvajanje teh nalog posebnega, širokega razglednega, strokovno usposobljenega delavca, ki bo dobro poznal problematiko krajine in najbrž tudi živel in čutil z njo.

Vsega dela, ki ga bo terjalo močno razvejeno področje domoznansva, ta človek seveda ne bo mogel opraviti sam, lahko pa ga bo smotno organiziral znotraj drugih dejavnosti knjižnice, bdel nad njegovim izvajanjem in učinkovito izrabo doseženih rezultatov.

Vrste branja

Mag. Metka Kordigel

Besedo »branje« ponavadi uporabljamo brez levega prilastka, kot da gre za termin z natančno določenim pomenom. Ponavadi pomislimo ob besedi branje na človekovo sposobnost dešifrirati dogovorjeni sistem znakov in doumeti sporočilo, ki ga nosijo ti znaki. V tem primeru gre za tehniko branja. Kdor tako tehniko obvlada, lahko bere na več načinov, pač glede na to, s kakšnim namenom se brani loti.

Tradicionalna veda o bralcu (H.E. GIEHRL) pozna štiri glavne vrste branja:

– Kadar beremo zato, da bi iz tiskane besede razbrali kakšno informacijo, govori o informacijskem branju.

– Drugi tip branja imenuje evazorično branje. Tako beremo, kadar se hočemo umakniti iz sveta, v katerem živimo, preseči njegove okvire in vsaj v domišljiji doživeti tisto, po čemer skrivaj hrepenimo.

– Tretji tip branja imenuje Giehrlov kognitivno branje, branje s pomočjo katerega skušamo spoznati svet in njegove zakonitosti ter ta spoznanja urediti v logični in smiselni svetovni nazor.

– Četrty tip branja imenuje literarno branje. Ob literaturi spoznavamo svet, ljudi in sebe, z njeno pomočjo iščemo smisel sveta in življenja v njem, literatura nam omogoča, da prestopimo meje svoje realne eksistence.

Poznamo torej več vrst branja, ki ga uporabljamo glede na to, kakšno besedilo beremo in kaj nas je k njemu privedlo. Zdi se, da je problematika analogna s situacijo v jezikoslovju. Tudi tam imamo na voljo več jezikovnih sredstev, ki jih uporabimo glede na namen sporočanja in glede na to, s kom govorimo in v kakšni govorni situaciji smo. In če so uspeli jezikoslovci rešiti komplicirani problem sistematizacije jezikovnih sredstev tako, da so upoštevali govorno situacijo in namen sporočanja, lahko na ta način poskusimo tudi mi.

Poznamo torej več vrst branja, ki jih uporabljamo glede na to, s kakšnim namenom beremo (kakšna je naša motivacija). Tako lahko isti tekst beremo na informacijski način, če hočemo npr. iz telefonskega imenika izvedeti klicno številko Tončke te in te, lahko ga beremo na kognitiven način, ker beremo z vidika imenoslovja, lahko pa ga beremo na evazoričen način, če hočemo iz enakomerne monotoničnosti črpati čustveno stabilnost in doseči duševni mir (nekateri ljudje berejo telefonski imenik, da bi se pomirili).

Vendar je opisani primer močno ekstremen. Ponavadi namreč izbiramo tudi literaturo (v najširšem pomenu te besede) glede na motivacijo, ki nas je privedla k branju. In ta je lahko čisto pragmatična ali literarno-estetska.

Tako bi lahko glede na motivacijo razlikovali dve osnovni vrsti branja: pragmatično branje in literarno-estetsko branje. Večina odraslih obvlada oba tipa, le redki, tisti, ki znajo s pomočjo

1. PRAGMATIČNO BRANJE

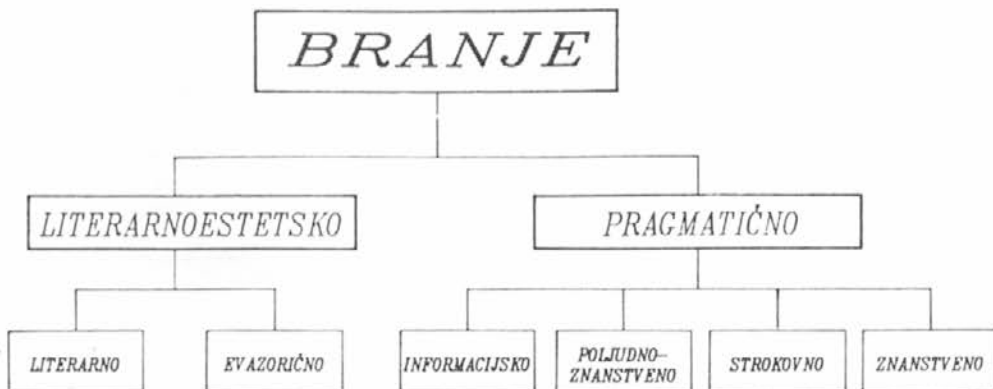
Kadar beremo zato, da bi dosegli konkretne cilje, da bi nekaj spoznali, vedeli, izvedeli, z namenom zadovoljiti svoje interese ali zato, da bi to vedenje ali znanje izkoristili v čisto »pragmatične namene«, govorimo o pragmatičnem branju. Poznamo več vrst pragmatičnega branja. Sem vsekakor uvrščamo vse to, kar Giehrlov imenuje in-

bralna situacija in motivi, ki nas privedejo k besedilu, determinirajo način branja, se zdi, da določena stopnja analogije pri delitvi ni čisto neutemeljena.

1.1. INFORMACIJSKO BRANJE

O tej vrsti branja govorimo, kadar iščemo natančno, enopomensko informacijo, ki jo bomo uporabili in bo morda vplivala na naše ravnanje (vsak teden bomo preverili nivo olja v avtomobilu), ali pa bomo ob njej zamahnili z roko in je ne bomo upoštevali; v obeh primerih pa o njej kasneje ne bomo več razmišljali.

Pravzaprav prihajajo informacije do nas po dveh bralnih poteh. Ena možnost smo že opisali: človek išče informacijo in

Skica 1

branja poiskati le najpreprostejšo, za praktično življenje potrebno informacijo (npr. zdravnik ta in ta sprejema bolnike ob sredah), in tudi tisti, ki berejo bulvarski tisk in nič drugega, do stopnje literarno-estetskega branja sploh ne pridejo.

Obe vrsti branja je mogoče obvladati bolj ali manj. Tako lahko pragmatično branje služi le iskanju in zbiranju informacij. V tem primeru sta jezikovna in bralna spretnost precej skromni. Nekoliko zahtevnejši način pragmatičnega branja je branje daljših ali krajših poljudnoznanstvenih besedil. Naslednja stopnja, ki zahteva že dokaj visoko stopnjo bralne sposobnosti, je t.i. strokovno branje, najvišja stopnja, ki jo dosežejo sorazmerno redki, je stopnja znanstvenega branja.

Tudi literarno-estetsko branje lahko razdelimo na več stopenj, glede na motivacijo za branje, jezikovno spretnost bralca, njegovo sposobnost dojemanja in s tem v zvezi z zahtevnostjo teksta. Tako ločimo:

- Branje trivialnih stripov
- branje trivialne literature
- branje do neke mere estetsko oblikovane trivialne literature
- branje veristične literature
- branje klasične literature
- branje hermetične literature.

formacijsko branje in kognitivno branje, poleg tega pa še vse vmesne stopnje, ki pri Giehrlovu manjkajo. Ne moremo se namreč otresti vtisa, da mnogi bralci intelektualno presegajo dokaj nezahtevno stopnjo informacijskega branja (predvsem, če upoštevamo Giehrlovo definicijo, saj že branje gospodarskega ali političnega komentarja v kolikor toliko resnem dnevniku nivo zahtevnosti informacijskega branja presega), ne ustrezajo pa nivoju po definiciji zahtevnega kognitivnega branja.

Zatorej smo izdelali štiristopenjsko lestvico, ali bolje rečeno: na linijo med informacijskim in kognitivnim branjem smo vnesli še dve kategoriji (poljudnoznanstveno in strokovno branje), da bi tako pokrili nekatere pogoste bralne situacije. Priznati je treba, da smo dobili idejo za tako delitev spet pri jezikoslovcih, saj ti delijo neumestnostne funkcijske zvrsti na:

- praktično sporazumevalne
- strokovne
- praktično-strokovne
- znanstvene
- poljudnoznanstvene
- publicistične.

Naša delitev se torej naslanja na tipično rabo jezikovnih sredstev v govornih situacijah, ki se delijo glede na namen sporočanja. Ker pa govorimo o tem, da

jo najde. Pogosteje pa prihajajo informacije do nas nehote. Npr. listamo po časopisu (bolj ali manj zahtevnem), ne da bi kaj konkretnega iskali. Pravzaprav beremo manj zato, da bi se informirali, bolj zato, da bi preganjali dolgčas. Toda čez čas nas kakšna podrobnost v časopisu pritegne (slike, naslov) in poglobimo se v branje.

Če je treba ti dve bralni situaciji ovrednotiti, potem bi se skorajda odločili, da je prva zahtevnejša kot druga, saj je v tem primeru treba zelo natančno vedeti, kam bomo pogledali, katero publikacijo bomo vzeli v roke, da bomo informacijo našli. Informacijsko branje je lahko torej bolj ali manj zahtevno, pač glede na to, kako zahteven je tekst, v katerem iščemo informacijo. V najširšem pomenu besede bi pravzaprav k informacijskemu branju lahko šteli vse vrste pragmatičnega branja, študijsko, znanstveno branje, vendar se nam zdi, da se je treba, če hočemo kolikor toliko sistematično urediti bralne situacije, pri informacijskem branju omejiti na iskanje in črpanje informacij predvsem v vsakdanjem življenju. Pravzaprav smo nameravali z informacijskim branjem označiti bralno situacijo, v kateri človek bere tekste, napisane v praktično sporazumevalnem in publicističnem jeziku, pri čemer

bi se pri slednjem veljalo nekoliko omejiti. Jezikoslovci delijo publicistični jezik na strokovni in novičarski, strokovnega pa na političnega, gospodarskega, kulturnega in športnega. Gotovo je, da teksti, napisani v nezahvalnem novičarskem jeziku spadajo k informacijskemu branju, strokovni publicistični članki pa so nekoliko bolj problematični. Vsi vemo, da so v nekaterih naših časopisih politični, gospodarski in kulturni komentariji napisani tako, da jih je mogoče razumeti le, če bralec obvlada veliko paleto jezikovnih sredstev, če je sposoben slediti močno zloženim stavčnim vzorcem, če pozna veliko tujk in če problematiko članka pozna. Branje takih tekstov gotovo ne spada k črpanju vsakodnevnih konkretnih informacij, zato ga nikakor ne moremo šteti k informacijskemu branju. In če se spomnimo, da smo definirali informacijsko branje kot branje, s pomočjo katerega si priskrbimo informacijo, ki bo sicer morda vplivala na naše ravnanje, a o njej kasneje ne bomo več razmišljali, potem postane jasno, da je treba branje te vrste tekstov uvrstiti k strokovnemu branju.

Na tem mestu se postavljajo vprašanje, ali je torej vsako branje o kulturnih, političnih in gospodarskih temah že strokovno branje. Rekli bi, da ne. Mnogi časopisi pišejo o teh temah na novičarski način. V tem primeru lahko govorimo o informacijskem branju. Še posebej zato, ker gre bralecem takih tekstov bolj za informacijo o stanju kot za problematiko naslova, ker o problematiki ne razmišljajo v širšem kontekstu, ampak obravnavajo informacijo izolirano in predvsem: potem, ko jo bodo predebatirali s sosedi, o njej ne bodo več razmišljali.

1.2. POLJUDNOZANSTVENO BRANJE

Poljudnoznanstveno branje predstavlja nekoliko zahtevnejšo obliko branja, ki ustreza bralni situaciji branja poljudnoznanstvenih besedil. Gre za bralni interes za celo paleto strokovnih področij, za katera se bralec sicer zanima, a so zanj nova, za področja, ki niso njegova specialna stroka, kjer ne obvlada terminologije in ne strokovnega konteksta. Branje poljudnoznanstvenih besedil ne zahteva pretiranega predznanja, saj tako besedilo bralca z vsakim za razumevanje potrebnim podatkom sproti seznanji.

Gre za branje t.i. poljudnoznanstvenih besedil, napisanih v poljudnoznanstvenem jeziku, s katerimi strokovnjaki seznanjajo s spoznanji svoje stroke širši krog ljudi (nespecialistov). V takih besedilih se avtorji trudijo pisati živo in slikovito, zapletene pojave skušajo predstaviti čim bolj nazorno. V ta namen se izo-

gibajo terminom (če pa so ti le potrebni, jih sproti razložijo), izogibajo se abstraktnim izrazom ter dolgim in zapletenim povedim. Nazornost besedila je poudarjena z mnogimi risbami, fotografijami, abstraktni pojmi so ponazorjeni s podobami iz konkretnega življenja. Bralecovo pozornost ohranjajo z vrsto slogovnih elementov, kot so retorična vprašanja, ponazoritve, prisodobne, metonimije, metafore.

Skratka, gre za branje, ob katerem pridobiva bralec informacije in znanje o vrsti področij, ki sodijo k tako imenovani splošni izobrazbi ali individualnim interesom.

1.3. STROKOVNO BRANJE

Kategoriji strokovnega branja in znanstvenega branja bi lahko po Giehrlovi tipologiji na prvi pogled uvrstili k tako imenovanemu kognitivnemu oziroma študijskemu branju. Vendar le na prvi pogled, saj Giehrl ne zahteva od kognitivnega bralca le branja, s pomočjo katerega bo skušal spoznati svet in njegove zakonitosti (to velja ne nazadnje tudi za poljudnoznanstveno branje), ampak tudi urejanje teh spoznanj v smiselni in logični svetovni nazor. To slednje pa ne velja ne za poljudnoznanstveno in ne za strokovno branje. Zatorej velja posebej govoriti o strokovnem in posebej o znanstvenem branju.

Strokovno branje je spretnost, ki jo bralec obvlada le za nekaj strokovnih področij. Gre za strokovno področje, ki je zanj poklicno usposobljen ali se z njim intenzivno ukvarja že daljši čas. Strokovno branje je povezano z branjem besedil, napisanih v strokovnem jeziku, kar pomeni, da je treba obvladati strokovno izrazje neke stroke (ali znati pogledati v ustrezni terminološki slovar). Ponavadi so strokovna besedila napisana v precej suhoparnem slogu. Avtorjem se ne zdi potrebno, da bi se trudili ohranjati bralecov interes za branje. Zdi se jim, da priteguje že stroka sama in da je problem, o katerem pišejo, dovolj zanimiv, da ohranja bralecovo pozornost.

(Kogar problematika ne zanima, naj ne bere). Zatorej se mora bralec strokovnega besedila oborožiti z veliko mero vztrajnosti, ali drugače rečeno: potrebna je dolgotrajna in intenzivna koncentracija, saj je treba avtorjevemu izvajanju logično slediti, sicer se bo bralec sredi besedila izgubil in na koncu ne bo razumel ničesar več.

Poleg terminološke natančnosti in dokaj suhoparnega »strokovnega« sloga mora bralec strokovnega besedila vsaj do neke mere poznati strokovno področje, o katerem bere. Strokovni tekst (za razliko od poljudnoznanstvenega) računa na bralec-

vo predznanje, na njegovo strokovno usposobljenost, zato ne razlaga sproti vsake malenkosti. Od stopnje zahtevnosti besedila je odvisno, do katere mere to sploh počne.

In še nekaj! Bralec strokovnega besedila se le »seznanja« s strokovnimi področji. Kar prebere, vzame kot dejstvo. V strokovne rešitve ne dvomi in ne išče sam novih rešitev.

1.4. ZNANSTVENO BRANJE

»Človekova prastara sla po spoznanju« (1) predstavlja motivacijo za t.i. znanstveno branje, branje s pomočjo katerega (po Giehrlo) človek spozna svet in njegove zakonitosti. Vendar je, če natančno premislimo, taka definicija precej romantična, saj predstavlja znanstveno branje spretnost branja in razumevanja znanstvenih besedil. Vsi pa vemo, da so ta polna terminov, kompliciranih samostalniških izrazov za abstraktne pojme, zapletenih stavčnih zvez z vzročnimi, pogojnimi in drugimi odvisniki, tujk. Skratka, brez temeljite strokovne izobrazbe ustrezne smeri nam je znanstveni tekst nedostopen. To pa pomeni, da lahko s pomočjo znanstvenega branja spoznavamo le majhen košček sveta in njegovih zakonitosti. Redkokdaj je namreč sposoben brati znanstveno besedilo več kot ene stroke, veliki večini ljudi pa so znanstveni teksti sploh nedostopni.

Vendar pa znanstveno branje ne pomeni le razumevanja znanstvenega besedila. (To je strokovno branje!). Pri znanstvenem branju se bralec od prebranega kritično distancira, prebrano povezuje s svojim znanjem o temi, s svojimi razmišljanji, z drugimi avtorji, o vsem, kar prebere, kritično dvomi, išče globlje zakonitosti, skuša poiskati vzroke za posledice, najti bistvo in ugotoviti neznane in premalo pojasnjene zveze med pojavi.

Tako branje zahteva visoko izobrazbo ustrezne smeri, poleg tega pa še močno razvite kognitivne sposobnosti ter veliko željo po znanju in spoznanju.

Opisali smo torej štiri stopnje pragmatičnega branja, vendar bi na tem mestu radi poudarili, da zdaj nimamo namena govoriti še o štirih tipih pragmatičnih bralcev (kot bi to storila klasična veda o bralcih), saj smo že sproti nakazali, da vsaka vrsta branja sodi k specifični bralni situaciji in je posledica ustrezne motivacije za branje.

Človek torej v različnih bralnih situacijah bere na štiri različne načine. Vendar nikakor ne moremo trditi, da vse te načine obvlada kar vsakdo. Pragmatični bralni načini so uvrščeni na osi med informacijskim in znanstvenim branjem glede na stopnjo zahtevnosti. To pomeni, da zahteva informacijsko branje najmanjšo intelektualno udeležbo,

znanstveno branje pa maksimalno razvite bralne sposobnosti. Od teh, od stopnje izobrazbe in od naših interesov je odvisno, do katere stopnje pragmatičnega branja bomo razvili svoje pragmatične bralne sposobnosti. Toda tudi potem, ko bomo neko stopnjo bralne sposobnosti dosegli, bomo v večini bralnih situacij še vedno uporabljali nižje uvrščene, manj zahtevne načine pragmatičnega branja.

2. LITERARNOESTETSKO BRANJE

Če si priključimo v spomin vse, kar pravi veda o branju o tipološki kategoriji literarnega branja in o literarnih bralcih, in hočemo istočasno definirati to literarno branje, stojimo skorajda pred nerešljivim problemom. Na prvem mestu moramo namreč ugotoviti, da zelo majhen del populacije obvlada bralno spretnost do take mere, da bi ga v to kategorijo sploh lahko uvrstili. Na drugi strani pa ne moremo mimo dejstva, da veliko ljudi bere in da mnogi med njimi marsikdaj berejo čisto brez vsakršnih pragmatičnih namenov, da berejo tudi kaj drugega kot pogrošne zvezčice s trivialno literaturo.

Vseh teh »polliterarnih« ali »ne čisto literarnih« bralnih situacij pa ne moramo upoštevati, če zastavimo definicijo literarnega branja tako ozko, kot to počne klasična veda o branju (Lewis, Giehr). Zatorej se zdi smotno definirati »nepragmatične« bralne situacije glede na odsotnost kakršnegakoli praktičnega

namena, ki ga ima bralec v zvezi s prebranim besedilom.

Uvedli bomo torej termin literarnoestetskega branja, ki nam bo označeval vse vrste branja, ko se človek s pomočjo tiskane besede zaziblje v »prijetni« svet domišljije.

Od tega, ali je pripravljen brati tekste, v katerih avtor problemsko odpira manj prijetne aspekte življenja, in od tega, ali se bralec zaziblje v »prijetni« svet svoje domišljije ali se je pripravljen vživeti in podoživeti avtorjevo ustvarjalno domišljijo, pa je odvisno, ali bomo govorili o evazoričnem ali literarnem branju umetniškega in »umetniškega« teksta.

Tako kot smo storili pri pragmatičnem branju, bomo tudi pri literarnoestetskem branju definirali bralne spretnosti glede na bralevo sposobnost in željo sprejemanja različno zahtevnih »nepragmatičnih«, torej literarnih (v zelo širokem pomenu) besedil.

Literarnoestetsko branje bomo razdelili na evazorično in literarno, vsako od njiju pa še na tri možne bralne kategorije. Evazorično branje na branje (gledanje) trivialnega stripa, branje trivialne literature in branje do neke mere estetsko oblikovane trivialne literature, literarno branje pa na branje veristične literature, klasične literature in hermetične literature. Zdi se nam, da bomo na ta način pokrili vse možne »nepragmatične«, torej literarnoestetske, bralne situacije. (glej skico 2)

2.1. EVAZORIČNO BRANJE

Beseda evazorično prihaja iz latinščine (ex-vadere), mi pa jo povezmamo po nemški vedi o branju in bralcih. Beseda evasorisch, evasiv (adj.) je prvotno (po Wahrigovem nemško-nemškem slovarju) označevala umikanje, bežanje pred nečim (Ausflüchte enthaltend, ausweichend).

Toda beseda se je postarala, zamenjala jo je nova, veda o branju pa jo je napolnila z novim pomenom, saj jo uporablja za branje, katerega bistvena lastnost je eksploatacija literature za beg pred resničnostjo in dolgočasnostjo vsakdanjega življenja. V osnovni beseda nima pejorativnega pomena. Tega ji dodajamo sami, če jo povezujemo z branjem trivialne literature in je naš odnos do takega branja negativen, odklonilen, morda vzvišen.

Naj poudarimo, da v našem tekstu nimamo namena vrednotiti bralnih navad in da tudi izraz evazorično branje uporabljamo brez kakršnihkoli vrednostnih predznakov.

Tako nam izraz evazorično branje pomeni branje, pri katerem se bralec zaziblje v prijetni svet domišljije, vendar ni pripravljen slediti avtorjevi domišljiji, ne akceptira avtorjeve pravice videnja, doživljanja in predstavljanja sveta, ampak uporab-

lja literaturo zato, da vanjo projicira svoja lastna čustva, svoje lastne želje po doživetjih in zanimivih, vznemirljivih in čustveno nabitih situacijah.

Pri evazoričnem branju gre pogosto za eksploatacijo literature. Bralec, ki ni zadovoljen s svojim poklicnim ali (in) privatnim življenjem, ker se mu zdi premalo uspešno, premalo vznemirljivo, ker sam v njem pre malo pomeni, in čuti, da drugi z njim manipulirajo, ker vidi, da je

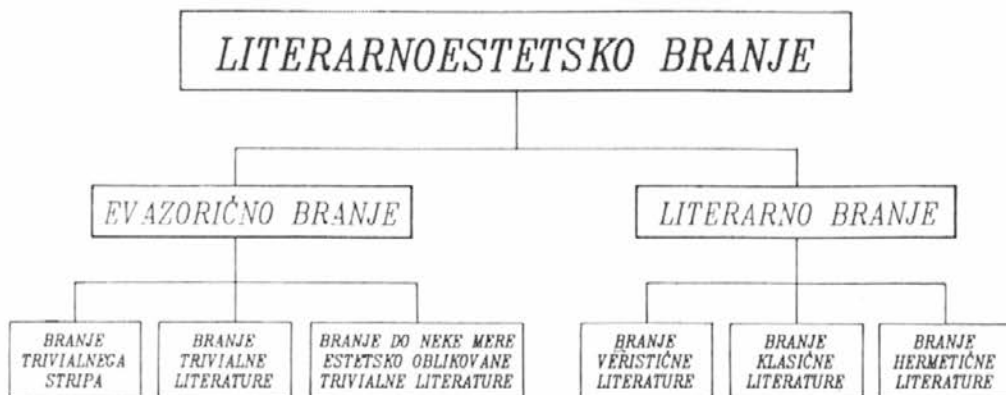
doovane in oboževane, se identificirajo z literarnimi liki in postanejo ob njih center občudovanja vsega moškega sveta.

Drugi obrambni mehanizem, povezan z branjem, je proces fantaziranja. O fantaziji, fantaziranju, vsakdanjem sanjarjenju kot mehanizmu govorimo tedaj, ko svojih želja in motivov ne zadovoljujemo z realno aktivnostjo, temveč tako, da si svoje cilje zamišljamo kot že dosežene.

»Zelo pogosta oblika fantazi-

– evazorični bralec ne priznava avtorjeve umetniške avtonomnosti.

Še eno lastnost evazoričnega branja moramo omeniti. Kot otrok tudi evazorični bralec ni sposoben slediti komplicirani zgodbi in zahtevni večplastni karakterizaciji. Tudi on najintenzivneje podoživlja črne (ali bele) karakterje, katerih lastnosti so ponavadi podčrtane s tem, da nastopa v zgodbi tudi oseba z diametralno nasprotnimi lastnostmi.

Skica 2

v svetu okrog njega marsikaj narobe, a ni sposoben (ali se ne čuti sposobnega) na situacijo kakorkoli vplivati, da bi jo spremenil, nujno potrebuje obrambne mehanizme, da bi se ubranil frustracijam. Nekateri izmed človekovih obrambnih mehanizmov so povezani tudi z branjem literature, največkrat z branjem trivialne literature. V prvi vrsti gre za proces identifikacije in fantaziranja.

Psihologi pravijo, da je identifikacija obrambni mehanizem, ko človek za motive, ki jih sam ni mogel izživeti, išče in najde zadovoljitev v tem, kar so uredili drugi. Bralec, ki bere na evazorični način, se z literarno osebo identificira zato, da bi v njenem uspehu videl svoj lastni uspeh, ki ga ni mogel (znan) doseči. Ljudje, ki jih poklicno življenje dolgočasi in tudi večino privatnega življenja preživijo ob branju časopisov in gledanju televizije, ki jih nihče preveč ne upošteva, intenzivno podoživljajo usode junakov, vesternov, znanstvenofantastičnih zgodb, kriminalk, pri čemer se obvezno identificirajo z najboljšim, najmočnejšim, najpametnejšim, skratka s tistim, ki doživi največ, ki vsako situacijo suvereno obvlada in ki ga vsi spoštujejo, na koncu pa po možnosti doživi še kakšno pomembno družbeno priznanje (postane šerif, dobi odlikovanje, kak pomemben mož ga pred množico občudovalcev v znak priznanja spodbudno potrepla po ramenu...)

Zenske, ki čutijo, da njihov šarm in telesna privlačnost ne zadoščata, ki se jim zdi, da jih premalo upoštevajo in da so sploh premalo ljubljene, obč-

ranja je to, če si človek zamišlja sebe kot junaka, ki ima velike uspehe in ga vsi občudujemo, druga, prav tako pogosta oblika je, da si zamišlja sebe kot mučenca, kot trpina, ki ga njegova okolica ne mara priznati. Okolje, ki v njem živimo, nas ne ceni in nam ne posveča pozornosti, toda to okolje niti ne slutiti, kako greši in kakšna vrednost tiči v nas.

Poleg eksploatacije literature v funkciji psiholoških obrambnih mehanizmov je z evazoričnim branjem povezana še precej infantilna stopnja doživetja besedila. Otroci je namreč prepričan, da svet funkcionira v skladu z njegovimi željami in da je zato tudi pravilno dogajanje urejeno tako, kot to otrok želi.

Enako velja tudi za evazoričnega bralca. Tudi on zahteva dogajanje v skladu s svojimi željami (ki so take, da ustrezajo motivaciji, ki pogojuje procesa identifikacije in fantaziranja). Stanislaw Lem poroča v študiji Sociologija znanstvene fantastike, da bralci trivialne literature pogosto jezno reagirajo na konec zgodbe, če ta ni v skladu z njihovimi željami. Ker praviloma nimajo nikakršnega spoštovanja do avtorja (odnos je popolnoma komercialen: zgodbo so kupili, kot kupijo katerikoli industrijski izdelek), z njeno kvaliteto pa niso zadovoljni, jo reklamirajo. Avtorjem (ali založnikom) pošiljajo besna pisma, v katerih se pritožujejo nad tem, da avtor ni ustrezno »kvalitetno« končal zgodbe. Torej:

– evazorični bralec zahteva dogajanje v skladu s svojimi željami (kar lahko označimo kot infantilno potezo) in

STOPNJE EVAZORIČNEGA BRANJA

Glede na zahtevnost evazoričnega branja smo te vrste bralno spretnost razdelili na tri stopnje:

- branje trivialnega stripa
- branje trivialne literature
- branje do neke mere estetsko oblikovane trivialne literature.

Termin trivialni strip uvajamo zato, ker mnogi avtorji trdijo, da strip ni nujno kič in da ga ne smemo vrednotiti z literarnimi merili, ampak z merili, ki ustrezajo le tej vrsti umetnosti. Trdijo, da poleg kičastega, trivialnega stripa, eksistira tudi estetsko oblikovani, umetniški strip. Vsemu temu ne bi radi oporekali, vendar moramo poudariti, da v naši sistematiki ne govorimo o tem, umetniškem, stripu, ampak o stripu, ki ga ponujajo naši kioski v obliki drobnih knjižic ali revij tipa Zabavnik in podobno.

Tako gledamo na branje (gledanje) stripov kot na najmanj zahtevno bralno spretnost, pri kateri potrebuje verbalna informacija podporo vizualne. Psihološko gledano pa velja za strip vse to, kar smo povedali o obrambnih mehanizmi v zvezi z evazoričnim branjem.

Druga, nekoliko zahtevnejša stopnja evazoričnega branja je branje trivialne literature, ob kateri bralec ne dobiva več vizualne informacije, ampak se mora zadovoljiti le z verbalno. Večina trivialne literature je napisana zato, da jo bomo brali na evazorični način, zato tudi tematika in potek te zgodbe upoštevata nekaj tipov (smeri) želja, ki jim skušata v čim večji meri ustreči.

Evazorično branje še ne predstavlja sposobnosti estetskega doživljanja besedila. Karakterizacija je zato črno-bela, junakove lastnosti so zaradi lažjega identificiranja in razumevanja osvetljene tako, da uvaja avtor še »protijunaka« z diametralno nasprotno lastnostjo. Vsaka oseba ima praviloma le eno karakterno potezo (zaradi lažje preglednosti). Avtor porabi nekoliko več časa, da naslika njeno zunanost (rdeči ali črni lasje, praviloma modre ali zelene oči, dolge noge, rdeči športni avto...) Dogajalni prostor je popisan kar se da skromno, saj kdor bere na evazorični način, nima potrpljenja za daljše opise pokrajine, vzhajajočega sonca ali deževnega popoldneva.

Se zahtevnejšo, tretjo, stopnjo evazoričnega branja predstavlja branje do neke mere estetsko oblikovane, a še vedno trivialne literature. Gre za besedila, nekoliko daljša, izdana v knjižni obliki (ne več pogrošni zvezčič s 60 stranmi), torej besedila, ob katerih mora bralec zbrati nekoliko vztrajnosti, saj jih ne bo mogel prebrati v enem popoldnevu in bo moral na ugoden razplet zgodbe kak dan počakati. Zgodbe v takšnih delih so nekoliko bolj razvejane, zato mora bralec slediti kompliciranemu dogajanju. Tudi karakterizacija oseb je nekoliko zahtevnejša. Bralec bo moral razbrati karakterje, ki nimajo nujno ene same lastnosti, tudi pomožne osebe z nasprotno lastnostjo ni več. Karakterizacija ni več obvezno črno-bela (čeprav je največkrat tako).

Tudi slog pripovedovanja je zahtevnejši. Avtor zahteva od bralca potrpljenje za daljše opise dogajalnega prostora in razpoloženj, tu in tam zagreši tudi kakšno primero ali metaforo.

Se vedno pa veljajo osnovna pravila evazoričnega branja. Zgodba se mora končati tako, kot to bralec želi, saj je branje v osnovi motivirano z doživljanjem prijetnih občutkov ter s psihološkima procesoma identifikacije in fantaziranja.

2.2. LITERARNO BRANJE

Mnogi modri možje so se ukvarjali z vprašanjem, kaj je literatura (v ožjem pomenu besede) in s tem v zvezi, kaj je literarno branje, ter kako človek literaturo sprejema in doživlja. O tem so napisali metre učenih knjig in v vsaki od njih veliko tehtnih misli. Ob vsem tem je zelo težko definirati literarno branje, saj ni definicije, ki bi bila dovolj široka, da bi zajela vse, kar so o literarnem branju že povedali, in ki bi bila tako ozka, da ne bi kateri od znanstvenikov zagrmel, da pa to še ni literarno branje, da je literarno branje vse kaj drugega, višjega, zahtevnejšega, bolj poduhovljenega.

Zato naj na tem mestu zado- stuje, da navedemo nekaj lastnosti literarnega branja.

V prvi vrsti bi radi povedali, da nam predstavlja literarno branje branje, ob katerem bralec avtorju priznava njegovo avtonomnost in pravico razvijati, zapletati in razpletati dogajanje tako, kot se mu to za izpoved njegovega doživljanja zdi najbolj prav.

Literarno branje je tudi branje, povezano z dojemanjem vsebine in oblike. Bralec je odprt za sporočilno vrednost literarne oblike, pripovednega sloga (besednega in zvočnega). Vse to se v njegovi zavesti zliva v harmonično literarno doživljanje. Ob branju nastajajo globoki vtisi, h katerim se v mislih zmeraj zno-va vrača, o problemih, ki jih literatura načanja, razmišlja in se notranje bogati.

Ena izmed bistvenih značilnosti literarnega branja je dejstvo, da se bralec večkrat vrača k isti knjigi in jo ob vsakokratnem branju doživlja na nekoliko drugačen način.

Spretnost literarnega branja oziroma dojemanja literature je lahko večja ali manjša. Odvisna je od tega, kakšen poslušal ima človek za lepoto umetniškega besedila, za sporočilo besedne vsebine in oblike. Po našem mnenju gre za dovzetnost, dojemljivost, ki je človek nima, ali pa jo ima v večji ali manjši meri, tako kot ima ali nima poslušalca za glasbo ali lepoto barv. Razumevanje in dojemanje literature je lahko bolj ali manj globoko. Gotovo tisti, ki poznajo izrazne možnosti besedne umetnosti, ki poznajo literarno teorijo, drugače gledajo na umetelno notranjo zgradbo nekega romana, ali na zunanjo zgradbo, npr. Prešernovega Sonetnega venca in potemtakem drugače, globlje dojemajo umetnino kot celoto.

Tudi bogat besedni zaklad povečuje bralčevo dojemljivost

za avtorjev jezik in njegove slogovne variante. Bogat besedni zaklad daje možnost razumevanja in s tem učinkovanja besednega sloga. Bralec, ki pozna filozofijo, npr. filozofijo eksencializma, gotovo čisto drugače sprejema sodobno književnost. Pravzaprav lahko resno dvomimo, da lahko brez sodobne filozofije beremo etablirano literaturo 20. stoletja.

Da ne bi dolgo naštevali: Poznava- vanje literarne teorije, literarne zgodovine in vseh pomožnih literarnih ved občutno povečuje bralčevo sposobnost literarnega branja in dojemanja besedne umetnine.

In ker le redkokdaj obvlada tako literarno teorijo, kot filozofijo, sociologijo, psihologijo in druge pomožne literarne vede, ki v končni fazi omogočajo polno literarno doživljanje (če smo tega sploh zmožni), mnogi ljudje pa literaturo berejo tudi brez tega znanja, pač v okviru svojih zmožnosti, smo spretnost literarnega branja razdelili na tri stopnje. Na:

- sposobnost branja veristične literature
- sposobnost branja klasične literature in
- sposobnost branja hermetične literature.

Morda taka delitev komu ne bo ugajala, toda zdela se nam je, da bolj je literatura hermetična, večji občutek za besedno umetnost in več »zunanjih« informacij je potrebnih, da bi jo bralec lahko popolnoma doživel. Pri tem mislimo tako na poznavanje pomožnih literarnih ved in literarne teorije, kot tudi na informacije o družbi, v okviru katere hermetična literatura nastaja.

»Na drugi strani je pri veristični literaturi bolj poudarjena mimetična stran, saj gre pretež-

no za prikaz stvarnega življenja in za vrednote, ki so stvarno mogoče.«

Gre za literaturo, ki jo lahko bralec kar dobro dojema že samo z zdravim občutkom za logiko stvari, in tudi za literaturo, katere estetska komponenta ni poudarjena do take mere artističnosti, kot je to mogoče videti pri hermetični literaturi.

Spretnost branja klasične literature smo uvrstili med branje veristične in hermetične literature, saj je klasična literatura po definiciji »med skrajnostmi verzima in hermetizma... presega obojno enostranost, da bi jo spojila v enoto, ki je v sebi uravnotežena, čeprav ne brez živih notranjih nepetosti in nasprotij. V klasični se morajo uravnotežiti predvsem estetska, spoznavna in etična razsežnost temeljne literarno-umetniške strukture, kar pomeni, da so enako pomembne, v sebi razvite in bogate.«

Na koncu je treba dodati še, da če bralec vzame v roke »literarno delo«, še ni rečeno, da bo njegovo branje literarno. Kajti, ne glede na to, kaj beremo, če nam služi čtivo le za to, da vanj projiciramo svoja čustva in da ob njem razvijamo svoj domišljijski svet, če se nismo pripravljeno odpreti mislim, razpoloženjem in idejam avtorja in sveta, o katerem umetnina pripoveduje, potem ostaja naše branje le na stopnji evazoričnega branja.

Literatura

1. Giehl H.E.: Der junge Leser. Donauwörth 1968
2. Wahrig: Deutsches Wörterbuch. München 1975
3. Rot N.: Psihologija osebnosti. Ljubljana 1968
4. Kos J.: Očrt literarne teorije. Ljubljana 1983

80 LET - guštanjski župani in ravenski predsedniki občine od leta 1909 do 1989

Erwin Wlodyga

FRANC FALE

Rojen 10.11.1921 v Mozirju. Zaposlen nazadnje v Železarni Ravne kot predsednik poslovnega odbora. Za predsednika skupščine občine Ravne na Koroškem je bil izvoljen 1.11.1962. Njegova mandatna doba je trajala do 30.4.1967.

1963

Dne 8. marca je zgorel Oražmov mlin na Ravnah.

Volitve delovnih organizacij (zbor proizvajalcev) so bile 24. maja, splošne občinske volitve 26. maja, volitve novo izvoljenih poslancev občinske skupščine za okrajno, republiško in zvezno

Franc Fale

skupščino so bile 3. junija. Volitve vseh občanov za poslance v splošni republiški in splošni zvezni zbor (Znidar, Vrčkovnik, Kraigher) so bile 16. junija.

Maturantka Stanka Eržišnik je za maturitetno nalogo popisala grajsko zelenje-park ob 100-letnici nasada.

V železarni so meseca junija na podlagi predpriprav začeli postopno uvajati skrajšani delovni čas.

Meseca oktobra je bila primopredaja dograjenega doma godbenikov na Ravnah. Komunalni zavod za socialno zavarovanje ob Suhi na Ravnah je bil predan svojemu namenu 12. oktobra.

Kmetijci so muzeju na Ravnah predali frnačo (sušilnico za lan in sadje). V Mariboru je v starosti 79 let 12. novembra umrl svojstveni oratar iz prve bojne in prevratne dobe v našem kraju - Andrej Oset. Bil je predsednik Narodnega sveta za Mežiško dolino.

Na praznik republike so odpr-

li prvi obrat nove valjarne plemenitega jekla na Ravnah.

1964

Ravne so bile od 20 do 23. februarja prizorišče državnega smučarskega prvenstva v klasičnih disciplinah.

Predsednik Izvršnega sveta Petar Stambolič je 1. marca obiskal Ravne. Tu imamo največjo kisikarno v Sloveniji.

Planinska koča na Naravskih ledinah je bila odprta 24. maja.

V Domu železarjev so 4. julija odprli štiristezno kegljišče.

Glavni urednik Koroškega fužinarja Avgust Kuhar je umrl 17. oktobra. Na Ravnah je v dneh od 4. do 16. maja 1964 potekal osnovni seminar za organizacijo priprave dela po nemški metodi »REFA«, ki se uvaja pri večini slovenskih podjetij.

Forma viva - letos so se Portorožu in Kostanjevici pridružile še naše Ravne. To je veliko priznanje našemu kraju, naši železarni, našemu kulturnemu udejstvovanju.

Skupščina občine Ravne na Koroškem je sklicala posvet gasilcev zaradi plana varstva gozdov in gašenja gozdnih požarov.

1964

Iz naše železarne so pred kratkim odpremili firmi »Agroservis« Sempeter povsem nov izdelek - 160-tonsko ekscentrično stiskalnico.

Slovenjegoriški rojak, pisatelj in nazadnje selski župnik Fran Ksaver Meško je umrl 12. januarja 1964.

1965

Bencinska črpalka Petrol je bila odprta 8. januarja 1965.

Dom telesne kulture z bazenom, telovadnico, stadionom je bil predan svojemu namenu 16. maja 1965.

Sentanel je dobil cesto. Po dolgem pričakovanju so 10. januarja tudi odprli novo cesto Reka-Jamnica.

Društvo upokojencev Ravne na Koroškem je 31. marca dobilo svoj dom. Društvo je bilo ustanovljeno 17.12.1950.

Kako so Ravne proslavile 20-letnico osvoboditve. Prva in osrednja proslava je bila na Poljani 16. maja 1965. Istega dne so na Ravnah odprli nov dom telesne kulture, simbol poveljne športne rasti Koroške. Druga pomembna proslava je bila ob 300-letnici mežiškega rudnika v Mežici 3. julija 1965. Le dan pozneje, to je 4. julija 1965, so na Ravnah proslavili dan borca.

Tretja in zadnja velika proslava v jubilejnem letu pa je bila za dan republike. Združili so: otvoritev zdravstvenega doma na Ravnah, odkritje spomenika revolucionarju in umetniku Prežihovemu Vorancu. Pokopališče pri Barbari so predali svojemu namenu. Pokopavati so začeli 1. novembra 1965. Novo pokopališče je namenjeno Ravnam in Prevaljam. Hotuljcem se je izpolnila stara želja. Dne 26. decembra 1965 so slovesno odprli novo urejeno prosvetno dvorano.

Sodobni servis za vzdrževanje avtomobilov na Ravnah so odprli 23. oktobra.

1966

Na Ravnah so leta 1966 odprli novo osnovno šolo in jo poimenovali po Prežihovem Vorancu.

Reševalna postaja Ravne na Koroškem je 23. oktobra 1966 vzpostavila prvo brezžično zvezno UKV s svojimi reševalnimi avtomobili. Gorska postaja je na Uršlji gori. Uporabljati so jo začeli na državni praznik, 29. novembra 1966.

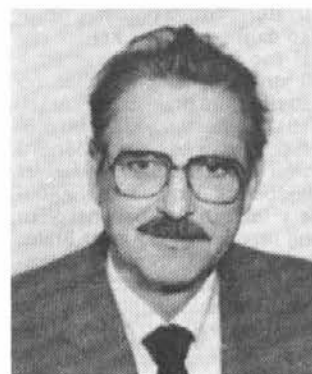
1967

Do leta 1967 je bila v občini Ravne bolnišnica v Črni, vendar je bila ob razširitvi bolnišnice Slovenj Gradec kot regijska ustanova ukinjena. Te prostore je

dobil v uporabo zavod za delovno usposabljanje mladine.

JOŽE KERT

Rojen 18.2.1930 v Dravogradu. Po poklicu je bil diplomirani organizator dela. V železarni je bil vodja oddelka za investicije. Sedaj je v pokoju. Za predsednika skupščine občine Ravne je bil izvoljen 1. maja 1967. Na tem mestu je ostal do 30. aprila 1969.

Jože Kert

1967

Tovarna lepenke Prevalje. Za leto 1967 je značilno, da se je

Stara ulica na Ravnah je bila urejena leta 1967

začela modernizacija proizvodnih naprav, predvsem montaža avtomatskega stroja oziroma gradnja pripadajočih prostov. Zaradi gradnje ustreznega objekta so morali podreti zgradbo zračne sušilnice. V tem letu so zgradili industrijsko halo za avtomatski stroj in sušilni kanal ter imeli nabavljeno opremo za avtomatski stroj, sušilni stroj, centrifugalne črpalke, elektromotor, žerjav pri avtomatskem stroju, cevovode in armature ter električni instalacijski material.

V tem letu je bila asfaltirana in tlakovana na novo urejena Stara ulica ter ploščad pred župno cerkvijo. Asfaltirana pa je bila tudi Malgajeva ulica.

Leta 1967 so asfaltirali odsek Rimske vrelce-Kotlje.

Kino dvorana na Ravnah je bila obnovljena 30. septembra. Reševalna postaja Ravne se 1. oktobra pripije k Zdravstvenemu domu Ravne.

1968

V tem letu je bila zgrajena avtobusna postaja Ravne (bife, Integral, Horvat). Gregor Klančnik je prejel kot prvi Ravenčan Bloudkovo nagrado.

Ravenski Dom železarjev in Koroški dom na Prevaljah se priključita k Merx Celje.

Ravenska pošta Ravne je dobila lastne prostore na Trgu svobode 5 28. septembra. Dobila pa je tudi avtomatsko telefonsko centralo z 200 številkami.

Zdravstveni dom na Ravnah se preimenuje v Koroški zdravstveni dom. Priključiti se mu tudi Reševalna postaja Ravne in Slovenj Gradec. Ta sprememba je nastala 1. julija.

Mesto Ravne je proslavilo 720-letnico obstoja 29. oktobra. Iz nekdanjega Križanovega hleva so hotuljski gasilci uredili ličen gasilski dom.

1969

Gradnja ceste Poljana-Holmec se je začela v tem letu, ker je financiranje urejeno. Načrti so gotovi, projekt je šel na licitacijo, trasa pa je že zakoličena.

Istočasno bodo gradili tudi novo carinarnico, za kar je bil denar zagotovljen.

STRMČNIK IVAN

Rojen 25.12.1929 v Črni na Koroškem. Po poklicu je strojni tehnik. Sedaj je zaposlen v trgovskem podjetju NAMA Ravne na Koroškem kot direktor. Za predsednika skupščine občine Ravne na Koroškem je bil izvoljen 1. maja 1969 ter ostal na tem delovnem mestu do 30. aprila 1974.

1969

V kovačnici in valjarni Železarne Ravne je 1. junija 1969 izbruhnil velik požar.

Ivan Strmčnik

Uprava gozdarskega obrata v Črni na Koroškem se je preselila v nove prostore 13. septembra.

Gradis je do tega leta zgradil Čečovje, gimnazijo, gramoznico, športni park z domom telesne kulture, osnovni šoli na Prevaljah in Ravnah, hotel Planika v Črni. Zgradili so lastno upravno poslopje in tri samske domove v Dobji vasi za svoje delavce.

V ravenski železarni so zgradili vse velike objekte: novo valjarno, današnjo že staro in novo jeklaro, mehanično delavnico, novi TKR, ceste in industrijske tire.

V rekordnem času so zgradili cesto Poljana-Holmec.

1970

V letu 1970 je Železarna Ravne proslavila 350-letnico fužinarstva v Mežiški dolini.

Gradbeno podjetje Stavbenik Prevalje je zgradilo največji in najbolj zahteven objekt doslej, in sicer podzemeljsko hidrocentralo v Rudniku Mežica.

Obnovili so lokale Cvetličarne in Povrtnine na Ravnah, Peko na Prevaljah, knjigarno in Varteks. V Črni so dokončali delo pri Kovini, na Prevaljah pa manufakturo.

V tem letu se je pričela gradnja stanovanj na javorniški planoti na Ravnah. Na Šancah je bilo precej cest asfaltiranih, urejena je bila cesta in škarpa na južnem delu Čečovja ter postavljena cestna razsvetljava.

Leta 1970 je bila zgrajena avtobusna postaja na Prevaljah.

1971

Ravne je 6. julija 1971 obiskal Maršal Tito.

Na Prevaljah raste Tovarna rezalnega orodja, koncentrirajo svojo dejavnost Instalater, Ljubljana-Transport, Stavbenik, tovarna hlačnih nogavic.

V Železarni Ravne so pričeli z obdelavo podatkov na elektronskem računalniku. V tem letu so

uredili kanalizacijo za najstarejše bloke (perzonale) na Ravnah. Urejena je bila gramoznica in Dobji dvor.

Sredi septembra je začela na Prevaljah obratovati manjša tiskarna, ki so jo ustanovili v okviru podjetja Kino-Peca in jo tudi imenujejo le kot svoj grafični oddelek.

1971

Skupščina občine Ravne na Koroškem je sredi leta 1971 osvojila predlog, da se na Prevaljah zgodi obrat tekstilne industrije iz Otiškega vrha.

1972

Ob sprejemanju zazidalnega načrta v letu 1972 je takratno predsedstvo občinske skupščine in vodstvo železarne skupno z investitorjem Komunalnim skladom občine zahtevalo jasno politiko gradnje in urejevanje novega naselja Kotlje. Jože Šater z Raven na Koroškem je prejel Bloudkovo nagrado.

V letu 1971 in 1972 je bila močna in uspešna akcija za gradnjo vodovoda Kotlje-Ravne in Suha-Dobja vas.

V Črni na Koroškem so v letu 1972-1973 zgradili čistilno napravo.

V letu 1972 je nastala interna banka, ki je postopoma postala pomemben instrument združenega dela v cirkulaciji denarnih sredstev, optimalnem izkoriščanju finančnih potencialov, tekočem oskrbovanju s surovinami in pri vlaganju v nove proizvodne zmogljivosti.

1973

V tem letu so dokončali osnovno šolo v Javorju, adaptirali pa osnovno šolo v Črni na Koroškem.

Na Čečovju na Ravnah na Koroškem so zgradili nov otroški vrtec - Solzice. Leta 1973 je bilo na pošti na Ravnah 500 telefonskih priključkov. Na Ravnah so začeli z gradnjo I. faze toplovoda.

Železarna Ravne je zgradila halo industrijskih nožev, TRO Prevalje pa halo za rezilno orodje in pile, tovarna hlačnih nogavic je povečala kapaciteto za okoli 50 %. Na Poleni je zrasla industrijska hala Rudnika Mežica za kovinsko predelavo, v Žerjavu pa obrat akumulatorjev. Konec leta 1973 so na Ravnah blizu avtobusne postaje odprli novo trgovino Elektrotehne iz Ljubljane, v isti stavbi pa sta Merxov oddelek pohištva ter podružnica Ljubljanske banke.

Krajevna skupnost Ravne na Koroškem je asfaltirala pločnike na Čečovju in okoli hiš, v letno kopalnice pa so napeljali toplo vodo iz železarne. Tudi nova tržnica na Ravnah je bila zgrajena to leto.

Konec leta 1973 so se v Tovarni rezalnega orodja na Prevaljah

odločili za priključitev k Železarni Ravne.

V tem letu se je Tovarna lepene na Prevaljah združila z drugimi v slovensko papirno industrijo.

Zgrajen je bil nov obmejni blok na Holmcu. MERX veletrgovina-turistično in proizvodno podjetje je bilo na Ravnah otvorjeno meseca aprila 1973.

Samoupravni sporazum o združevanju v Slovenske železarne, podpisan leta 1973, je odprl nove razsežnosti v kvalitetnejše obdobje te integracijske tvorbe.

1974

Železarna Ravne se je oskrbovala z vodo iz lastnih virov v Dobji vasi. Leta 1974 so bili dodatno priklopljeni novi viri vode pri Podpečniku, in to s kapaciteto 17 litrov na sekundo. Danes se oskrbuje iz zajetij v Kotljah celotno naselje Kotlje, Ravne in polovica Prevalj. Povprečna poraba pitne vode je 40 do 45 litrov vode/sek. Od tega porabi samo Železarna Ravne 15 do 20 l vode/sek. Popolnoma sta zajeta dva vira, ki ležita 200 m nad gozdno cesto, ki pelje k Poštarskemu domu.

RUDI VRČKOVNIK

Rojen 6. januarja 1933 v Črni na Koroškem. Po poklicu rudarski tehnik. Sedaj je zaposlen kot predsednik Medobčinske gospodarske zbornice za Koroško v Dravogradu. Za predsednika skupščine občine Ravne na Koroškem je bil izvoljen 1. maja 1974, kar je ostal do 30. aprila 1982.

Rudi Vrčkovnik

1975

V Mežici je bil zgrajen nov vodovod-sistem Šumc.

Telesnokulturna skupnost Ravne na Koroškem je prejela Bloudkovo nagrado. Leta 1975 je umrl tehnični direktor Železarne Ravne dipl.inž. Franjo Mahorčič. V Črni na Koroškem so asfaltirali cesto med Črno in Koprivno (do Puca in proti Topli,

deloma proti Bistri in Jazbini), vzpostavili so telefonsko zvezo med Koprivno in Javorjem ter javnim telefonskim omrežjem PTT. Z občinskim centrom je KS Črna uredila UKV povezavo, zgradila RTV pretvornik v Črni in Žerjavu, v gradnji pa je Podpeca, v Javorju je bila zgrajena nova šola, v Koprivni obnovljena. Zgrajen je bil nov zdravstveni dom na Prevaljah. Samski dom Stavbenika Prevalje je bil zgrajen leta 1975. V Mežici so dobili dva lokala, in sicer: Trgovino kmetijske zadruge s kmečkimi potrebščinami ter trgovino s steklom in barvami.

NAMA Ljubljana, TOZD Veletrgovina Prežihova 5 na Ravnah je bila odprta 15. oktobra 1975.

Avtomehanična delavnica in trgovina v Dobji vasi je bila zgrajena leta 1974. Ob dnevu JLA je prejela Železarna Ravne srednjo plaketo JLA.

1976

V tem letu so začeli graditi osemletko Javornik, asfaltirali so razne ceste Ravne-Strojna in v kraju.

Republiška skupnost za ceste je 23. aprila 1976 razpisala javno posojilo za ceste v obdobju 1976-1980 na območju SR Slovenije. Konec julija 1976 so priključili s posebnim cevovodom, dolgim 700 m, na razbremenilnik »Stari mlin«. Cevovod Kotlje-Ravne je zgrajen za pretok 120 l vode/sek. Danes po ceveh preteka v povprečju le 40 do 45 l vode/sek.

Sokolski dom na Ravnah, ki je bil zgrajen 22. novembra 1931, se je moral po 45 letih umakniti. Podrli so ga 29. septembra 1976.

Koroška kmetijska zadruga je nastala leta 1976 z združitvijo dotedanjih kmetijskih zadrug Dravograd, Prevalje, Slovenj Gradec in trgovskega podjetja Mesnina z Raven na Koroškem v združeno kmetijsko zadrugo. Sedež Koroške kmetijske zadruge je v Slovenj Gradcu.

Danes Koroško kmetijsko zadrugo sestavljajo: TOZ Odor Dravograd, TZO Ledina Slovenj Gradec, TZO Trata Prevalje, TOZD Mesnina Dravograd.

Delavska menza Gradis v Dobji vasi je bila zgrajena leta 1976.

1977

Na zletu slovenskih tabornikov »Prežihovo 77« je Vorancu mladina 17. aprila na Preškem vrhu postavila iz hrasta izklesan obelisk z motivi njegove pesmi.

Stavba, v kateri so SDK, projektni biro, Planika, je bila zgrajena leta 1977. Po naročilu Železarne Ravne je Urbanistični biro Ravne izdelal idejno zasnovo za ureditev območja Ivarčko jezero.

Zveza sindikatov Slovenije je 3. junija dala priznanje delavcem Železarne Ravne na Koroškem

za izjemne dosežke pri razvijanju in utrjevanju samoupravnih družbenih odnosov.

Na praznik vstaje slovenskega ljudstva je bil na Ravnah na Koroškem z vsoto potrebno dostojanstvenostjo in svečanostjo odkrit mogočen pomnik naše vstaje pred Železarno Ravne. V tem letu je bila tudi zgrajena šola na Lokovici. Dne 15. junija so na Prevaljah odprli novo bencinsko črpalko Petrola. I. srečanje slovenskih športnikov obmejnih dežel na Ravnah je bilo 1. in 2. oktobra 1977.

V tem letu so na Prevaljah odprli nov dom društva upokojencev.

1978

V Mežici so zgradili športno dvorano, kar je velika pridobitev za kraj. Novo šolo na Javorniku na Ravnah so odprli 25. novembra 1978. Gasilsko društvo Ravne na Koroškem je 7. in 8. oktobra proslavilo 100-letnico obstoja.

Plesno-folklorna skupina z Raven je leta 1978 zastopala Jugoslavijo na festivalu v Zakopanah, kjer je prejela najvišje priznanje »zlati list«. V tem letu je Pihalni orkester ravnenskih železarjev nastopil na 8. svetovnem prvenstvu pihalnih orkestrrov v Kerkradeju na Holandskem. Dosegel je največje število točk med štirimi slovenskimi godbami ter prejel zlato odličje.

Konec oktobra je Ravne in še posebej železarno obiskal predsednik zveze sindikatov Jugoslavije - Mika Špiljak.

V mesecu novembru 1978 je Tovarna lepenke na Prevaljah sprejela sklep, da se dotlej samostojna delovna organizacija Tovarna lesovine in lepenke Prevalje konstituira v temeljno organizacijo združenega dela TOZD Lepenka Prevalje. Čez leto dni pa je bil sprejet samoupravni sporazum o združitvi v delovno organizacijo Sladkogorska. Na Javorniku na Ravnah na Koroškem je bila leta 1978 zgrajena trgovina Ljudski magazin Prevalje-TIMA - oskrbni center Maribor.

1979

Poklicna gasilska enota Železarne Ravne je 1. januarja 1979 dobila UKV povezavo za lastne potrebe kakor tudi za celotno koroško regijo in s sistemom alarmiranja v ravnenski občini.

Štáfeta mladosti s pozdravi, najboljšimi in iskrenimi željami predsedniku Titu ob njegovem 87. rojstnem dnevu, je 24. marca odšla na pot z delavskih Raven na Koroškem.

Občina Ravne na Koroškem imenuje dr. Franca Sušnika, roj. 14.11.1898, s Prevalj. Na proudu 34, dne 13. maja 1979 za častnega občana Raven na Koroškem. Društvo upokojencev Ravne na Koroškem je 16. julija 1979 v svojem domu počastilo

Sokolski dom v Guštanju je bil zgrajen 22. 11. 1931, podrli pa so ga po 45. letih 29. 9. 1976 leta.

najstarejšega občana - Fridla Roženka (roj. 16.7.1880). Kulturna skupnost Ravne je leta 1979 podelila Josipu Brozu Titu zlato Vorančevo plaketo in priznanje za prodorno moč misli, za revolucionarna dejanja in velikem življenju velike dobe naših narodov in narodnosti, za obrambo vzvišenih človeških vrednot svobode, miru in sožitja med narodi sveta.

Spomladi so se občani Raven na referendumu odločili za zbiranje denarja za gradnjo potrebnih objektov v naši občini v prihodnjih 4 letih.

1) Nemoteno se nadaljuje gradnja družbenega doma na Prevaljah, katerega investitor je krajevna skupnost Prevalje in se financira v glavnem iz samoprispjevka krajanov

2) Vse je urejeno za pričetek gradnje vrtca na Prevaljah.

3) Gradnja kulturnega doma v Črni je v polnem teku.

4) Izdelan je idejni projekt dozidave gimnazije-centra usmerjenega izobraževanja.

5) Pripravlja se vse potrebno za pričetek gradnje: osnovne šole Strojna, vrtca na Lešah, osnovne šole in vrtca v Žerjavu in osnovne šole v Šentanelu. Ravenska pošta je v letu 1979 imela 1000 telefonskih priključkov.

Prežihovemu Vorancu so na Preškem vrhu 12. oktobra 1979 odkrili spomenik.

1980

Skupščina kulturne skupnosti je 8. februarja 1980 sprejela »Odllok o imenovanju pionirske knjižnice na Ravnah na Koroškem po mladinskem pisatelju Leopoldu Suhodolčanu. Rojen 10. 8. 1928, umrl 8. 2. 1980.

Z ukazom predsedstva SFR Jugoslavije št. 63, 24. septembra 1980, ob tristošestdesetletnici obstoja in za posebne zasluge in uspehe pri delu, ki so pomembni za gospodarski napredek države, je bila Železarna Ravne na Koroškem odlikovana z redom dela z RDEČO ZASTAVO. Ravne in železarno je obiskal 1. aprila 1980 France Popit.

Zavod za delovno usposabljanje mladine v Črni. Ustanoviteljke pravice do zavoda izvršuje skupnost socialnega skrbstva Slovenije, ki je leta sprejela s sklepom skupščine leta 1980. Zavod je registriran pri Okrožnem gospodarskem sodišču v Mariboru.

1980

Krajevna skupnost Leše je v letih 1979-1980 uredila prometno obrabališče in asfaltirala več cestnišč v vasi. Položili so nekaj deset metrov kanalizacije, uredili cesto k novim bajtam, napeljali so telefonsko linijo s Prevalj, ki bo omogočila 80 priključkov. Kulturni dom v Črni so odprli 9. avgusta 1980.

Novi magistrat na Trgu svobode na Ravnah je bil odprt 13. decembra 1980. Po daljši bolezni je umrl ustanoviteljni in prvi ravnatelj gimnazije Ravne na Koroškem, dolgoletni ravnatelj študijske knjižnice, slovenski kulturni delavec in častni občan naše občine dr. Franc Sušnik, roj. 14. 11. 1898 - umrl 21. februarja 1980.

8. maja 1980 je umrl maršal Josip Broz Tito.

V tem letu je bil odprt Družbeni dom na Prevaljah.

1981

Razširjen oziroma dograjen je bil gasilski dom na Ravnah. V tem letu je bila zgrajena šola na Strojni. Zgrajena pa je bila tudi nova stavba Koroškega zdravstvenega doma na Ravnah. Bivša stavba na Trgu svobode 24 na Ravnah na Koroškem je bila popolnoma na novo zgrajena leta 1981.

TZO Trata Prevalje je odprla v Zadrudnem domu v Kotljah 3. julija novo trgovino z reprodukcijskim materialom za potrebe kmetov in vrtičkarjev. Most čez reko Mežo pri kinodvorani so na novo zgradili junija.

Železarna Ravne na Koroškem je v letu 1981 prejela Blovdokovo nagrado.

(Se nadaljuje)

Ljudsko zdravljenje v Mežiški dolini

Karla Oder

Vedenje in znanje o zdravilni moči rastlin, zelišč sta se pri ljudeh ohranila do danes. Nekateri še pomnijo, da so bili ljudje, ki so znali zdraviti drugače, z zagovorami in molitvami, z blagoslovljeno vodo, kruhom in soljo. S simpatičnimi sredstvi so na nenaraven način zdravili bolne, za katere so bili mnenja, da niso nastale naravno. Zdravljenje številnih boleznih je bilo povezano z vraževerjem. Vedenje in znanje o zdravljenju na različne načine so ljudje dobili iz raznih knjig ali kot ustno izročilo od starejših ljudi, ki so se s takimi oblikami zdravljenja ukvarjali. Poznali so razne »coprarske bukve«, Kolomonov žegen in razne črne bukve. Med 1. svetovno vojno so po Mežiški dolini krožile rokopisne knjižice »Sveti listi«, prepisi Kolomonovega žegna, ki naj bi obvarovali vsega hudega predvsem vojake, popotne in porodnice, če so jih imeli pri sebi, kar je številne spodbudilo k prepisovanju. Leta 1980 je Žirovnikova bica s Strojne še hranila knjižico 13 zapísanih zagovorov zoper različne bolezni, ki jo je dobila od Matija Ošlovnika leta 1936.

Iz »arcnijskih bukve« so dobivali napotke, s katero rožo naj zdravijo določeno bolezen, in recepte za različne čaje in mazila. Na Koroškem je prve arcnijske bukve napisal Joseph Schag, ki je bil »šomošter«, organist in »mežnar« v Suhi v Labotski dolini. Rokopis, za katerega je imel kot predlogo neko Matthiolijevo delo, je verjetno pisal v začetku 18. stoletja. Avtor prvih ohranjenih bukve v Koroške je Andrej Koliher, »Kreuter Buch«, to so »Buqve Nekaterih Selich, Drees...« iz leta 1750. Iz 18. stoletja se je ohranil še »Leški rokopis« (1760) z ljudskim receptom

za »vsikano, vrisano al ofan rano«. Leta 1817 je Johan Bunčik, župnik v Dobrli vasi, napisal »Arzynyse bukvice«. Poleg Leškega rokopisa je iz Mežiške doline iz konca 19. stoletja ohranjen zapis z molitvami in zarotitvijo proti prisadu in z navodili za zdravljenje omedlevice, opeklina, gorčice itn. Iz začetka tega stoletja je ohranjen delen zapis rokopisa »Krajski Arzatz«, katerega avtor je Kert. Iz prejšnjega stoletja je še rokopis dr. Luka Sienčnika iz Dobrle vasi, »Hausapoteke für Mensch und Vieh«, kjer govori o konjereji in boleznih konj. Krajši napotki za zdravljenje, predvsem živine, so bili objavljeni v različnih časopisih. Danes so na razpolago številne knjige o zeliščih z napotki za njihovo uporabo, posamezni recepti pa so objavljeni tudi v nekaterih časopisih (npr. Nedeljski dnevnik, Kmečki glas, ...).

Pri večini obolenj so si ljudje poskušali pomagati sami in z zelišči, ki so jih sami nabrali ali pridelali na vrtu. V težjih primerih so pomoč iskali pri bolj ali manj znanih »domačih zdravnikih«. Pred prvo svetovno vojno

no je v Mežiški dolini bil tak zdravnik Šteharnek, znan po tem, da je jetiko zdravil s korenjem luštreka in ajbiža. Na Prevaljah je v tem času bil kovač Tominc, ki je revmo, protin, zdravil s pomočjo »bioenergije«. Takega bolnika je prijel za ramo, »da se bolezen in zdravje sprimet«, potem je bolezen odločil. V Mežici je deloval Ober, ki je zdravil božjast. Še med prvo vojno so prebivalci Mežiške doline hodili k zeliščarki in »šintarci« v Pliberk po pomoč za različne bolezni. Po vojni so hodili v Šoštanj k »Anzlovi Franci«, ki je bolezen ugotavljala po uri-

nu. Ljudski zdravnik je bil tudi župnik v Koprivni, Ivan Hojnik, ki je tam služboval od leta 1906–41. K njemu so prihajali ljudje predvsem v primeru zobobola.

V boleznih so se ljudje še posebno zatekali k molitvam in jih pogosto okrepili še z romanji k določenim cerkvam, kjer so prosili za zdravje Boga, Marijo in farnega patrona. Ob togoti (padavici) so za pomoč prosili sv. Valentina, ob mrzlici so molili k sv. Urhu in Petroneli, k sv. Ani so se zatekale matere brez otrok, sv. Rok je bil zaščitnik zoper kolero ter varuh rok in nog, zoper boleznih v vratu je bil zavetnik sv. Blaž, bolni na očeh so se zatekali k sv. Vidu in sv. Luciji, pred kugo je ljudi varoval sv. Ožbolt, k sv. Rozaliji pa so se zatekli ljudje z neznanimi boleznimi. Hudo bolni ali njihovi sorodniki so romali tudi v oddaljene svete kraje in od tam pogosto prinašali sveto vodo ali druge svete predmete, ki bi naj bolnemu pomagali ozdraveti. Kot zdravilo so kupovali tudi razne kapljice. Konec prejšnjega stoletja so bile znane marijacejske in Hofmanove kapljice. Slednje so priporočali ženskam in otrokom. Verni ljudje se s tovrstnimi prošnjami in z molitvijo tudi danes obračajo k Bogu in drugim svetnikom.

Zdravilni učinek so ljudje pripisovali blagoslovljeni vodi in soli, tako da so vodo, blagoslovljeno na god določenega svetnika, uporabljali pri določenih boleznih ali stanju. Tako so Urhovo vodo uporabljali zoper kačji pik, Štefanovo sol proti boleznim ušes, trikranjevsko vodo, po možnosti iz treh far, so uporabljali za preganjanje uroka. S krsnico ali vodo iz cerkvenega kropivnika so kropili božjastnega bolnika. Na Blažev žegen so zdravili boleznih grla tudi duhovniki v cerkvi tako, da so položili bolniku na vrat dve prekržani sveči in nato molili. Tega obreda danes ne delajo več, ljudje pa še uporabljajo žegnano vodo.

Kadar bolniku ni več pomagalo nobeno sredstvo, so se zatekali k ljudem, ki so bolezen znali pregnati z zarotitvijo, zagovorom. Zagovori so bili javni, molili so jih glasno in drugi so jih lahko slišali, in skriti, katerih nihče ni smel slišati. Slednje so njihovi poznavalci zaupali le zanesljivemu nasledniku na svoji smrtni postelji. Zagovore so uporabljali zoper zvin, urok, šen, švind, oteklino, protin, jetiko, ramar (tuberkulozno obolenje na kosteh), krvavitve, skrnino, prisad, gobo, opeklino, pik in strup živali, črve pri otrocih, lišaje ter očesne bolezni (malen-

ke). Poznali so še zagovor zoper hudo uro. Bolezen so znali »dol žebati« različni ljudje. Pred prvo vojno je bil v Libučah Koren, h kateremu so se zatekali predvsem ljudje iz kmečkega okolja, da jim je dol žebal švind, kar je lahko naredil le dvakrat na mesec, v petek in ponedeljek, ko je mesec v mlaju, še pred sončnim vzhodom ali takoj po sončnem zahodu. Boleče ude je drgnil s tremi kamenčki, ki jih je ob večernem zvonjenju vzel iz potoka, čez katerega so vozili mrliče, in pri tem molil. V spominu ljudi, predvsem starejših, so ostali javni in enostavnejši zagovori, ki pa jih ne uporabljajo več. V Koprivni je Ivan Hojnik med zagovori zapisal tudi zagovor proti črvom:

Sv. Job, sv. Job, sv. Job,
ti sediš na kupi gnoja,
tebe hudi črvi jedo,
tudi (bolnikovo ime) jedo.«
Bolnik povzije košček soli,
nakar reče:
»Tebi so tvoji črvi pomorjeni
in pogorjeni skozi sv. Štefana
žegnano sol.«
Kakšna starejša ženska pri tem
moli, bolnik pa použije še nekaj
soli.

Pri nekaterih boleznih so se nekateri zatekali k transplantaciji, prenosu bolezni na predmet (palico, kamen, koren) ali na žival, ki za to bolezen ni občutljiva. Transplantacijo so poznali pri angini, kjer si naj hlapec drgne vrat ob govejem koritu. Na tak način so zdravili še žiladen, bolezen, ko otroka v spanju prijemajo krči, dobi spačen obraz

in se obrača na vse strani. Taka kega otroka je morala mati potegniti skozi še topel konjski komat (deklico skozi komat kobile), ki ga je držal hlapec. Otrok je moral vprašati mater: »Kaj delaš?«, ta je odgovorila: »Žiladnik preganjam.«, hlapec pa je dejal: »Le preženi ga, da ga ne bo več mučil.« Vse so ponovili trikrat. S transplantacijo so zdravili še razne otekline, tvore, zanohtnico ali črv, gobo in rak. Divjo kost so odpravili tako, da so po njej drgnili s kostjo, najdeno na poti, še boljše je bila kost s pokopališča. V tak način zdravljenja danes nihče več ne verjame.

S simpatetičnimi sredstvi so zdravili pljučnico, vrid (oteklino okrog ledij) in druge, za katere so bili mnenja, da niso nastale naravno. »Škrabljanje« so uporabljali, kadar je komu v prsih »vrelo«. Vzeli so prazen lonec, vanj položili tri žareče oglje in z njim potegnili navzkriž čez prsi in nato vrgli oglje v stran. Postopek so ponovili z dvema in nato z enim ogljem.

Najbolj razširjeno je bilo zdravljenje s pomočjo raznih zelišč in zeliščnih mazil. Na tak način so zdravili notranje, porodniške in otroške bolezni in jih uporabljali pri »kirurških« boleznih. Z uveljavljanjem »lekar- niških« zdravil so pričeli zelišča opuščati, najprej prebivalci v večjih krajih in pozneje še v kmečkem okolju. Konec 70 let so zdravilnemu učinku zelišč pričeli pripisovati večji pomen. Tako so danes ljudje, ki jim ne pripisujejo nikakršnega pomena, in na drugi strani ljudje, ki jih pretirano poudarjajo. Zdravilne rastline nekateri nabirajo sami, drugi jih že pripravljene kupijo v lekarni ali pri zeliščar-

jih. Vsaka kmetija pa ima osnovne zdravilne rastline: lipovo cvetje, bezgovo cvetje, verant, kamilice, pelin in druge, rastoče na vrtu ali v bližini hiše.

Za zdravljenje bolezni na dihalih so uporabljali bezgov in lipov cvet, slezen, žajbelj in pelin. Proti suhemu kašlju, ki je veljal za nevarnejšega od mokrega, so uživali spomladanske mladike hoje in smreke, pripravljene z medom in sladkorjem. Proti mokremu kašlju so uporabljali razne živalske masti (pasjo, mačjo, svinjsko), ki so imele večji učinek, čim bolj žarke so bile. Pripravljali so tudi čaje iz ajbiža (slezen), žajblja, planinskega mahu in razna olja. Najpogostejše so uporabljali otrovo ali ričkovo in laneno olje. Laneno je imelo večji učinek, če so ga zaužili na teče z mlekom, otrovo pa zvečer. Za zdravljenje kašlja so uporabljali še janež, sladki koren, terpotec, macesnovo gobo, katere prah so dali na mleko, rožni koren, cvet vrtnic in na mleku kuhane purpole (makove glavice). Otrokom so prsi pogosto namazali z zagretim surovim maslom in jih pokrili s toplo volneno ruto. Nadušljivim ljudem so priporočali na masti praženo čebulo s »strdjo« ali hren z medom. Za bolezni v grlu so priporočali toplo obvezo. V prejšnjem stoletju so bili v čišlih obkladki iz stolčnih grilov, praženih na mačji masti in obkladki na laškem olju pečenih gomoljev regin. Kot zdravilo tudi proti tuberkulozi so priporočali sok rdeče pese. Razširjeno zdravilo za zdravljenje pljučnice je bil zdrobljen smodnik, pomešan z rumenjacom in kuhan na mleku. Poleg tega še sok kolinovja (Lungenbeere), čaj luštrekovega korena in zmes masti, strdi in kafe ali rumenjaka, soka češmija in žafrana.

Golša je bila zelo razširjena bolezen v Mežiški dolini, ki so jo dekleta poskušala ozdraviti z baldrijanovim čajem, mazale pa so jo z mastjo praženih črnih polžev. Precej razširjena je bila sušica, kjer so ločili pljučno in krvno sušico. Obe so zdravili s sorejem (Veronica) in z na mleku kuhano krbulco. Za krvno sušico so priporočali zmes iz rumenega sladkorja, neoprane surovega masla in žajblja. Zelo učinkovita je bila tudi zmes iz olja, žajblja, trpotca in ženitlja, kjer olje omeči, žajbelj splahne, trpotec prebode in ženitelj celi. Za pljučno sušico so kuhali čaj iz planinskega mahu in vratiča. Pri zapiranju vode (vodenici) so si pomagali s čajem zelene, peteršilja in čebule. Čaj povojčka so priporočali pri kamnih v sečilih. Proti krvni vodenici so uporabljali vodeničnico, drobno praprot, konopljo, bobovnik, luštrek in brinje. Za otekle noge so priporočali kopanje v vodi, pripravljene iz habata, dušice, repinih olupkov in peteršilja. Priporočljivo je bilo tudi ležanje na

konopljinah plevah in pitje vina s cimetom. Za zdravljenje zlatenice so uporabljali pelin in brinove jagode.

Proti boleznim prebavil so najpogostejše uporabljali žganje, v katerega so namočili razna zelišča. Skoraj povsod so imeli v žganje namočene zelene orehe, luštrek, kolmež in encijan, cenjena sta bila bezgovec in smolovec ali brinovec. Čaj so pripravljali iz kamilic in janeža za otroke, odraslim pa iz tavžentrože, pelina, tošte, kobje mete, planinskega mahu, škorece in uživali bezgove jagode. Spomladi so pripravljali razne leksirje (eliksirje) iz črvice, rabarbare, macesnove gobe, uporabljali pa so še laneno in otrovo olje, glauberjevo

poročali so tudi uživanje mesa črnih mačk.

Ljudje so verovali, da je človek podvržen 72 vročicam in mrzlicam. Vročino so zdravili z različnimi obkladki na glavi, rokah in nogah. Nanje so polagali bezgovo listje, prerezan krompir, skuto in kisove obkladke. Bolniku so dali piti čaj tavžentrože in korbenedikte. Učinkovit je bil tudi napitek iz na mleku kuhanih treh planik.

Da bi se v hiši ne mogle razširiti infekcijske bolezni, so zlasti pozimi kadili po prostorih z brinovimi vejami. Otrokom, obolelim na kozah, so dali piti vodo kuhanih fig, da so te »ven udarilec. V letih 1601–1682 in 1715–1716 je v teh krajih razsa-

sol in lisičja jetra. V lekarni pa so konec stoletja že lahko kupili Brinbacherjev čistilni čaj ali pilule.

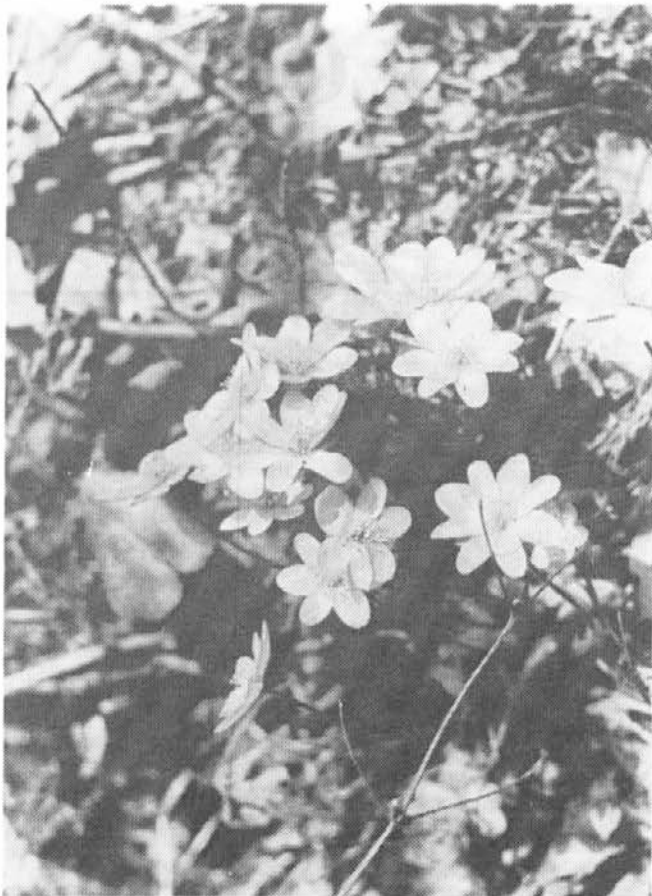
Bolnim za koliko so skuhalili čaj iz čebule, divjega kostanja in majarona. Čaj iz treh planik je imel večji učinek, če so ga pomešali z žganjem in poprom. Pomagali so si tudi s škoreco, tavžentrožo, papriko, kisom in oljem.

Pri protinu so razlikovali mačji, mišji, kačji in pasji protin, ki so jih zdravili z mazili, kadili in drugimi načini. Učinkovito mazilo so pripravljali iz črnih polžev, ki so jih dali v lončen lonec in ga za 14 dni zakopali v zemljo, da so se scedili. Potem so ga postavili še v krušno peč, da so se spekli. Obbolelo mesto so mazali tudi z žganjem, v katerem so bili namočeni kuščarji. Učinkovito je bilo tudi terpentinovno olje. Kadila so pripravljali iz posušenega in zdrobljenega kačjega slačila. Najdlje so uporabljali modrasove ali lisičje kosti in jezevo kožo. Pri težjih obolenjih so vzeli še pajčevino, kačje slačilo, osje gnezdo, les od treh pragov in tri slamnate bilke, ki so prekrizane ležale na tleh. Pri-

jala kuga. Zelo uspešno zdravilo za to bolezen je piberic in brinove jagode. Strojanci so poleg teh dveh dolgo časa nosili v žepih še česen in se tako varovali tudi pred drugimi nalezljivimi boleznimi. Proti kugi so uporabljali še čebulo, otrovo olje, rdečo peso in žganje z namočenim pibercem.

Zanohtnico so zdravili z oljem črvov ali tako, da so prst trikrat potopili v vrelo vodo ali nanj navezali človeško blato. Na za rakom obolelo mesto so položili posušeno blato novorojenčka ali natosilni prah iz pezdica. Opekline so namazali z oljem, v katerega so namočili potonike ali stolčene bele lilije, ozeblina pa z gosjo mastjo. Na otrpli ud so polagali zmes, narejeno iz pol žlice surovega masla, na katerem so oprazili nekaj bele čebule in pol žlice soli ter na zmes vlili četrt litra zavretega dobrega vina. Še vročo zmes so položili na lanen prt in obolelo mesto. Zvinjeno mesto so mazali z oljem praženih črnih polžev ali z žganjem z namočenim arniko ali s forščem, belino-žganje, ki prvo priteče iz kotla, v katerega so namočili baldrijan.

Za »frišanje« kvi so uporabljali čaj iz rastlin, janževka, tavžentroža, Marijin grižljaj, ko-

mandl, rožmarin, žajbelj, trpotec, slezen, bezeg in solate iz kreše, regrata ter surovo kisló zelje.

DVA RECEPTA IZ PREJŠNJEGA STOLETJA

JUDOUSKA ARZNIJA SA ŠELODEZ

Vsemi Imberg, Gvierznagelne, Sladko korenje, haselwuriz al viršič. Muškatplieh, galgant, ta bieli Beirauh, Janesh, Fenehelseme, Peteršilovo seme, Kimino, pibernel Korjenje, vsakiga en loth, ino tega Romeniga Zukra 1 pfunt, vse skup stezi ino vkup smešai. Vsemi noter sjutra ino svezher sa 1/2 gvintelna tvo gre skusi vse glide po zeilem Švotu, Szhisti krij, pluzhe, jetre, ozdravi glavo, Ozhiese, očisti Mihier, parse, shelodez, glesen, kashel ino kamen, stori eno dobro Farbo.

SA OBZERANE LUDI

Vsemi en Novi pisker keri ni pološen znotrei in ga od snotrai pousodi stardrej namaši in ga dobro dou sakrij in ga noter v eno Mraulise pokopli pa tisti piskr more bit pon Maihineh Lukniz de morejo Mraule noter prit ino pa na tisti stardi ostanejo ino tisto Stard ino Mraule pa v eno druga posodvo dei ino dobriga šganja gor vlij de bode zhries stalo ino neke dni na toplem pusti stat ino potem pa disteliera. Od sazhetka pozhasno sadeli nevarnosti tiga sganja ino potem pa tisto sganje dou potegni ino ozedi in drugezh ponovi ali mozhneishi naredi ino to slidno vodo za nuzanje gor hrani in kadar se en človek v taki Bolisni snaide da je suh ino obzeran na švote tak vsemi vsako jutro na teshe na vogli opezhnem Kruhu sa eno slizo noter vsemi tri al štiri ino vsakokrat sa eno vuro posti.

(Iz porumenelega zvezka, najdenega na podstrešju, prepisal Feliks Kavčič s Prevalj)

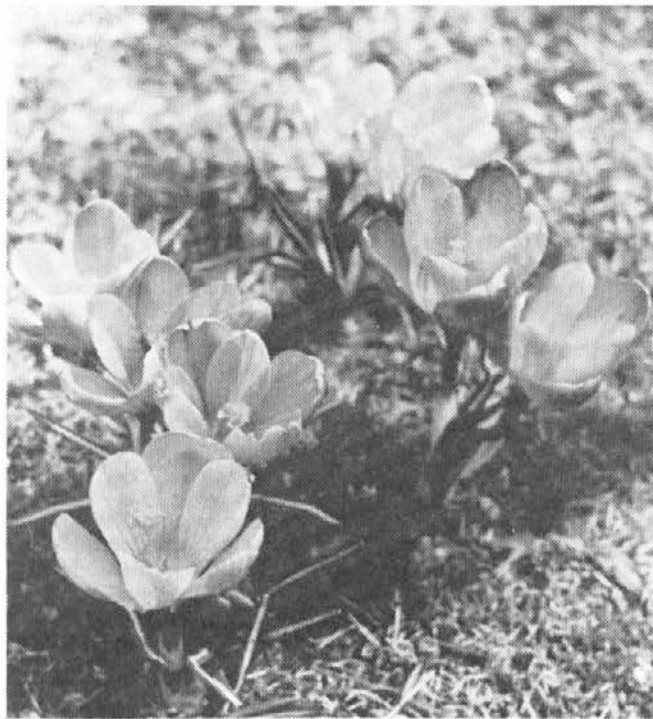
Krvavitev so ustavljali s pajčevino, ki so jo položili na rano. Porodnicam, ki so močno krvavele, so dali cimetrov »gajst«, pomešan z medom. Na gnojne rane so polagali koren in liste skalnatega ženitlja, škoreco, arniko in v olju namočene lilijine liste. Rano so pogosto spirali s človeškim urinom. Proti prisadu pa je bilo učinkovito olje z namočeno borovo skorjo ali zmes iz oglja in soli. Za preprečevanje šena (rdečice), zlasti na nogah, so priporočali nošenje nogavic iz konopljinega prediva, ki so ga uporabljali tudi za kadila. Kadili so le povoj, ki so ga položili na obolelo mesto. Na zlomljeno mesto so dali »flajštre«, namočene v zmes iz lanenega semena, črnega korenja, voska, mozga in bele smole. Po osmih dneh so ga zamenjali s flajštrom, narejenim iz zmesi bele smrekove smole, voska in mozga.

Otroško jezavost so zdravili z mlekom, v katerega so dali žveplov cvet. Uši so preganjali z vodo, v kateri so kuhali tobak in čemeriko. Božjastnemu bolniku so dali piti vodo, v kateri je bil zmleti natres. Črve so preganjali s posušenim vratičem, s česnovimi kobljicami, na nitki privezanimi okrog vratu. Za kožne bolezni so pripravljali kopeli

rinovim oljem ali pa so v oko vpihnili »cukrovo štupo«. Pri tiganju v ušesih so prižgali luštrkovo steblo in skozenj pihali dim, včasih pa tudi košček toplega masla. Proti zobobolu so uporabljali volčji koren, tobak in belino.

Plodnost žena so tudi zdravili s čaji, za splavitev so žene uživale ržene rožičke, za neplodnost pa so zaužile volčjo jagodo ali »zirano travo«, ki je izredno nevarna. Večino zelišč uporabljajo še danes. Opustili so uporabo mačje in pasje masti in tudi mesa ter juhe. Prav tako danes ne uporabljajo več človeškega urina in blata ter polžev, grilov, kač in kuščarjev.

Načine ljudskega zdravljenja so ljudje uporabljali tudi za zdravljenje živine. Zdrobljen črn koren, pomešan s staro mastjo, so dali živali na zlomljeno mesto in ga povezali. Govedu brez teka so na kruh namazali kolmež, vovkovec in encijan. Če se je vol spomladi močno utrudil in je »fejst pihal«, so mu dvakrat dali malo kolmeža. Še po drugi vojni pa so nekatere bolezni živali »dol modlili«. V Koprivni je bila Rešetarka, ki je to še znala. Zdravili pa so tudi s puščanjem krvi. Z razvojem veterinarske službe

iz slezna, srpja in papeževe kape. Kraste so namazali z na masti ocvrtimi koreninami slezna. Za bolne oči je bilo najboljšo zdravilo materino mleko, ki ga je bolniku vbrizgala v oko. V prejšnjem stoletju so kot preventivno sredstvo uporabljali »šnofovc«, narejen iz zmletih korenin kurjic in teloha. Pri lažjem obolenju pa so oči mazali z rožma-

tudi tukaj izginjajo taki načini zdravljenja živali.

Viri

O. Dolenc, O dozdaj znanih ljudsko medicinskih rokopisih. Traditiones 1977, str. 248-258

P. Košir, V. Möderndorfer, Ljudska medicina med Koroškimi Slovenci. Maribor 1926

Terenski zapisi, Ravne na Koroškem, 1988

MANJ ZNANI GOLOB

Benjamin Kumprej

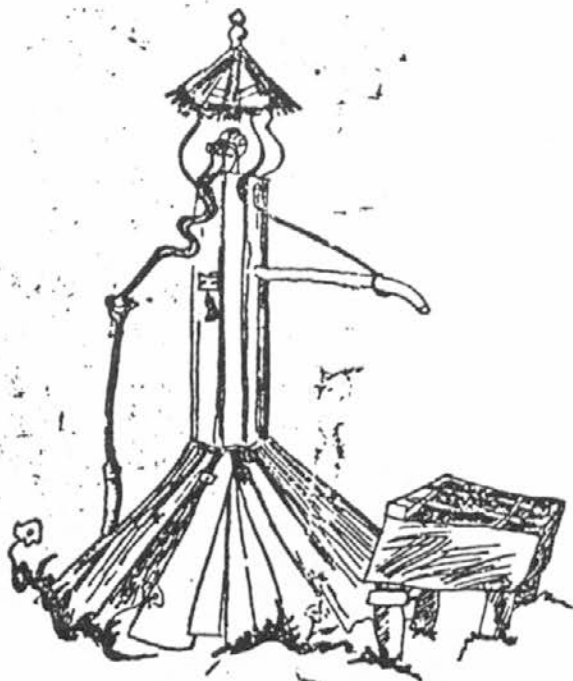
Za boljše razumevanje življenja in dela v Zagrebu izšolanega akademskega slikarja Franja Goloba, Prevaljčana, je vsakakor treba osvetliti idejna in druga izhodišča, iz katerih je izhajal. Ko iščemo »prednike« Franja Goloba, ne moremo zlasti mimo grupe »Združenje umetnikov Zemlja« (1929, Zagreb).

Med drugimi člani skupine naj omenim le Krsta Hegedušiča, Franja Kršeniča, Antona Avgustinčiča...

kazala že naslovna stran kataloga s programom skupine:

- živeti moraš življenje svoje dobe
- ustvarjati moraš v duhu svoje dobe
- moderno življenje je prežeto s socialnimi idejami in vprašanja kolektiva so dominantna
- umetnik se ne more odreči zahtevam nove družbe in stati izven kolektiva, ker je umetnost izraz pogleda na svet, ker sta umetnost in življenje eno.

Odraz družbenega stanja na

Značilen vodnjak na Prevaljah

Program združenja je bil:
- Ideološka baza
- Cilji Zemlje: neodvisnost našega likovnega izraza.
- Sredstva, da se to doseže:
1. Borba proti smerem iz inozemstva (impresionizem, neoklasicizem...)
2. Borba proti larparlartizmu (L'art pour l'art - umetnost zaradi umetnosti)
3. Dviganje likovnega nivoja (borba proti diletantizmu)
- Delovna baza:
1. Popularizacija umetnosti (razstave, krožki, predavanja, tisk...)
2. Intenzivni kontakt z inozemstvom (primerjalne razstave doma in zunaj, revije...)
3. Delo z intelektualnimi skupinami, ki so podobno ideološko orientirane.
Prva razstava skupine Zemlja v Zagrebu 1929. leta je bila propagandno jasna, na kar je

razstavah doma in v zamejstvu (Pariz, Sofija, Praga...) je bila razstava aprila 1935 v Zagrebu, ki jo je policija zapečatila in prepovedala delovanje skupine.

Leta 1938 so nekateri mladi slovenski slikarji pod mentorstvom Krste Hegedušiča ustanovili »Grudo« s podobnim programom, kot ga je imela Zemlja. V skupini so bili: Franjo Golob, Ciril Abram, Marjan Belec, Vlado Lamut, Stane Kumar, Vladimir Lakovič, Ljubo Ravnikar, Mirko Lebez, Rudi Rojc, Gabrijele Spauring, Lojze Sušmel in Branko Zinauer.

Skupina je med vojno razpadla. Trije so padli, ostali pa so spoznali ječe in taborišča.

Skupina je že v začetku imela namen, da bi se izrazila v umetnosti; prav tako pa je hotela razsvetljevati, osvoboditi, se prek prepričevalne moči podobno bojevati proti krivicam.

Pobič
s
Strojne

Bila je izrazito domoljubna in močno »idejno« usmerjena, v pogledu na svet pa realistična. Na neki način so grudaši bili prvotno eksistencialisti (po Kierkegaardu), torej ne vase zaprti, ne pesimistični, ampak bojeviti.

»Če kdo v besedah priznava neka načela, dela pa drugače, ali ni navaden hinavec?«

Člani Grude so praviloma delovali na terenu, prežali po postajah čakalnicah, revnih gostiščih, trgih, cestah...

Niso iskali le zunanjih zanimivosti, temveč tudi tisto notranjo človeško resnico, ki se kaže v bedi, trpljenju, gladi, mrazu ali žalosti.

Rainer Maria Rilke je zapisal: »Revščina je velik svit od znotraj.«

Značilna hiša iz starih Prevalj

Umetnost
mora biti
iz
naroda
zajeta

F. Golob

Grudaši so se zvesti držali definicije risbe Waldemarja Georga: »Risba je slovnica umetnosti. Kot izraz forme in emocije je risba najboljši prikaz osebnosti in sloga umetnika, prav tako pa tudi sloga neke dobe. Risba je razgaljeno srce, razkrito telo, obraz brez maske.«

Mnogi slikarji so hodili naokrog s skicirko, zavedajoč se moči risbe (van Gogh, Hegedušič, Daumeir, Grosz,....)

V taki situaciji je stopil na umetniško pot Franjo Golob.

France Kralj mu je bil vzoren pedagog, prvi in najpomembnejši mentor in vzgled (osebni dnevnik F. Goloba). France Kralj je z delom vztrajno dokazoval pravilnost pogledov na »slovensko umetnost«.

Prepričan je bil, da bo samo iz domače likovne dediščine lahko rastla »naša«, nova slovenska umetnost, čeprav je čutil, da se potaplja v stilno povsem kozmopolitsko usmerjena slikarska dejanja, ki jih ustvarjajo mlajši.

»Ekspressionistična revolucija je bila uklenjena v dvojno čisto slikarsko razpoloženi generaciji, impresionistično in zagrebško šolano.« (F. Stele: Slovenski slikarji).

To posebno vlogo F. Kralja je najbolje dojel F. Golob.

Njegovo delo je dovolj tehtno nadaljevanje Kraljevih naporov in hkrati tudi pomembna soustvaritev. Še posebno moč-

ne vire ustvarjalnosti je Golob našel v primitivni liriki ljudske umetnosti. Ob svojem restavratorskem delu (odkrivanje srednjeveških fresk in slikarij) je opazil posebno »slovensko« mehko linij in kolorita.

Spodbude je dobival tudi iz literarnega izročila, k opisanim likovnim pojavom je iskal vzporednih ali sličnih v ljudski pesmi in ljudskem izročilu nasploh.

Ni slučajno, da so perorisbe, ki jih je Golob napravil kot dokumentacijo restavratorskega dela v križnem hodniku v Stični, oblikovno najboljše grafičnim listom iz istega leta izdane zbirke »N' mau čriez izarou«.

Golob se je razvil v izrazitega poeta, slikarja prisluškovalca najglobljih lirično obarvanih čustvovanj, kakršna so se uresničevala v ljudskih pesmih, v delih ljudskih freskantov in izdelkih neznanih rezbarjev znanelj ob poteh.

Leta 1939 je Golob zapisal:

»- Umetnost se da samo z umetnostjo vzgojiti in ne potrebuje ne zgodovinskih ne estetskih razprav, temveč samo umetniško tvorbo kot tako.

- Umetnik ne sme slediti nobeni trenutni modni struji, kakšnemu »izumu«, temveč edino le samemu sebi. Zavedati se moramo, da ne smemo biti baza indirektnih vplivov, presledek, skozi katerega se bohoto npr. pariška, praška ali zagrebška šola. Imeti moramo svojo kulturo in lastno hotenje.

- Človek ni eterično bitje. Živi na zemlji, v nekem okolju in v odnosu do tega okolja ga razpoznavamo. Mi smo prijatelji občutij, ne pa prirode in telesa. Tudi pokrajina je lahko več kot kopiranje narave (po tem ali onem načinu ali šoli). A to že ni več pokrajina, marveč človek, skrit za temi linijami ali

Pavrkinja izpod Uršlje gore

barvami.

- Ko govorimo o umetnosti, smatramo, da je umetnost nadstavba zgradbe z dograjeno ekonomsko bazo, na kateri šele dogradimo duhovno gradbo. Umetnost izvira iz naroda in je izraz človeka. Umetnost mora biti iz naroda zajeta in neposredno podana s čutenjem naše duše, tako da jo razume vsak človek, tujim opazovalcem pa mora nuditi enotno sliko naše kulturne zavesti.« (Umetniški zbornik I, str. 300).

Okolje, ki je Goloba neprestano privlačilo in kasneje zanj postalo usodno, je bila koroška

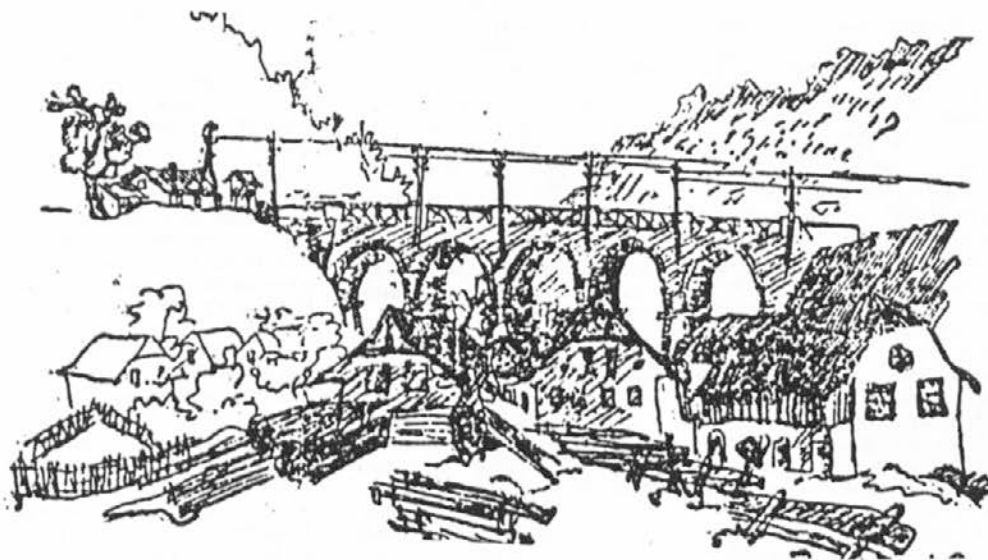
in dravska dolina s Kobanskim. Zadnja leta ga je sem vedno bolj vleklo, tu je doživel svoj najlepši restavratorski uspeh, odkritje ikonografsko in umetnostno-zgodovinsko izredno zanimivih stenskih slik iz sredine 14. stoletja in pozno gotskega poslikanega stropa v St. Janžu na Muti.

Osnovna značilnost Golobovih prizadevanj je težnja po ekspressionistični stilizaciji risbe in kompozicije v slikarstvu in grafiki.

France Stele je zapisal v uvodu h grafični mapi N' mau čriez izarou: »Vsak poklic, posebno umetniški, je usoda; pravemu umetniku pa je še več - življenje. Kos tega pravega življenja je tudi Golob zajel v svojih »sencah«.

Januarja 1940 je Golob v »Slovenskem gospodarju« objavil nekaj risb, ki so predvsem dokumentarnega značaja. Posvečene so slovenski vasi - tako motivno kot splošno.

Tehnično in po slogu so prilagojene širokemu krogu ljudi, saj so jasne, enostavne, tudi blizu sentimentalnemu čutu preprostega gledalca. Slikar ne posveča posebne pozornosti perspektivi, risbe so zgolj hiter zapis s terena. V vsakem primeru pa so tudi za današnjega gledalca zanimive, četudi zgolj iz etnografskega vidika, hkrati pa pomenijo dopolnitev fonda likovnih del Franja Goloba, ki so ga 3. septembra 1941 Nemci ustrelili v Domžalah.

Štoparjev mojst

GRADNJE V PREJŠNJEM STOLETJU

Franjo Gornik

Z znanec Pepijem naju je pot zanesla h Kajzarjevim v Sentanelu. Bica je bila ravno pri žganjekuhi; za to delo je velik strokovnjak. Pripovedovala nama je o tem in pravila:

»Pri paliranju moraš pa ahtati, da curlja čisto na tinko, da se žmah ne frderba!« Pri tem je z mokro kunjjo hladila zgornji del kotla in prekladala goreča pole na v kurišče in ven. Ob tej priliki sem jo vprašal, če ima kaj starih dokumentov? Dejala je: »Nekaj sem jih videla na zunanji polici kašče med rožami. Če so še, jih lahko vzamete.«

Tako sem prišel do storije, kako je Kajzar v 50 letih prejšnjega stoletja »puval« svoj mlin na tri kolesa, dve za miko, eno za stope.

Ni bilo lahko priti do dovoljenja. Oblast je že takrat za vsako prošnjo pristavila lonček, da je vanj padel zlatnik za premilostnega cesarja in njegove oprode.

mbo, da sem ga dal napraviti že pred pričetkom del, ne da bi me kdo na to opozoril.

Upam, da sem s tem priloženim gradbenim načrtom izpolnil vaše milostne zahteve ter pri tem poudarjam, da je tudi predstojništvo občine v Sentanelu z gradnjo seznanjeno.

Ponižno prosim na podlagi zgoraj omenjene dokumentacije podprt slavno c. in kr. okrajno glavarstvo za milostljivo dovoljenje v kratkem izdati, ker je poraba moke v mojem gospodinjstvu in kraju zelo velika.

Gradbeni material je na razpolago, delavci dogovorjeni, dan je še dolg in omogoča gradnjo.

St. Danijel julija 1853 l.

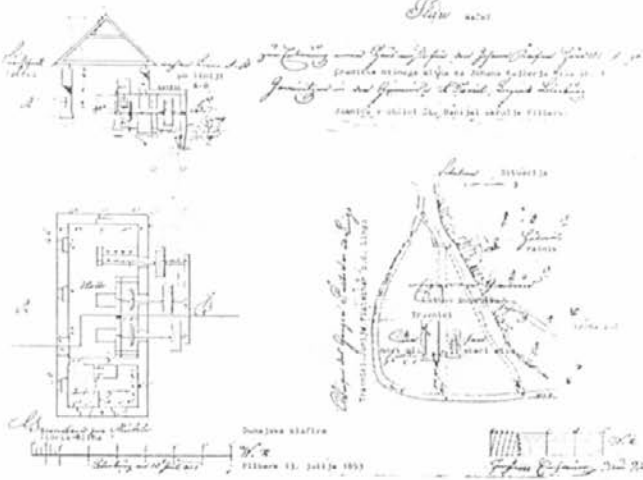
+ Johan Kaizer (se ni znal podpisati)

Miheuz

Odgovor c. in kr. okrajnega glavarstva se je izgubil, vendar je iz odgovora, ki ga je napisal

varstvo, naj se gradbenemu dovoljenju ne zoperstavi.

Občina St. Daniel 2. avgusta 1853
GEORG ENZI župan

Iz dokumentov je razvidno, da je prošnje pošiljal tri leta; 1852, 1853 in 1854.

Tiste čase je imel občinski urad v Sentanelu lep pečatnik, na katerem je pisalo Sentanel pri Strojni. Vse občinske pisarske posle je vodil neki Miheuz ki je znal vrzeti gosje pero lepo na okroglo z odebeljenimi fajfami. Vse prošnje na oblast v Pliberk, Velikovec tja gor do Celovca je napisal.

Prva prošnja je bila verjetno napisana že v letu 1852. Cesarški mlini pa so mleli počasi in so mu odgovorili 29. junija 1853 – dopis 7316.

Od njega so zahtevali načrt mlina v dvojniku, izdelan v merilu dunajskih klafter, ki ga je lahko narisal in potrdil samo pooblaščen gradbeni mojster v Pliberku.

Kmet Kajzar je uredil vse, kar je oblast zahtevala, in Miheuz je napisal v Velikovec pismo z naslovom:

Slavnemu c. in kr. okrajnemu glavarstvu.

Ponižno podpisani razgrnem po vaši hvalevredni zapovedi od 29. junija 1853 gradbeni načrt v dvojniku za moj novo zasnovani mlin s ponižno pripo-

Miheuz v imenu občine in njenega spoštovanega župana g. Encija razvidno, kaj so si še dodatno v Velikovcu izmislili in zahtevali.

In Miheuz je ponovno pisal slavnemu c. in kr. okrajnemu glavarstvu v Velikovcu.

Od zapriseženih bo v nadaljevanju slavni in milostni zahtevi od 21. julija zadnjega leta dopis 8296 v zvezi z gradnjo Johana Kajzerja hišnega mlina ponižno sporočeno:

30. prejšnjega meseca je bil ob navzočnosti gospoda okrožnega inženirja, predstavnikov občine in ostalih prizadetih strank izvršen ogled gradbene situacije. Od g. okrožnega inženirja, gradbenega podjetnika in pritožbenih strank glede na zastoj vode, zavarovanje vodnega padca in pretok vode preko travnikov je bil sestavljen zapisnik, v katerem so se prisotne stranke sporazumele in tej gradnji ne bodo nasprotovali. Na mejnih posestvih z Johanom Pietznikom in Filipom Thomačem ni bilo treba napisati posebnega zapisnika.

Po pregledu teh prilog prosimo slavno c. in kr. okrajno gla-

še pred odgovorom na zgoraj navedeno pismo je dobil Johan Kaizer račun za storjene usluge okrajnega gradbenega inženirja. Znašal je 16 forintov in 24 krajcarjev. Podpisal pa ga je v Velikovcu dne 19. decembra 1853 Fraiher von Hohenstein.

Odgovorili so mu 8. decembra 1853 ter mu z dokumentom No 12521 izdali odločbo, da mu je podeljena mitna pravica mletja moke za svoje gospodinjstvo in z viškom kapacitet še za druge. Tu se je pa zataknilo. Obrtni mlinarji iz Sentanelske Reke, ki so do tedaj mislili, da bo Kaizer mlet samo za svoje potrebe, so zvedeli, da je dobil pravico mletja tudi za druge. Nemudoma so se pritožili na c. in kr. oblast v Velikovcu.

Na pritožbo mlinarskih obrtnikov je dobil 22. aprila 1854 od samega okrajnega glavarja iz Velikovca dopis št. 3437 Johanu Kaizerju iz Jamnice

Visoko državno vodstvo vam je izdalo 8. decembra 1853 uradno odločbo No 12521, s katero vam je bila podeljena mitna pravica za mletje.

Čez to pravico so vložili pritožbo Johan Pietznig in ostali mlinarski obrtni člani, da bo pri obstoječih petih mitnih mlinih in več hišnih mlinih na isti vodi in isti okolici presežena kapaciteta lokalnih potreb. Zato od oblasti zahtevajo za še eno obrtno dovoljenje udržitve predprave za že obstoječe obrtne mline in naj nadaljnjo potrebo dokažejo.

Zaradi navedenega vas visoko državno vodstvo obvešča, da izdano dovoljenje za mitno mletje ostane odprto 4 tedne. V tem času naj okrajnemu glavarstvu sporočijo odločitev občine.

In tako je marljivi Miheuz zopet prišel za gosje pero in »našribal« c. in kr. okrajnemu glavarstvu, da se je sestel občinski odbor v Sentanelu in sestavil

certifikat z naslednjo vsebino:

Po sprejetju priloženih dokumentov prosilca Johana Kaizerja so vsi občinski odborniki verodostojno zvesto obrazložitev priložili, da ne nasprotujejo milostljivi podelitvi mitne mlinarske obrti Johanu Kaizerju. Nasprotno, zaželeno je, da zaradi potreb izdajo dovoljenja še ostalim gospodarstvom.

Kot vidite, se je tu pokazala nevoščljivost takratnih obrtnikov, saj so bile takrat potrebe po moki velikanske. Na Prevaljah in Lešah je železarna zaposlovala prek 2000 železarjev in rudarjev.

Kako dolgo se je vlekla ta prava, ni znano, saj so se ostali dokumenti izgubili.

Mlin so vsekakor zgradili. Poiskal sem ga pred kakimi 10 leti, ko je bil že skoraj razvalina. Mleli in phali so žito vse do druge svetovne vojne.

Ob tem se spomnim razgovora med starim očetom Meležnikom in že umrlim mladim gospodarjem Valentinom.

Valentin je dejal Meležniku: »Vse ozare in robove bom poglihal, ter počez posejal travo za živino.«

Meležnik: »In kje bomo dobili kruh?«

Valentin: »Pri peku.«

Pa zopet oče Meležnik: »Jehata mene je pa sram, kaj bodo sosedje rekli. Pri Meležniku so imeli svoj kruh skozi stoletja.«

Ozar niso poravnali samo pri Meležniku. Le redki so še kmetje, ki v naši dolini sejejo žito, zato tudi idiličnih mlinov ob naših potokih ni več.

PRISPEVKI H KOROŠKEMU BIOGRAFSKEMU LEKSIKONU

FRANC BOŠTJAN, slikar

Rodil se je 10.4.1930 na Prevaljah. V Ljubljani je končal Šolo za oblikovanje – oddelek za arhitekturo in slikarstvo. Od 1987. leta je član Zveze društev likovnih umetnikov Slovenije, član Saveza združenja likovnih umetnika Jugoslavije in Association Internationale des Arts Plastiques.

Samostojne razstave ima redno od 1961. leta naprej in je tako vseskozi prisoten na likovnem področju kot ustvarjalec in kot upravnik Likovnega salona na Ravnah na Koroškem.

Vsa leta vodi tudi slikarsko kolonijo Železarne Ravne; prav tako pa je član IO mednarodnega kiparskega simpozija Forma viva Slovenije.

Je izrazit realist z impresionističnim pristopom. Udeležil se je mnogih slikarskih kolonij. V Sloveniji in zunaj je znan po ciklusih koroških znamenj, partizanskih domačij, koroške krajine in njene avtohtone arhitekture.

S tem je prispeval pomemben delež k ohranjanju tega, kar je in tudi kar ni več.

Prav tako je vedno pripravljen pomagati z nasveti in drugače mladim nadebudnežem.

Kot vodja propagande v Železarni Ravne pa v okviru možnosti postavlja odmevna razstavna mesta in tudi v tem smislu prenaša dober koroški glas drugam.

Za svoje dosežke in zasluge na kulturnem področju je leta 1981 prejel Vorančevu plaketo – priznanje Kulturne skupnosti Ravne na Koroškem.

Benjamin Kumprej,
akad. slikar

GRAFIKE STOJANA BREZOČNIKA

Slikar Stojan Brezočnik je od 25.6. do 13.7.1990 priredil razstavo grafik v cerkvi sv. Vida v Dravogradu.

Ne glede na motiv (rože ali ljudje) je avtorjev pristop zelo subjektiven, ponekod celo intimen, v vsakem primeru pa čustven ali celo osebno prizadet.

Avtor tehnično ne eksperimentira, posluhuje se zgolj klasičnih načinov. Prostor (obliko) gradi črta v takih ali drugačnih smereh, ki kljub močni redukciji vendarle dajejo dober vtis prostora. Dodatni elementi, ki bi se jih lahko poslužil v konstrukciji tretje dimenzije, so zavestno izpuščeni, tako da vsaka oblika (zlasti rože) govori zase s svojo izpovedno liričnostjo, pač odvisno od gledalčeve senzibilnosti. Tudi sam motiv se reducira in v glavnem postaja zgolj prepletanost cvetnih listov ali stebela in listov, ustvarja pa prostorski vtis. Izčiščeno ozadje je tako dodaten element, ki potencira bistvo – motiv. Prisotna je izrazita kaligrafija (rokopis), ki avtorja dodatno določa in ga potrjuje tako v spretnosti kot v sami izvedbi. Stalno je prisoten svetlo-temen kontrast, večinoma uporabljen v smislu doseganja forme, včasih pa tudi idejnosti. Poznavalci se ob teh rožah spomnijo Leonardovih risb s srebrnim svinčnikom, ki pa imajo zgolj dokumentarno funkcijo, posebej še v botaničnem smislu. Rastlinska motivika je kljub siceršnji simboliki omejena v izraznosti kljub energiji, ki seva iz avtorjevih fitos (rastlin).

Poglobljena nadgradnja te motivike je figuralika v ožjem smislu, kjer ob posameznih oblikah dodatno govori tudi mimika, pozicija figur, svetloba, kontrast, ki ima v teh delih predvsem simboličen pomen, manj pa oblikoven. Že obrati figur govore o stanjih, odnosih med osebami. Ženske figure so mehke, lahko jih primerjamo s pesmimi (zasanjane in skrivnostne), v vsakem primeru pa so osebno manj ranljive kot moške, ali pa dajejo možnost različnih interpretacij. Moške figure so trde in temne. Včasih so nekatere linije zarežane v obliko, neodvisno od nje in jo tako dodatno potencirajo. Prav to pa kaže na nedorečenost moškega tako v fizičnem, psihičnem ali tudi seksualnem smislu. Čista ženska forma to nedoločnost v bistvu potencira in določa, in če se spomnimo stvarjenja ženske po svetem pismu, ko je bog vzel moško rebro in ustvaril žensko, mar tega ni naredil zato, ker se je nenadoma zavedel moške nepopolnosti in ga dopolnil z Žensko?

Benjamin KUMPREJ,
akademski slikar

»SAME TIME, SAME PLACE?« »OK!«

Marko Vrečič

Nekoč, ko še ni bilo televizije, kableske in satelitske pa še manj, so se ljudje menda mnogo več družili in se zabavali. Toda čeprav je poročila iz starih, dobrih časov treba jemati z določeno dozo rezerve, je res, da je na primer televizija neusmiljeno zdesetkala nekdanjo zelo priljubljeno obliko zabave, amaterske gledališke skupine. V najnovejšem času grozi, da bo zmagoviti pohod kableske televizije in videa pokopal kino, vsaj na našem koncu. Ampak brez skrbi, četudi obe obliki zabave romata proti krtovi deželi, se ljudje še vedno zabavajo. Se pač nekoliko drugače.

Da bi bolj točno pojasnil predmet pričujoče nadaljevanke, moram povedati tudi tole. Široke ljudske množice se najraje in največkrat zabavajo na raznih masovnih prireditvah, sejmihi, turističnih tednih, gasilskih in drugih veselicah, tombolah. Vendar so te prireditve bolj na redko posejane, ponavadi takoj

po petnajstem in v primeru slabega vremena odpadejo. Če se torej skuja organizatorji, vreme ali družinski proračun, bo to minilo brez večjih posledic za duševno zdravje morebitnih udeležencev. Mene v tem tekstu takšne prireditve ne bodo zanimale, temveč one oblike zabave, ki bi, če bi jih ne bilo, resno prizadele zabave najbolj željne. To pa so predvsem mladi, ki iščejo in morajo najti družbo vrstnikov. Pri tem ni pomembno, ali je petek ali svetek – sobota ima seveda prednost –, veliko ali malo denarja, nergavi ali razumevajoči starši (partnerji, sonce ali dež). Zato so mladi najbolj primeren material konstantne-industrije-zabave, katere najvišja oblika pri nas sta klub in diskoteka. In prav po teh se bom napotil. Toda ne pričakujte preveč. S koroško industrijo zabave je namreč tako kot s koroškim gospodarstvom, prav na začetku prestrukturiranja. Svetle izjeme pravilo le potrjujejo...

Milan je s podobno zasnovo začel že na prejšnji lokaciji pri Toniju v Kotljah, še bolj uspešno pa jo nadaljuje v Levem devžju na Prevaljah. Kljub kratkemu času od otvoritve je zbral kar zajeten kupček bolj ali manj

Count Štajerska, Milan Kamnik solo in bend Strogo zaupno iz Ruš. Za večje (in bolj glasne) zasedbe je bil prostor kluba s približno 120 sedeži premajhen, pa je Milan organiziral še nekaj plesov in koncertov v dvorani Druž-

KLUB LEVI DEVŽEJ NA PREVALJAH

Če bi bil kakšno leto mlajši, bi morda na prvo mesto postavil kaj drugega, tako pa se mi zdi, da je klub Levi devžej v Družbenem domu na Prevaljah ena največjih pridobitev na tem področju na Koroškem, saj podobnega tipa lokala še nismo srečali. Pred dobre pol leta, bolj natančno 12. januarja 1990, ga je odprl Milan Kamnik, širšemu občinstvu bolj znan kot član popularnega dua Kora. Lokal je pravega klubskega tipa, kar pomeni, da glasba ni namenjena

prvenstveno plesu, in da po drugi strani ni zgolj glasbena kulisa ob uživanju pijače in hrane. Namenjena je predvsem poslušalnju, vendar se klub od običajnega koncerta loči po tem, da prenese manjše zasedbe ter da izvajalci nastopijo le v delu večera ali pa med nastopi naredijo zadosti velike pavze. Zato se lahko obiskovalci lep del časa pogovarjajo, ne da bi jim bilo treba vpiti drug na drugega. Kaj takega je na koncertih ali v klasičnih diskotekah skoraj nemogoče.

znanih imen, ki so nastopila pri njem. Pravi, da mu pri iskanju izvajalcev najbolj koristijo poznanstva in izkušnje iz glasbenega sveta, medtem ko imajo slavna imena tudi že pri nas svoje menedžerje, ki nastope ponujajo. Naštevanja so sicer nevaležna reč, pa vendar se bom proti temu pravilu pregrešil in povzel vse, ki so se ob sredah, petkih ali sobotah pojavili na majhnem odru kluba Levi devžej. To so bili kantavtor Tomaž Pengov, citraš Karli Gradišnik, kantavtor in nekdanji Buldožer Marko Breclj, koroški Mariborčan Milan Pečovnik-Pidži, Josipa Lisac dvakrat, Zdenka Kovačiček s triom Vanja Lisaka, ki je spremljal tudi Peppina Principa –harmonikarja z Oskarjem, študentje graške akademije s programom jazz akademije iz petdesetih let in domačinom Samom Kolarjem, Barockoko iz Kranja, koroška rojakinja Jerca Mrzel, New swing quartet, Jacky Cleever-imitator Elvisa Presleya iz ZRN,

benega doma in v Mežici. Na teh so nastopili Pohorje Express, Plava trava zaborava, After Eight, Don Mentoni Blues Band, The Kamen's, Rdeči baron ter Simona Weiss s Koroškimi muzikanti.

Za popestritev so v klubu tudi razstave likovnih ustvarjalcev, na katerih so se doslej predstavili akademski slikar Benjamin Kumprej, Zoran Ogrinc iz Radelj, Alojz Metelko iz Ljubljane in domačin Alojz Krevh.

Kadar je v klubu nastop, je vstopnina 50 za manj in 100 za bolj znane izvajalce, prodajajo pa tudi članske karte – glasbeni abonma za 10 prireditev, ki velja 500 din. In ko sem Milana Kamnika povprašal, kako je zadovoljen z obiskom, je bil kategoričen:

»Tod ljudje še niso prav navajeni na redno klubsko in koncertno sceno, zato obisk precej niha. Znana imena seveda pritegnejo veliko ljudi, tako je ob nastopu Josipe Lisac precej ljudi

ostalo pred vrati. Zadovoljen sem bil z obiskom še pri nekaterih nastopih, na primer Peppina Principa, zelo pa sem bil razočaran z obiskom večera naše Jerce Mrzel. Znani Mitja Šipek je odšel domov in pripeljal še ženo, češ da bo potem videti več ljudi.«

To zadnje mi je Milan povedal zaupno, ampak naj stoji kot ogledalo kulturni podobi teh krajev. Vendar Milanu elana in svežih idej še ne bo kmalu zmanjkalo. V začetku poletja je na strehi Družbenega doma uredil teraso, ki je odprta od 10. do 22. ure, ko se odpre klub, v katerem je živahno vsaj do druge ure.

DISKO JOLLY V RADLJAH OB

DRAVI

V zadnjih treh letih je diskoteka Jolly kljub nekaj večji oddaljenosti in kljub budni policiji na koroških cestah privlačila številne obiskovalce tudi iz Mežiške in Mislinjske doline. Skrivnost uspeha ni bila le v skromni konkurenci na Koroškem, ampak predvsem v prizadevanju, da bi obiskovalcem ponudili nekaj več. Porok za to je bila agilna Tatjana Pogorevcnik, lastnica diskoteke in prava oseba za takšno delo. Ko je pred dobrimi tremi leti od staršev prevzela uveljavljeno gostilno Pogorevcnik v

V jeseni bo uredil še kuhinjo in seveda poskrbel za obilo glasbenih užitkov, začenši sezono z Big Johnom Rousselom, z 230 kilogrami verjetno najtežjim glasbenikom na svetu (na sliki), ki oponaša Chucka Berryja, Jimija Hendrixa in druge veličine rokenrola.

Ob tem dodaja, da je klub dolgoročno naložba, ki se bo najbolj obrestovala takrat, ko bodo Korošci spoznali, da imajo ob hišnem pragu lokal, ki se lahko meri z ljubljanskimi Babilonom, K4, Black Jackom in podobnimi.

Sicer pa je Levi devžej prav prijeten lokal, tudi kadar ni programa, s prijetnim ambientom, dobro postrežbo, pa tudi za led v pijači ni treba nikdar »fehtati«.

Mlajši, Blaž, je tudi Disc jockey, kar mu gre zelo dobro od rok, in ker vsak količjak izkušen obiskovalec diskoteke ve, kaj pomeni dober D-Jay za pravi feeling, o tem ni treba izgubljaniti nadaljnjih besed. Vendar bi vse naštetu še vedno pomenilo nič več kot klasično ponudbo. Da temu ni tako, poskrbijo s številnimi nastopi skupin v živo, z drugimi prireditvami in nekaterimi finesami. Spisek gostov je predolg za vse, zato omenjam najbolj znane, kot Andreja Šiferja, Agropop, Neki to vole vru-

še, saj nadvse uspešno sodelujejo s Koroškim radiem pri izboru Hita poletja in v drugih glasbenih oddajah. Vsega tega ne bi bilo brez osebne note Aleša in Blaža ter njune mame Tatjane, ki ji je najmanjši problem skupaj s Šerbi odpirati 12-litrsko steklenico šampanjca – kot se je zgodilo 21. aprila na tretji obletnici – in skoraj hkrati poklepetati s stalnimi gosti, urediti to in ono za šankom pa v kuhinji in tako naprej.

Gospa Tatjana se dobro zaveda, da v takšnem poslu ni mo-

goče spat na lovoričkah. Zato so načrti jasni. Do konca leta bodo diskoteko razširili in povečali kapaciteto od sedanjih 500 na skoraj 1000 obiskovalcev. Razmišljajo o laserskem light-showu, simulatorju jahanja in še kaj bi se našlo. Da bi le bili gostje zadovoljni, in da bi se še naprej trlo lokalne mladeži in da bi prihajali stalni gostje iz Maribora, prominenca iz bližnjega Eibiswalda, in, kot tam pravijo, Korošci.

(Se nadaljuje)

RAZSTAVA LIKOVNIH DEL ZORANA OGRINCA V KLUBU LEVI DEVŽEJ

Zoran Ogrinc se je rodil leta 1959 v Mariboru. 1979 je diplomiral na pedagoški akademiji v Ljubljani. Je član Društva slovenskih likovnih umetnikov. 1987 se je udeležil grafične specializacije v Barceloni v Španiji. Sodeloval je na mnogih skupinskih razstavah doma in v tujini in imel tudi vrsto samostojnih. Je dobitnik več nagrad.

Ne glede na format slike ali tehniko je Ogrinčev pristop spontan in neobremenjen. Dela spominjajo na srednjeveška slikana okna, saj močna risba omejuje in določa like in definira kompozicije.

Slikar videnege ne poskuša prenašati na osnovo, saj ga zanima predvsem senzibilnost, simbolnost ali izpovednost neke oblike, dogodka ali narave. Ravno ta neodvisnost je Ogrincu omogočila oblikovanje lastne krajine svojih figur in predmetov in s tem osebne izpovednosti.

Najpomembnejšo vlogo imajo barva, struktura in risba, dopolnjuje pa jih vsebinskost, ki je včasih tudi provokativna, vsaj za širši krog ljudi.

Za doseganje prostora uporablja klasične prostorske ključne kot – hladno topli in sveto – temni kontrast – nasprotje velikih in malih ploskev – napetosti med drobno strukturirano in gladko površino.

Svetloba je postranskega značaja, saj njeno funkcijo prevzemajo barve in konfrontaciji. Kolorit je ponekod zatišan in enoten, včasih pa poln nasprotij.

Posebno še izstopa slikarjeva poteza, ki je energična, vendar se nenadoma umiri v velikih barvnih površinah predimenzioniranih portretov ali figur. Prav tako je pogosto prisoten ornament, ki pa se običajno simbolno veže na vsebino ali obliko.

Vprašanje oblike rešuje na dva načina:
– oblika v ožjem smislu, kjer ugotavlja relacijo prostor – ploskev – oblika v širšem pomenu, kjer določa razmerje med ploskvijo, prostorom in barvo.

Tako prehaja od najenostavnejših likov do bolj zapletenih. V bistvu izhaja iz treh temeljnih prvin – piramide, kocke in krogle.

Brezbarvna ploskev in brezbarven prostor ne moreta obstajati, zato obliko raziskuje v širšem smislu – kot razmerje prostora in ploskve do barve.

Slikarstvo do danes lahko razdelimo v tri obdobja
1. Realistično slikarstvo, ki traja do 19. stoletja – narava na videz velja kot izključno izhodišče, kot pretveza dati duhovni vsebini izraz

2. Naturalistično slikarstvo (impresionizem, futurizem) – kjer začenjajo prevladovati duhovne prvine.

Znano impresionistično reklo: »Bistveno v umetnosti ni kaj, ampak kako.«

Iskanje motivov pa vendarle dokazuje, da je narava (»kaj«) v slikarskem smislu bistvena.

3. Kompozicijsko slikarstvo – prisotne so tri bistvene prvine: narava, duhovnost in konstrukcija. Kompozicijsko slikarstvo kaže vsa znamenja doseganja višje stopnje čiste umetnosti.

Jasno pa je, da slika 3. obdobja nima nobene opore v praktičnem namenu 1. obdobja ali v predmetno podprti duhovni vsebini 2. obdobja – zato lahko biva zgolj kot konstruktivna bit.

Ogrinčeve slike so izrazito naturalistične, saj predmetnost izrablja, da potrdi duhovnost, delovanje barve in oblike kot take.

Določeni elementi pa kažejo, da njegova pot vodi v tako imenovano kompozicijsko slikarstvo kot čisto umetnost – torej abstrakcijo.

Benjamin Kumprej

središču Radelj, se je lotila prizidka, v katerem so prostori diskoteke. Pri opremljanju ni izbirala kompromisov, zato se disko Jolly lahko ponaša z odlično glasbeno in scensko opremo ter z vsem ostalim, kar v diskoteko sodi. Da bi to dosegla, si je kajpak ogledala vse, kar ponuja najboljše konkurenca pri nas in v sosednji Avstriji.

Gospa Tatjana nikoli ne pozabi povedati, da bi diskoteke ne bilo brez njenih sinov Aleša in Blaža. Onadva namreč najboljše vesta, kaj je »in« in kaj »out«, kaj bo všeč mladim in kje takšno muziko izvrtati.

še, stalno gostjo Simono Weiss, Wolfa, Don Mentoni Blues Band in tudi lokalne korifeje kot 4. dimenzija, Non-Stop in tako naprej. Da je lahko disko paša tudi za oči, pa dokazujejo revija erotičnega perila, volitve za Miss Koroške, predfinale Miss Slovenije, če omenim najbolj zanimive. Vse nastope v živo snemajo s kamero in prenašajo na velik video zaslon, tako da na svoj račun pridejo tudi tisti, ki se ne gnetejo ob plesišču, ali pa dogajanje opazujejo iz varne oddaljenosti enega od dveh velikih šankov. Dogajanje iz diskoteke Jolly se da včasih slišati tudi šir-

SEČNJA IN SPRAVILO LESA

V stari Jugoslaviji je bil gozdni delavec bolj sezonsko zaposlen. Večji del sem bil med leti 1932 in 1940 zaposlen pri grofu Thurnu, toda v 8 letih sem pridobil za pokojnino samo tri leta in pol. Delo se je običajno začelo v maju.

Navada je bila taka, da si je »olcarski mojster« poiskal delavce za svojo skupino. Zmenili so se za sekanje lesa »na frato« (redčenja je bilo takrat bolj malo). Če je bilo delo več kot uro hoda od doma, smo si naredili »olcarsko« bajto iz smrekovega lubja. Sredi bajte smo si postavili ognjišče, približno 1,5 m dolgo in 1 m široko. Obloga je bila lesena, sredino smo obložili s kamenjem in zemljo. V leseno oblogo smo si zvrtili luknje in vanje zabil stebričke, vsak stebriček pa je imel tri poševne zareze.

Na vsaki strani ognjišča smo imeli dolge klopi, zadaj pa pograd za spanje ali počitek. Za pograd smo si prinesli otep ržene slame ali snop. Bolh seveda ni manjkalo. Tisti, ki so ga ponoči napadle, je šel tudi ven pod smreko spat. Učinkovitega sredstva proti tej golazni ni bilo nobenega.

Posoda za »olcarske« bajte je bila posebne vrste. Ponovca je imela dolg rep, da je segla od zarezanega stebrička do žerjavice. Lonci pa so bili tudi kovinski, da si ga lahko porinil v žerjavico. Take posode danes ni več.

Hrano smo si kuhali bolj enolično. Za zajtrk koruzne žgance, z mastjo zabeljene, zraven črna kava z dodatkom saharina. Za južino polenta ali kakšni cmoki, za večerjo krompirjeva juha ali pečen krompir, navrh pa črna kava ali čaj. Malice takrat gozdni delavci še nismo poznali, čeprav smo je bili krvavo potrebni.

Eden iz skupine je bil določen za dežurstvo. Zjutraj je moral vstati ob pol petih, mi drugi pa ob petih. Ob 6. uri smo se že nazajtrkovali in šli na delo. Opoldne je moral dežurni oditi pol ure prej z dela, da je zakuril in pristavil vodo. Ob 12. uri je skupinovodja oznanil: »Polenta!« Takrat smo nehali delati in šli kuhat južino.

Šest ur težkega dela brez malice je bilo hudo. Preden je bila ura 12, sem se že tresel, tako sem bil lačen. Opoldne smo imeli dve uri prosto za kuho in počitek. Veni uri sem si skuhal, se najedel in pomil posodo, potem sem legel in takoj zaspal. Potem pa spet naprej do večera.

V skupini smo bili štirje bratje: Franc, Matevž, Peter in Ja-

nez, in dva Štajerca iz Savinjske. Razpored dela je bil tak: brat Franc, ki je bil tudi vodja skupine, in jaz sva bila pri žagi, ki smo jo imenovali tudi »cuga« žaga. Pozneje so se pojavile druge vrste žag, ki smo jim pravili amerikanke. Bile so enake oblike, le polovica zob je bila drugačnih. Drugo orodje: sekire oštoker, malarin, šinter, širfar, cepini in krampižarji. Neki vrsti sekir se je reklo maseka. Te so bile samo za dol sekati, ker so imele zaokrožena ušesa, in dve zagozdi (keli).

Skupina je delala tako: dva sva žagala, eden je roglil, drugi je špacal, tretji je lupil, eden pa je bil za rezervo in je pomagal, kjer je bilo treba. Gozd je bil večinoma mešan. Največ je bilo smreke pa bukovja in drugih listavcev ter grmičevja. Ko smo les posekali na frato, so debela ostala cela, samo gornji del je bil špacan in olupljen. Vrh je moral ostati zraven, da je vlekel vlago iz debela.

Ko smo to delo opravili, je skoraj vsak imel še kakšno freto doma, da je kaj podelal, navadno pa je bila že košnja.

Takrat plačanega dopusta še ni bilo. Kolikor si ostal doma, si čisto po svoji želji in potrebi. Kolikor šihtov si naredil na mesec, toliko si dobil plačanih pri obračunu. Če te pa ni bilo na šiht, ti nihče ni rekel, da

imaš plavega. Tega pri gozdnih delavcih nismo poznali.

Ko smo doma vse opravili, smo se pa zmenili, kdaj bomo začeli delati naprej. Zdaj smo bili štirje pri razžaganju, dva sta čistila. Ko pa je bilo že nekaj več debel razžaganih, so štirje čistili in sta bila le dva pri razrezu.

Ko smo delo opravili, so prišli merit. Tu so se nam pridružili nadgozdar, stari Franc Šepul, in dva logarja. Šepul je pisal, logarja pa sta merila s kleščami. Ko so zmerili, so na hitro, bolj površno izračunali, koliko kubikov približno je. Smo bili že kar seznanjeni, da bo pri sečnji bolj slab zaslužek, okrog 27 din na šiht za 12 ur dela. Les je bil bolj slab, od kubika pa samo 8 dinarjev.

Zdaj je bil les zmerjen in pripravljen za spravilo. Ko smo spravili plohe s frate v graben, se je začelo pravo spravilo.

Plohe in ves ostali les smo spravili do dogovorjenega kraja. To je bilo dva do tri kilometre ali kje še več, kolikor lesa je bilo in kolikor na dolgo smo ga imeli razpotegnjenega. Vmes smo imeli tudi postavljene straže. Če se je kje zabilo, se je dal »ubavh«. Straže so morale biti tako postavljene, da se je glas slišal od ene do druge. Ko je glas šel od spodaj, je šel

naprej po stražah, dokler ni prišel do zadnje.

Prvi glas je bil »ubavh« za gor, glas za nazaj pa »johi« (cohi?). Ko je bilo to opravljeno, je spet šel glas navzgor, nazaj pa »vrdej«. Tako smo spravljali les naprej, potem je pa mogoče teren zahteval, da se je naredila »lojta« iz plohov. Če pa že lojta ni več odgovarjala, se je les malo više pustil, da je bilo še malo strmine, potem se je naredila »riža«.

Za rižo se je moral posebej nasekati les, od 6 do 10 m dolgi trami in 15 do 20 cm debeli. Riža je bila speljana do prostora, na katerem je les ostal. Bilo je dogovorjeno, da se mora les zlagati v škere ali pa ostane tak, kot bi naletel na prostor. Če je bilo za drva kaj zraven, smo pa sortirali, da smo po končanem spravilu še drva na metre žgali in cepili.

Tako smo les posekali in ga spravili na dogovorjeno mesto, tam pa so ga prevzeli vozniki – »furmani«. Pri spravilu je bil zaslužek boljši kot pri sečnji. Leta 1939 je znašal 56 din na šiht.

Prek zime do drugega leta smo bili skoraj vsi brezposelni. Nekateri starejši delavci so se še vrinili, da so prišli na Mušenik plohe ravnat, ki so jih furmani pripeljali. Plohe so navadno basali na dvojne poke, zadaj pa nabili štiri do šest »stosov«. To se pravi, so les vozili pozimi. Saninc je bil tak kot asfalt, da se je kar blesketal.

Tisti delavci, ki smo bili čez zimo brezposelni, nismo dobili nobene podpore. Si preživel, kakor si vedel in znal. Pa preživel smo, čeprav je bilo hudo.

Na Fari bodo zadonele nove orgle

Ob stoletnici postavitve sedanje cerkve

Jožko Kert

Sedanjo cerkev na Fari je pred sto leti postavil takratni župnik dr. Anton Müller. Pravijo, da so prejšnjo na veliki terek podrl in da je o božiču bila polnočnica že v novi cerkvi. Bila je to velika delovna zmaga takratnih faranov, ki so prav tako, kot danes mi, doživljali že močne znake propadanja takratne mogočne železarnice na Pravaljah. Pa so kljub velikim težavam zmogli postaviti eno največjih cerkva v naši okolici.

Nove orgle

Močna želja po novih orglah je »kriva« za celotno prenovo farne cerkve na Pravaljah. Že rajni dekan Matej Močilnik si je močno prizadeval, da bi dobili na Fari nove orgle, saj so bile stare zares neprimerne. Zaradi nenehnih večjih potreb po velikih vzdrževalnih delih na farni cerkvi in vseh podružničnih cerkvah so morale orgle počakati na ugodnejše čase. S postavitvijo orgelske delavnice v Hočah pri Mariboru, ki deluje pod okriljem mariborske škofoje, se je ponudila možnost izdelave novih oz. predelave obstoječih orgel. Akcija je stekla in kljub vsem porodnim težavam vsakega novega proizvodnega obrata bodo kmalu končane orgle za našo farno cerkev. Z veliko nestrpnostjo pričakujemo njihove zvoke in se veselimo tega dne. Ne samo tisti, ki jim prigrubnejo le ob nedeljah in praznikih, veselijo se jih vsi ljubitelji glasbe, saj bodo nove orgle velika pridobitev za naše glasbeno življenje.

Za izdelavo dispozicije registrov za nove orgle smo zaprosili priznanega strokovnjaka prof. Huberta Berganta. Izdelal je naslednjo dispozicijo: orgle bodo mehanične, imele bodo 25 registrov, dva manuala in pedal ter vse možne povezave med manualoma in pedalom.

Orgle so v zaključni fazi izdelave. Delavnica v Hočah je nov obrat, zato so se povezali s prizanim mojstrom iz ZRN – s firmo ORGELBAU GERHARD SCHMID iz Kaufbeurna na Bavarskem. Ta proizvajalec je do sedaj izdelal že več kot 180 novih orgel, več kot toliko pa jih je generalno popravil oz. predelal, in to po vseh evropskih deželah. V tej povezavi vidimo tudi poročstvo za kvaliteten izdelek. Prevaljske orgle bodo prvi izde-

lek nove orgelske delavnice (poleg nekaj popravil drugih orgel) – zato še toliko bolj upamo, da bodo dobra reklama za njihovo delo v prihodnje.

Nove orgle so velik finančni zalogaj. Brez podpore Kulturne skupnosti (in nekaterih delovnih organizacij) bi tega ne zmogli. Žal pa moramo ugotoviti, da je odbor za nabavo orgel, ki smo ga imenovali, pričakoval izdatnejšo pomoč naših delovnih organizacij, ki pa so vse v finančnih težavah in četudi bi rade, ne morejo pomagati. Glavnino sredstev so do sedaj zbrali farani v posebnih nabirkah in v rednih prispevkih za obnovo cerkve in nakup orgel. Ob tem moramo povedati, da je velika prednost novo ustanovljene orgelske delavnice ta, da je to škofijska ustanova, ki ne bo iskala posebnih zaslužkov ob delu, in da je možno odplačevanje na več obrokov. – Vsem dobrotnikom, ki so karkoli prispevali k nabavi orgel, se tudi to pot lepo zahvaljujemo.

Nove orgle naj bi se oglasile septembra. Naj bi ta kraljica instrumentov dobro služila namenu, naj bi vzbujala v ljudeh zadovoljstvo ob poslušanju koncertov, ki se bodo lahko prirejali in naj bi zvočki novih orgel navduševali mlade, da bi tako kot naši predhodniki organisti Črepinšek, Janez Piko, Lampret Pankracij, Monika Plestenjak, ... in Marjan Lebič, Lojze Lampret, France Lampret in Lojze Lebič stopali po glasbenih poteh skozi življenje in tako obogatili kulturo slovenskega naroda.

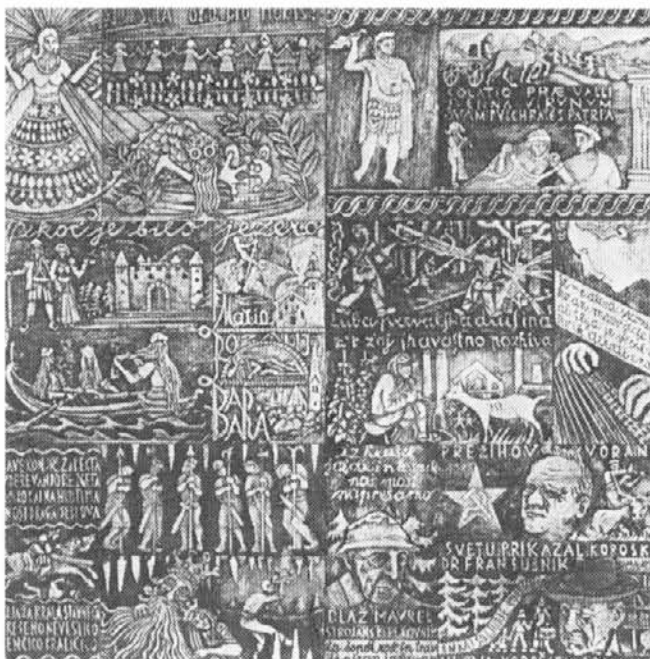
Prenova cerkve

Ena želja – nove orgle – je rodila obnovo cerkve in s tem ogromno dela. Nekaj so opravili Gradisovi zidarji (kor), tlak so polagali kamnoseki z Brača, pleskarska dela pleskarji in restavradorji škofijske restavratsorske delavnice iz Maribora, veliko so opravili udarniki – mladina in odrasli, pri izkopu tal, pri betoniranju, postavljanju fasadnih odrov, pri tlakovanju okolice cerkve... Precej podobno povojnim mladinskim delovnim brigadam, z zadovoljstvom po naporem dnevu, da si prispeval delček k ohranitvi tistega, kar je naš prednik pred stotimi leti postavil. Veliko je bilo takih, ki so vse leto s trdim delom slavili

stoto obletnico sedanje farne cerkve.

Celotno prenovo cerkve smo zaupali Francu Kvaterniku, dipl. inž. arh. Kdor bo obiskal prenovljeno cerkev, bo lahko pritrtil, da smo imeli pri izbiri arhitekta srečno roko. – Seveda je pri obnovi sodeloval tudi Zavod za spomeniško varstvo iz Maribora, ki je moral z vsako pote-

no tudi znamenja), Toneta Sušnika prispevek Paberkovanje ob stoti obletnici nove cerkve na Fari – v njem najdemo zgodovino fare, podrobneje pa je obdelano obdobje zadnjih sto let, sledi prispevek dr. Vinka Potočnika – prof. s Teološke fakultete v Mariboru, šopek člankov o Brinjevi gori, o prenovi cerkve in orgel, o dekanu Mateju Močilniku, predstavljeno je življenje v

Naše zgodbe – rezbarija Stanko Lodrant

zo preureditve tudi soglašati. Prenova cerkve pomeni veliko delovno zmago celotnega farne občestva in je najlepší prispevek k praznovanju stote obletnice.

Zbornik

V zadnjem letu se je na Fari zgodilo toliko pomembnih stvari, da bi bilo nedopustno o njih ne zapisati ničesar. Rodila se je misel o izdaji zbornika ob stoti obletnici farne cerkve. Osrednjo vsebino v zborniku BODI POZDRAVLJENA DEVICA MARIJA... predstavljajo članki oz. študije dr. Marijana Zadnikarja Cerkevna umetnost v prevaljski fari; v njih je avtor tehtno obdelal vse cerkve naše fare (del-

fari danes (o delu vseh skupin) in vrsta spominskih člankov posameznih avtorjev, ki se na poseben način spominjajo naše Fारे. Uvodnike v zbornik so napisali mariborski in celovski škof ter domači župnik. Zbornik obsega 156 strani, v njem so barvne in črno-bele fotografije, opremo zanj je izdelal Andrej Lodrant, dipl. inž. arh. Zbornik je izšel v mesecu avgustu.

Tudi izdaja zbornika je svojevrsten uspeh, predvsem pa nas najbolj veseli, da bomo posej imeli v rokah knjigo z zgodovino Fारे oz. kraja ter temeljito študijo o cerkveni umetnosti naše fare. Zbornik bo hkrati lahko lep knjižni dar ob kakršnihkoli priložnostih, darilo prijatelju, knjiga, ki bo sodila v vsak dom in vsakomur, ki je izšel s Prevalj.

Amerika – dežela absurda

Samo Javornik

»Amerika je iz življenja napravila «cost-benefit analysis». Kramarska filozofija Jeremija Benthana, tega genija buržoazne neumnosti (Marx), in njen felicitacijski kalkulus, se je ujela v začarani krog vrednot, kjer je racionalizem prerasel v iracionalno podvrženost tistim čustvom, ki (na srečo) niso prenehala obstajati, jih je pa sem ter tja izrabil kak Hitler...«

Ta misel Boštjana M. Zupančiča se mi je neprestano motala po glavi, ko je naša mala ekspedicija tistega pijanega novoletnega jutra zapuščala zagrebško letališče. Smer – Bloomington, Indiana, USA. Mešani občutki. Spoznati »obljubljeno deželo« na področju, kjer je zanesljivo najmočnejša na svetu (področje financ), je bil zame izjemen izživ, vendar brez trohice nelagodja ni šlo. Ali bo poznavanje naših samoupravno čudaških financ dovolj dobra podlaga za nemoteno vključitev v dodiplomski študij ene izmed najbolj slovečih poslovnih šol (Business Schools) v Ameriki? Že ne vem kolikšni v svojem življenju sem preklel svoj skepticizem in se zaklel, da se bom s problemi ukvarjal šele takrat, ko me bodo neusmiljeno začeli tolči po glavi. Nič prej!

Bloomington. Majhno ameriško podeželsko mesto, eno izmed tistih, ki jih zaradi njihove neatraktivnosti nikoli ne vidimo v nobenem hollywoodskem filmu. Tipično mesto – campus, ki živi in diha z univerzo. Skoraj vse ameriške univerze so si poiskale svoj prostor pod soncem v majhnih mestecih, za dober streljaj oddaljenih od večjih urbanih središč. To so države zase. Več kot 95 odstotkov prebi-

valstva tvorijo študentje, zbrani iz vseh koncev ZDA, od New Yorka do Los Angelesa (Tu je edino, kar velja, dobra reputacija šole: dobra šola-dobra služba), ostalih 5 odstotkov pa tvorijo prebivalci, ki služijo in živijo z univerzo. Moč identifikacije je skoraj nepojmljiva. Tistega ledenega januarskega jutra sem postal rdeči Hoosier (naziv študentov Indiana University) z Bobem Knightom, trenerjem univerzitetnega košarkarskega moštva, kot edinim možnim objektom identifikacije v naslednjih šestih mesecih.

Že prvo jutro smo imeli sestanek na Business School s prof. Walldmanom, ki je prevzel patronat nad našo ekspedicijo. Če sploh lahko rečem, kaj sem pričakoval, potem to sigurno ni bilo to, kar sem doživel. Business School po svojem zunanem izgledu močno spominja na našo domačo Ekonomsko fakulteto. Od daleč daje vtis malo večjega betonskega zaklonišča, ki so ga v strahu pred sovjetskimi izstrelki zgradili prenapeti Američani. S svojo nezdravo sivino človeka kar nekako pahne v depresivno melanholično agregatno stanje. Šola je bila kot izumrla. Semester se je začel šele dober teden kasneje, študentje pa so še uživali v zadnjih sončnih žarkih tam nekje na Floridi ali pa v Kaliforniji. Formalna procedura vpisa je potekala brez problemov. Vsi smo se strinjali, da tako birokratskega postopka niso sposobni spraviti skupaj niti renomirani in sloveči birokrati z naše fakultete. Z eno samo, a pomembno razliko. Ko smo se namreč pojavili pred kakim okencem, nas je pričakal tako širok in prijazen nasmeh, da bi človek ostal

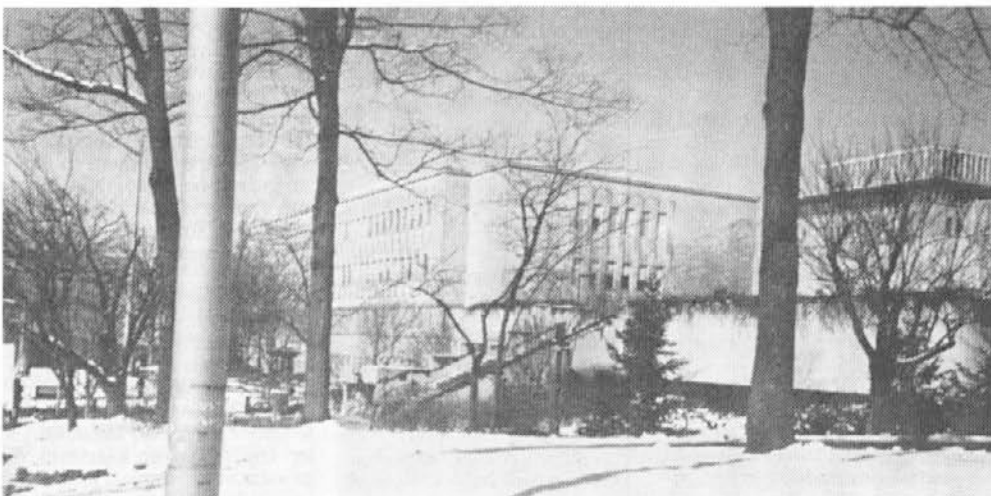
kar cel dan. Skratka, ogromni birokratski mastodont z nasmehom. Že prvi trenutek ti je jasno, da nihče s svojo prijaznostjo ne misli resno, toda občutek je boljši.

Teden, ki je ostal do dneva – D, je minil v znamenju spoznavanja novega. Nastanjeni smo bili v študentskem domu Eigenmann, ki sprejme 1300 duš in je namenjen predvsem za študente iz tujine. Tam se vsak semester zberejo študentje iz 120 držav širine sveta. Bili smo edini predstavniki Jugoslavije. V zadnjih dvajsetih letih se je politični, predvsem pa ekonomski pomen ZDA v svetu precej zmanjšal. V pogovorih z ameriški študenti sem razbral, da osnovni vzrok za takšen trend vidijo predvsem v patriotskem narcisizmu, ki je ZDA nekako izoliral od ostalega sveta. Predvsem gre ta zasluga velikemu igralcu in v prostem času (nekoč) predsedniku Reaganu. Američani so se tega krepko zavedli, zato poskušajo tudi preko odpiranja svojih univerz za tuje študente pospešiti pritek informacij iz ostalega sveta. Čeprav smo pričakovali močne »amerikanizacijske« pritisk na nas, je bila stvar ravno obratna. Če nekoliko poenostavim, bi lahko rekel, da nismo bili tam, da bi nas »amerikanizirali«, ampak zato, da bi mi »slovenizirali« njih. Ideološki ekskluzivizem je stvar preteklosti. Sovjeti so postali prijatelji, Japonci pa nacionalni sovražnik številka ena, in to iz čisto banalnega razloga – ker so uspešnejši. Kljub vsej tolerantnosti ostaja ena stvar nemogoča. Namreč, da bi ameriški študentu dopovedal, da je sicer vse lepo in prav, da pa se ti le porajajo dvomi o najbolj

svobodni državi in najboljšem sistemu na svetu. Takšni poskusi z moje strani so se po pravilu izrodili v včasih več ur dolg monolog, v katerem je kar mrgolelo protidokazov (večkrat na bolj trhljavih nogah) mojega sogovornika. Vse skupaj me je močno spominjalo na moje pionirske čase, ko smo se pri predmetu STM na pamet učili osem razlogov, zakaj »dekardeljizacija« v naši družbi ni mogoča.

V ponedeljek 8. januarja se je začelo. Na ulicah je vladala nepopisna greča. 30.000 študentov se je napatilo v svoje razrede po prve instrukcije. Vse se je odvijalo v znamenju rdeče nacionalne barve in napisov Indiana University. Predavalnica, v kateri smo pristali, je bila navadna srednješolska učilnica, v kateri je že čakalo petnajst študentov. Presenetila nas je izredna nekomunikativnost. Vladala je grobna tišina. Vsakdo je brskal po svojih stvarih, ostali pa kot, da ne obstajajo. Kasneje se nam je to zdelo popolnoma normalno. Če rečem, da pri nas velja pravilo: vsi študentje proti profesorju, potem tam velja pravilo: vsakdo proti vsakomur. Logika je nekako takšna: dva študenta bosta po končanem študiju iskala zaposlitev. Pri tem bo odločilen študijski uspeh. Če jaz pomagam tebi, boš ti dobil boljšo oceno, s tem pa mi boš postal bolj nevaren v boju za boljšo zaposlitev. Ta individualizem je pripeljan do absurda. Ko greš na izpit, je bolje, da ne pozabiš kalkulatorja ali pa svinčnika doma, saj si ju niti pod razno ne boš mogel sposoditi od sošolca, pa čeprav jih bo ta imel na mizi najmanj dest in čeprav sta še prejšnje popoldne skupaj igrala košarko. Ko prestopiš šolski prag, je najbolje, da pozabiš na stvar, kot je prijateljstvo. Tam je drugo veselje. Čisti tržni sistem. Make money not love. Nekoč sem pomagal sestaviti sošolki računalniški program za domačo nalogo, potem pa sem ji čisto nedolžno predlagal, da primerjava rezultate, da vidiva, če se je slučajno kje prikladla kakšna napaka. Pogledala me je, kot da sem padel z drugega planeta in mi ne preveč prijazno svetovala: »Buzz off!« Kolektivistični sindrom je očitno še vedno močno vsidran v naši zavesti.

Šolski program Business Schoola temelji predvsem na periodični literaturi, pri čemer prednjači Wall Street Journal. Na koncu semestra se ti pri vsakem predmetu nabere dobrih trideset centimetrov debel kup fotokopi-

Univerza Indiana v Bloomingtonu

Središče univerze

ranega gradiva. Sploh je branje ena izmed velikih posebnosti ameriškega študija. Na vsakem predavanju dobiš domačo nalogo do naslednjega predavanja, ko jo profesor popravi, oceni in vključi v končno oceno. Del te domače naloge je ekstenzivno branje predpisanega gradiva, ki ga je po navadi toliko, da ga človek ni sposoben fizično konzumirati, pa čeprav bi bral štiriindvajset ur na dan. Vse skupaj kulminira v strahoten študijski ritem, ki človeka ne da dihati. Enostavno si ne moreš privoščiti dneva, ko bi rekel: »Danes bom pa zabušaval«. Zna se ti zgoditi, da na naslednjem predavanju ne boš mogel slediti snovi. Takšen študijski ritem traja ves semester. Na koncu študentje izgledajo kot prave razvaline. Nikomur niti slučajno ne pade na pamet, da bi »prešprical« kakšno od predavanj. Udeležba je stoo odstotna od začetka pa do konca semestra. Ko se je direktor dodiplomskega študija odločil, da zadnji petek pred »spring breakom« ne bo pouka, so profesorji omogočili vsem zainteresiranim študentom posebnega instruktora, ki bi tisti dan bil na razpolago, da ne bi propadel študijski dan. To možnost so študentje množično izkoristili.

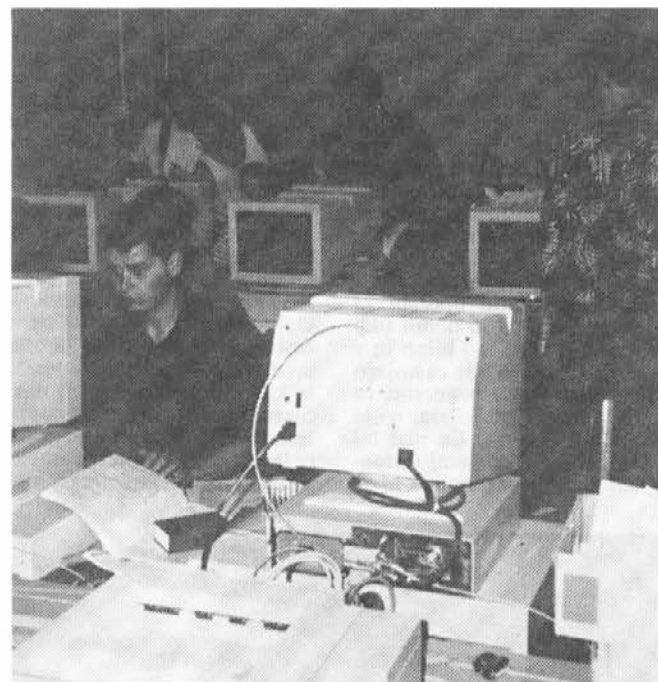
Posebej me je navdušil ekspe-ditivni pragmatizem profesorjev. Nekaj, kar se je zgodilo prejšnji dan in je bilo vsaj malo povezano s študijskim programom, je bilo že naslednji dan vključeno v predavanje kot primer, kako se (ne)sme ravnati. V tistem času so se v časopisih pojavile zgodbe o ločitvi velikega podjetnika, »american dream« milijarderja Donnija Trumpe. To je profesorju malega podjetništva takoj služilo kot primer. Če vstopita v zakonsko zvezo partnerja, od katerih je eden lastnik podjetja, je v izogib posledicam nujno, da partnerja podpišeta pogodbo, po kateri podjetje ne postane predmet ločitvene-ga postopka, s pristavkom, da takšna pogodba nikakor ne sme biti podpisana na poročno noč, ker jo lahko v tem primeru partner z dovolj prebrisanim od-

vetnikom razveljavi. Potem pa adijo firma. Toliko, da veste.

Pri večini predmetov profesor po navadi oblikuje delovne skupine, ki štejejo od 4 do 5 članov. Te skupine dobijo projektne naloge, ki jih morajo v teku šolskega leta rešiti. Ponavadi so pri takšnih nalogah študentje postavljeni v vlogo svetovalnega ali poslovnega teama, ki mora rešiti problem strategije podjetja, njegovega marketinškega ali pa finančnega nastopa na trgu. To je tako imenovani »case study«. Stopnja identifikacije študentov s takšno nalogo meji na fanatizem. Člani skupine so sposobni na takšnem projektu delati po več tednov tudi po deset ur na dan. Zanimivo je, da bi mnogokateri od nas njihov način dela ocenil za visoko neučinkovitega. Množično se namreč uporablja »brain-storming« metoda oz. metoda »možganskega viharja«. Pri tej metodi se skupina sestane z namenom »sproducirati« najboljšo idejo za rešitev problema. Da se prebije začetno nelagodje, eden izmed članov pride na dan z idejo tipa, »zakaj ne bi hamburger, ki ga promoviramo, z raketo poslali na luno in bi potem naše hamburgerje prodajali kot »vesoljske hamburgerje.« Tako je začetni led prebit, sledi pa pravi plaz bolj ali manj dobrih idej. Takšen »možganski vihar« lahko traja dolge ure, pa na koncu ni nobenega rezultata. V tem primeru se skupina dogovori, da bo ves postopek ponovila naslednji dan. Verjetno ne boste presenečeni, če vam povem, da je marsikateri član naše ekspedicije ob takšnem načinu dela včasih popolnoma izgubil živce. Ko je naloga napisana, se začne iskanje »posebnih efektov« za promocijo obravnavanega izdelka pred ostalimi študenti v razredu. Tudi tu velja pravilo, da je ni ideje, ki bi bila tako neumna, da ne bi prinašala denarja. Nekega večera (ob drugi uri zjutraj) nas je nekaj vneto debatiralo na hodniku. Naenkrat se od nekod kot duh pojavi Janez v popolni »bojni opremljeni« in požanje splošno začudenje, saj so bile vsem do-

bro znane njegove preference do spanja. Bil je besen kot ris. Njegova skupina je namreč imela zadnji bojni posvet pred ustno prezentacijo, ki naj bi jo imeli naslednji dan. Ta posvet pa je trajal od enajste ure dopoldan do druge ure zjutraj, pri čemer so se zaradi »zadrega s časom« odločili, da bodo preskočili vse dnevne obroke. Mimogrede je moral z vodenkami pobarvati nekaj promocijskih plakatov takšne velikosti, da jih je potem komaj spravil skozi šolska vrata. »Objekt« prezentacije je bil »popolnoma novi hamburger« (kaj pa drugega!). V ta namen so v razred prinesli štiri različne vrste »živih« hamburgerjev, od katerih je eden posebej izstopal. Jasno, da je bil to hamburger firme, ki so jo oni zastopali. Prezentacija naloge mora biti vrhunska, saj ostali študentje v razredu komaj čakajo, da s svojimi pomisli, vprašanji in nestrinja-

uspešno. Popravnih izpitov ni. Če padeš pri enem predmetu, to praktično pomeni konec študija, saj je s tem izgubljeno pet do deset tisoč dolarjev, kolikor stane sama šolnina za en semester. To pa je denar, ki si ga lahko privoščiš (dodatno) le majhen odstotek Američanov. Starši že od otrokovega petega leta starosti namensko varčujejo pri bankah za njegov univerzitetni študij. Ko otrok vstopi na univerzo, je denarja točno za štiri leta študija in nič več. Štipendiranja v ameriškem sistemu praktično ne poznajo. Magistrski in doktorski študij je odvisen od kreditne sposobnosti kandidata. Kandidat navadno pri banki najame kredit in v protivrednost kredita zastavi svoje »realno« premoženje, ali pa garancijo staršev oz. sorodnikov. Po končanem študiju ta kredit pet do šest let odplačuje iz lastnih dohodkov.

Ena od učilnic

nji »potopijo« projekt konkurenčne skupine in ji s tem zmanjšajo oceno. Tudi samo ocenjevanje takšnega skupinskega dela je zanimivo. Vsak član skupine mora tajno na lističu oceniti delo posameznih članov. Člani, ki dobijo podpovprečno oceno za svoj prispevek od ostalih članov, dobijo tudi nižjo oceno od tiste, ki jo je dobil projekt kot celota. Kdor noče oceniti dela kolegov, se mu odbije deset točk.

Skupna ocena pri predmetu je sestavljena iz več delov. 60 % ocene predstavljajo trije delni izpiti (vsak mesec eden), 40 % pa sodelovanje pri urah, delo na projektih in domače naloge. Približno 2 % študentov pri vsakem predmetu ne opravi izpita

Ko sem v maju zapušal »najbolj svobodno« deželo na svetu, so bili moji občutki precej neurejeni in mešani. Na eni strani človeka na prvi pogled impresio-nira zunanji blišč zahodnega konzumerizma, ki je marsikje prigan do absurda. Na drugi strani pa človek občuti vso duhovno bedo in izpraznjenost takšne družbe. 10 % letna profitna mera ni vse, je pa edino, kar velja. Ljudi je iz bitij hrepenenja spremenila v lastne instrumente. Res je. Amerika je iz življenja naredila »cost-benefit analysis«. Ko me prijatelji sprašujejo, ali bi živel tam, jim navadno odgovarjam:

»Študira se tam, živi se pri nas.« Vsaj zaenkrat, dokler je to sploh še mogoče.

COKLE

Lesena obuvala so stara tako kot ljudje. V Mežiški dolini so jih nosili v začetku 19. stoletja, uporabljale pa so se še dolgo za tem.

Cokle so imele lesen podplat; zgornji del pa je bil mrežast, in sicer iz viter in iz hrastovih trakov. Da se ta leseni del ne bi obrabil (uporabljali so jih pri kmečkih opravilih), so jih okovali s konjskimi žebli. Te žeblice so na koncu odrezali, da so šli v les. Lesen podplat je bil največkrat iz javorovega ali jelševega lesa, ker so bukove pretežke. Kasneje so začeli uporabljati cokle, ki so namesto viter na zgornji strani imele usnje. V začetku tega stoletja pa so bili posebni žebli, imenovani coklarji (ki so imeli okroglo ali štirioglasto glavo). Te coklarje so dobili tako, da so poščipali zobe žagam (robidovkam) in te nabili v cokle. Tako cokle niso drsele, to pa za fini pod ni – ga uniči. (Otroci so te žeblice marsikje nalašč poščipali in s tem povzročili, da so jim pozimi cokle bolj drsele po snegu). Po vojni, a tudi že pred njo se začne uporabljati na podplatu guma.

Cokle so bile na kmetih v splošni vsakdanji uporabi za delo, z njimi pa so hodili tudi na sejme, polja, po hišah in v hlevih. Cokle so bile za nošnjo okoli hiše še kar primerne, če pa si jih nosil dalj časa, so te noge zelo bolele. Če nisi bil previden, si s coklami mimogrede padel in se obtokel. Mar-

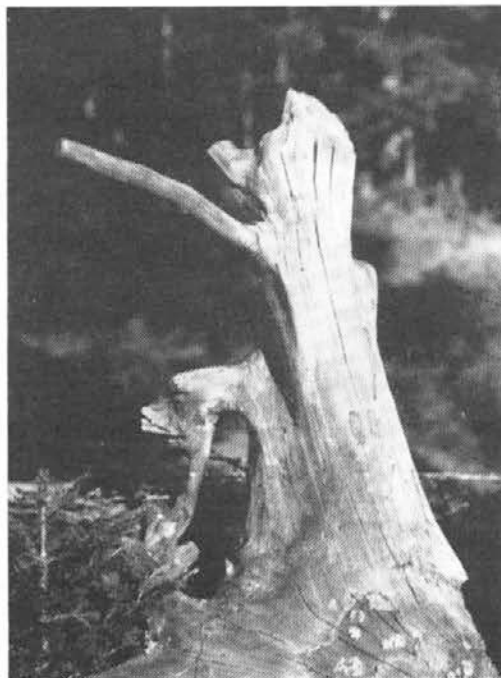
sikje so pozimi na kmetih kar sami izdelovali cokle (preden se les fino obdela, se da kuhati).

Druga obuvala se imenujejo sockelschuhe (gajbl), ki so se uporabljali predvsem na Pohorju. To so leseni čevlji. Podplat – enak – okrog nabito usnje – te čevlje so uporabljali predvsem na Ravnah (Guštanj) v železarni za zaščito. Obdani so bili tudi s pločevino, da se niso hitro obžgali.

Današnji sodobni čevlji ni primerljiv z lesenimi čevlji, ki so bili v uporabi včasih. Včasih je bila velika želja marsikoga imeti čevlje. Otroci so večinoma v mladosti nosili cokle in nekateri so prve čevlje dobili šele pri vojaki.

Pohorske cokle in coklarje je ovekovečil v našem slovstvu pohorski pevec Jurij Vodovnik iz skomarske fare, ki je pripel tudi v naše kraje. Tudi v Mežiški dolini se je vedno oglašil na Dobrijah. »Sedaj bo pa že veselo, ko je prišel Jurij,« so pravili.

Kljub napredku cokle še danes niso izginile, ker so ročno in toplo obuvalo. Današnje cokle, ki imajo leseno, nekoliko izdolbeno stopalo, čez katero je vzpeto usnje, podloženo s klobučevino, pa niso tiste stare častitljive cokle, ki so dobile prostora v Vodovnikovi pesmi in ki so jih nosili tudi pri nas. Stare cokle so bile popolnoma lesene. Stopalo je bilo narejeno iz javorovega lesa ter je imelo zadaj brezove zapletnike, na-

mesto usnja je bila iz lesa spletena pletenina, ki je imela macesnov trak.

»Javor tam za cokle raste, pa ga znajo tudi krasti, vitre ima macesnove, vorbanke pa črešnove.«

Boljše lesene cokle so bile po

dve desetici. To potrjuje tudi naš Vodovnik, ki pripoveduje:

»Veči tal so po desetki, bolj te male pa po petki, kiri hoče vel'ke 'met, mora štiri groše štet'«.

(Referat pri likovni vzgoji pri prof. Kumpreju)

SEJANJE RŽI NA FRATAH

Janez Fajmut

Vsak vodja skupine drvarjev si je po opravljenem delu lahko zgovoril, da naslednje leto v ti-

sti frati seje rž. Delo je potekalo takole: najprej se je hosta enakomerno razmetala po vsej površini. Če je bilo še kje kakšno grmovje, se je posekalo. Ko je bilo vreme nekaj dni lepo, da se je hosta dobro presušila, smo jo požgali.

Po 15. avgustu smo morali rž posejati, da se je do zime dobro vzelenila. Če je bila zima predolga, so se morali spomladi napraviti dušniki, da ni pognila. Rž je bila najlepša v fratah. Ko je dozorela tam nekje konec avgusta, v začetku septembra (to je bilo odvisno od lege – višje je rž bolj pozno dozorela), smo jo poželi in jo kar svežo spravili v bližino doma.

Tudi to delo je bilo bolj težavno, odvisno od terena. Iz frate se je rž nosila, prvi prevoz je bil s paclerskimi sanmi, ki so jih nekadaj imeli za prevažanje oglja. Lahko pa se je opravil prevoz tudi z živino.

Rž smo zložili v kope. Ko je bilo vse skupaj suho, slama in zrnje, smo zvozili v skedenj. Najprej se je »štrajfalo«, potem omlatilo in presejalo na rešetko, potem pa na vetnik.

Cista rž je spredaj letela dol, pleve pa od zadaj ven. Rž smo znosili v kašče, od tam naprej pa v mlin in smo imeli dober ržen kruh z naših frat.

PISCEM STROKOVNIH ČLANKOV

1. Prispevki naj bodo tipkani z dvojnimi razmikom (30 vrstic na stran in samo na eni strani).

2. Vsebina članka s kateregakoli področja mora biti načelno razdeljena na uvod, glavni del, npr. v problematiko, metode in predmet raziskave, izsledke, razpravo (diskusijo) in sklepe. Uvod ni vedno potreben. V njem so podani dosežki drugih avtorjev na istem področju.

V poglavju, ki zadeva problematiko, mora biti razjasnjeno vprašanje, ki je in zakaj je obravnavano.

Metoda in predmet raziskave opisujeta uporabljene načine preučevanja, instrumente in kraj raziskovanja.

Med izsledke spadajo vsi dosežki pri delu, toda le najvažnejši. Formule naj se navajajo, če so izvirne in še ne objavljene, sicer je treba citirati literaturo.

V diskusijskem delu je potrebna kritična presoja izsledkov po izvirnosti in pomembnosti v primerjavi z že znanimi podatki iz literature.

V sklepnih besedah povzema avtor vsebino.

3. Članek mora biti sestavljen jasno, logično, razumljivo in kolikor mogoče jedrnato. S slikami, tabelami, skicami in literaturo vred naj ima članek največ 16 strani, vendar raje manj, saj Koroški fužinar ni revija, namenjena predvsem strokovnjakom.

4. Slike, tabele in skice naj bodo na posebnih listih, zraven pa podpisi k njim.

5. Navedena literatura naj bo razvrščena po številkah po vrsti, kakor je bila uporabljena v besedilu. Vsebovati mora:

- priimek in ime avtorja
- natančen naslov dela
- založbo in kraj izdaje.

6. Uredništvo prispevke korigira in lektorira, večje posege pa opravlja le sporazumno z avtorji.

Izdaja Delavski svet Železarne Ravne. Ureja uredniški odbor: Andreja Čibron, Marijan Gerdej, Marjan Kolar, dr. Tone Pratrnekar, Sonja Smolar, Maks Večko, Mirko Vošner. Uredništvo: glavni in odgovorni urednik Marjan Kolar, novinarki Helena Merkač in Mojca Potočnik, tajnica Jelka Jamšek, tel.: 21-131, int. 6304 in 6753

Likovna oprema: dipl. ing. arch. Peter Gladež.

Tisk: Grafika Prevalje

Glasilo je po 7. točki 1. odst. člena zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v prometu (Uradni list SFRJ, št. 33/72), in mnenju sekretariata za informacije SRS št. 421-1/72 prosto plačila prometnega davka.

